

אליקים רובינשטיין והעיתונות:
גירושים מאוחרים

התקשורת מול ועדת אור

דבר מופלא קרה
להם בדרך לזינבה

הקרב על
מועצת העיתונות

מציצים זוֹבּוֹר באמצעות הטלוויזיה

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת: כרמית גיא • נחום ברנע • ארן ליביו • יפתח אלעזר • ירון אזרחי • יובל קרמניצר • שחר אבירי • שהם סמיט • אלכס ליבק • שרון לוי־מיכאלוביץ' • אורי דרומי • נדב שטרית • עמית בן ארויה • איתי רם • מתן שירם • עמוס נוי • תמר גוטמן • יעלי אופיר • חיים פרנקל • אנשיל פפר • רפי מן

מציצים

תצלומו של סראם חוסיין עטור זקן פרוץ, כבוי עיניים, מניח לקצין אמריקאי במדים לחטט בשערותיו ובשיניו, הוא המנצח הווראי בכל התמודדות על התמונה המסעירה ביותר, המדוברת ביותר, בשנת 2003. התצלום ממוטט במבט אחר את כל אנדות התהילה שנקשרו בעולם הערבי לרמותו של סראם. בצד החיובי, הוא מצווה על כל שליט, על כל בעל כוח, מידה של צניעות: היום אתה חי בארמונות, מוקף בפמליות ובשומרי ראש, הורג וכולא, מתיר ואוסר, גוול ומעשיר כרצונך; מאחר אתה שוכן בורות.

התצלום אומר משהו גם על השימוש החופשי שעושים משטרים דמוקרטיים בטלוויזיה כדי להשפיל את אויביהם. נדמה שבעניין הזה לא הוצב גבול, לא מוסרי ולא תרבותי. בנפול אויבך - שמת. אמריקה, שהודרועה קשות כאשר הצפון־ווייטנמים, הסובייטים או האירנים הציגו תמונות משפילות של שבויים אמריקאים, לא מהססת לנהוג בשבויים עיראקים באותה דרך.

הנוהג שהולך ומשתרש בישראל לא שונה בהרבה מגסות הלב האמריקאית. כאשר ראש התנזים מרואן ברגותי, שעצור עד תום הליכי משפטו בישראל, נפגש עם משפחתו, מתעדת מצלמת ביטחון של שירות בתי־הסוהר את הפגישה. אין קול, ועל המסך נראות רק צלליות בשחור־לבן. מה אנחנו לומדים מהן? שום דבר, לכך מהפרה גסה, משפילה, של פרטיותו של אסיר ופרטיות משפחתו. אף על פי כן מקבל אותן ערוץ 2 ומשרר אותן "בלעדית", כאילו יש כאן הישג עיתונאי.

בשנים האחרונות מרבים לשרר כאן קטעי וידיאו מחקירות. כך ראינו את עופר נמרודי לועס נייר, את זאב רוונשטיין ואת דוד אטיאס מקללים זה את זה, ועוד עשרות מעמדים משפילים בחדרי החקירות. המשטרה טוענת שעורכי־הדין מוציאים את הסרטים לשידור, לפעמים בלי ידיעת לקוחותיהם; עורכי־הדין מאשימים את המשטרה. כך או כך, התוצאה היא רמיסה מיותרת של כבוד האדם ופגיעה בתהליך המשפטי.

שידור קלטת שיחותיו של גלעד שרון הביא את טקסי הזיכרון המשודרים לשיא מסוג אחר. איתרע מזלו של שרון להתיידד עם חוקר פרטי שאוהב לצלם ולהקליט. השיחה שניהל עם הקבלן דוד אפל פתוחה לפרשנויות שונות. הדרך שבה הוצגה בשידור היתה מנופחת, מסולפת וחסרת הגינות מקצועית.

אפשר להצדיק בטעמים מבצעיים שידור של תמונות משפילות בעת מלחמה. קשה יותר להצדיק שידורים כאלה כשהם בגדר מציצנות לשמה. לא נותר לנו אלא להתבסס באשליה שאֶלת הצדק עיוורת: עיניה קשורות. אין לה שמץ מושג מה שידור בטלוויזיה.

נחום ברנע

4 שקט, סוגרים: הטלוויזיה החינוכית כרמית גיא

6 אוהבים, סיפור שנאה: אליקים רובינשטיין והעיתונות ארן ליביו

10 דבר מופלא קרה להם בדרך לזינבה: האנשים שטיפסו על עץ הזית יפתח אלעזר

15 מדב וייטגלס ועד אורי דן פרופ' ירון אזרחי

16 היום המוצלח של פרלמן נחום ברנע

18 מארש לכחולי המדים: ועדת אור וסיקור מאורעות 2000 יובל קרמניצר

22 הקרב על נשיאות מועצת העיתונות שחר אבירי

25 קוראת לילד בשמו שהם סמית

26 הגודל הוא המסר: תמונות בעיתון אלכס ליבק

28 דעת הקהל: שרון לוי־מיכאלוביץ', אורי דרומי, נדב שטרית, עמית בן ארויה

30 משחק מכור: ציונים לכדורגלנים במדורי הספורט איתי רום ומתן שירם

34 קורא מן השורה עמוס נוי

36 עלייתו, קלטתו ונפילתו של העיתונאי יחיאל דותן תמר גוטמן

38 חיה על המתים: תעריפי ארכיון בטלוויזיה יעלי אופיר

40 גילוי עריות: איך נפלה סוכנות עתיים חיים פרנקל

41 מסיבת עיתונאים

42 פיטר, פיטר, פיטר, עד שפוטו: קונראד בלאק אנשיל פפר

46 עין בינלאומית רפי מן

49 אירוועי תקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE

רכז המערכת: נדב שטרית
השענו: סטודיו זה
צילום השענו: רויפרס
דפוס: מפעלי דפוס כתר
כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: nadavsh@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
ייעוץ: פרופ' ירון אזרחי, משה גביש
עריכה גרפית: סטודיו זה
עריכה לשונית: מיכל רוזנטל, רחל פרץ

"העין השביעית"
בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91046
מלפון: מערכת 02*5300866
מנויים ומנהלה: 02*5392888
1-800-202222
פקס: 03*5488633

בשקט בשקט, אבל בוודאות גמורה, הולך ונסתם הגולל על כלי תקשורת טוב וראוי. בימינו זו ידיעה ממש לא חשובה, שמגיעה לכל היותר למדורי הבידור. לא כמו הידיעות על הקמתם של ערוצי טלוויזיה מסחריים, שמוצאות את מקומן במדורי החדשות והכלכלה, שם קוראים ושומעים את כל פרטי הפרטים על המשאים-זהמתנים העסקיים, האיזמים וההבטחות, החששות והתקוות ומשכורות הבכירים.

באותו זמן ממש, במסגרת דינוי התקציב וחוק ההסדרים, מגיע בצורה כזו או אחרת קצה של הטלוויזיה החינוכית. ואין איש פוצה פה ומצפצף. לכל היותר ועד העובדים וארגוני היוצרים, ואולי אפילו השרה הממונה, ישמיעו ציוץ בדרכם לראיונות באולפנים הנוצצים האחרים. אולי זה באמת לא סיפור חשוב. אחרי הכל, מה זה לעומת שכרו של ארז טל בערוץ 10, שאולי יעלה עם תוכנית חדשה ואולי לא, אבל עתידו ועתיד בניו ונכדיו וניניו מובטח גם אם מכל הרעיונות המבריקים שלו לא ייצא דבר.

אולי זה באמת לא משהו. אולי חוקי ההיצע והביקוש התקשורתיים הוציאו את הטלוויזיה החינוכית מהמעגל והפכו אותה למיותרת. כי כשהכל נמדד על-פי חוקי השוק, צריך להתנהג כמו בשוק, ומי שלא מסתדר עם זה, שייך הביתה. כשיש כלי-כך הרבה ערוצי ילדים ותינוקות מגיל שנה ועד בכלל, אולי באמת אין צורך במוסד הפועל כמחלקה של משרד החינוך והתרבות. אז יהיו עוד מאתיים מצטרפים חדשים לשוק האבטלה. ביג ריל. מה זה לעומת המורים הפורשים בהמוניהם ומפוטרי פרויקט המרכבה? ובכל זאת ראויה החינוכית לרקות אחדות של התייחסות.

זה התחיל בשנות השישים, אפילו לפני הטלוויזיה הישראלית. משפחת רוטשילד הבריטית התגייסה להקים מרכז לטלוויזיה לימודית שישדר שיעורי אנגלית וחשבון לילדים חולים שאינם יכולים להגיע לבית הספר, וכיוצא באלה עניינים חינוכיים מובהקים. אחר-כך הצטרפו אליהם קשקשתא ורודלי ופיסטוק, דיירי שכונת חיים ורחוב סומסום, הדרדסים והקטקטים ועוד המון מושגים שנכנסו לשפה, ואף אחד כבר לא זוכר מנין. החבורה שהתקבצה אז באולפני הטלוויזיה הלימודית היתה צעירה ונמרצת, יצירתית ועתירת דמיון, והיתה מוכנה לעבוד ימים ולילות בהתלהבות תמורת פרוטות, ובלבד שתראה את פרי עמלה על המסך השחור-לבן-אפור. היצרים געשו, והפנסיה נראתה רחוקה-רחוקה.

כשהוקמה הטלוויזיה הישראלית, מצאה הלימודית את מקומה בערוץ ומילאה את שעות הבוקר והצהריים הבעייתיות להפקה. הלימודית גדלה ועבתה והפכה לטלוויזיה חינוכית, העובדים התבגרו, הקימו משפחות, נכנסו לשגרת עבודה. בינם לבינם הודו שיש פה ושם כיסים של אבטלה סמויה, אבל היתה עבודה, וגם תיאון. בראשית שנות השמונים הכניסה החינוכית רגל לתחום האקטואליה עם "ערב חדש", שהציגה סגנון אחר, רך יותר של חדשות.

המהלומה נפלה עליה, ולא רק עליה, עם כניסת הערוצים המסחריים. היא התעקשה – וקיבלה – חלק בעוגה הקורצת והמבריקה, אך כוחותיה כבר לא עמדו לה כלי-כך בתחרות מול הכוכבים החדשים, שידעו להתילד ולצחקק ולנגן על כל המיתרים הנכונים. הילדים החולים שנשארו בבית איבדו ממילא עניין בשיעורים הארכאיים, ובלי להרגיש נעשתה הטלוויזיה החינוכית הרבה פחות רלבנטית.

העובדים המוצלחים שידעו לשווק את עצמם מצאו מקום בערוצים החדשים, ואלה שנשארו איבדו מעט מגאוות היחידה. אמנם הם הוציאו תחת ידיהם את "זהו זה" האגרית ואת "קרובים קרובים" ועוד המון הפקות ראויות להתכבד, אבל לסחורה הסימפטית והנאיבית שלהם היה כבר הרבה פחות דורש. לכל היותר הם יכלו להתנחם בקביעות, במשכורת הסדירה ובתנאים הנוחים.

הפוליטיקאים זיהו את המגמה וגילו מקום שאפשר לחסוך ולקצץ בו. כשמקצצים בתקציב החינוך, במספר שעות הלימוד ובשירותים לתלמידים עם צרכים מיוחדים, מי יילחם בשביל משרדי טלוויזיה שאפשר למצוא אותם או שכמותם במקומות אחרים?

מה עושים? מקימים ועדה בראשות צבי האוור. זו המליצה, כפי שניתן לצפות, על סגירה מוחלטת של הטלוויזיה החינוכית. העובדים גילו לפתע שמקום העבודה כבר לא מובטח. הם גייסו

כרמית גיא

שקט, סוגרים

את האמנים היוצרים ואנשי רוח, ואלה נזעקו ופנו לבג"ץ. בבית המשפט הבטיחה שרת החינוך והתרבות להמשיך את פעילות החינוכית, לעגן אותה בחקיקה, ולמנות... ועדה ציבורית שתמליץ על דרכים להבראה והתייעלות.

כך מונתה ועדת שטרן, בראשותו של מי שהיה מנהל ערוץ 1, יאיר שטרן, שיודע דבר או שניים על שידור ציבורי, לטוב ולרע. הוועדה ישבה ורנה שבעה חודשים, ובספטמבר השנה הגישה דו"ח ובו קבעה כי במקום לסגור את המוסד, מוטב להבריא אותו, ליצוק בו תוכן חדש, לצמצם את כוח האדם בכשישים אחוז ולרכוז את כל התוכניות המפורזות היום בין הערוצים השונים, עד שאין איש יודע שהן שייכות לחינוכית – ביניהן "תיק תקשורת", "מבט נשי" ו"בקריאה ראשונה" – בערוץ אחר, 23. הוא יעבור בנייה נכונה, כיאה לימים האלה, שבהם הכל נבחן בעדשת השיווק והמיתוג וכל השאר.

השרה מיהרה לאמץ את הדו"ח, העובדים נשמו לרווחה, אך כעבור שבועיים בא האוצר ואמר, "מה פתאום? אנחנו סוגרים בעוד שלושה חודשים". אין זו הפעם הראשונה, ואין זה התחום היחיד, שבו קובעים אנשי מקצוע את הצרכים, ובאים אנשי האוצר ומראים מי קובע מה. גם על החלטות בג"ץ בנושאים חשובים הרבה יותר הם מצפצפים. אז מה הוא שבבילם קומץ עובדים ואנשי רוח? ושוב נשמעו קולות מחאה של העובדים והיוצרים, גם ההסתדרות התגייסה, ואפילו כמה חברי-כנסת הודיעו שלא יעלה על הרעת. אולי גם הם נזכרו בדודלי ובפיסטוק, ואולי רק חיפשו הזדמנות לקבל כותרת ולהתחשבן עם האוצר. בתגובה נסוג האוצר חלקית והביא במסגרת חוק ההסדרים הצעה מתוקנת – לא לסגור את השידור החינוכי, אלא לצמצם אותו באורח ניכר: במקום להוציא את החינוכית מהערוצים האחרים ולרכוזם בערוץ 23, כחוות דעתם של אנשי המקצוע, החליט האוצר לבטל את ערוץ 23, לצמצם את השידורים בערוץ 2 ולהשאיר מתכונת מצומצמת בערוץ 1. ההפקות יוצאו לגורמים חיצוניים, ובמוסד עצמו יישאר רק גרעין קטן שידאג לרכישת החומרים.

במסגרת הדיונים הסכימו נציגי האוצר להקצות 56 מיליון שקל להפעלת החינוכית ב-2004, צמצום של כמחצית לעומת תקציב השנה הנוכחית. ההצעה נשמעת סבירה לעומת האלטרנטיבות, עד אשר בוחנים את הנתונים ומגלים שהסכום מספיק בריוק לתשלום משכורות ומיני הוצאות טכניות כגון אגרות, משדרים ולוויינים, ואינו משאיר פרוטה להפקה. כך יהיה אפשר להשאיר את הטלוויזיה החינוכית בחיים, בערך, בקושי, ולהניח לה לגסוס לאטה בלי לעורר צעקות מיותרות. אפילו המאמצים שנעשים שם בחודשים האחרונים להתיעל ולשפר את הניהול הם מעט מדי ומאוחר מדי.

מי כבר יצעק? למי יש עוד כוח לצעוק? מכלל 430 העובדים, 142 איש יוצאים ממעגל העבודה עד סוף דצמבר 2003. למעשה, רבים מהם לא רוצים לעזוב, אך לא יכולים לשאת את אי-הוודאות לגבי עתידם, ומעדיפים לעשות זאת בתנאים המשופרים של תוכניות הפרישה של עובדי המדינה. התוצאה תהיה ששוב, מי שיוכל, יעזוב, ויישארו מי שלא ימצאו מקום אחר. אבל גם מי שיישארו לא יוכלו לעשות הרבה, כי כסף להפקות, כאמור, אין, ואפילו את המכשירים שמתקלקלים לא מתקנים, כי מה הטעם. לכל היותר יקרינו עוד שידורים חוזרים של סדרות של הבי.בי.סי וסרטי קולנוע ישנים, ו"לופים" טובים יותר וטובים פחות, וכך המקום יגסוס לאטו, והעיקר – אפילו צעקות לא יהיו.

"איכות זו לא מלה גסה", אומרת הסיסמה המתחננת משהו של החינוכית.

למען האמת, גם עובדי מודים שכמות האיכות שהמוסד שלהם מפיק בימים אלה מינימלית, אבל לא מחמת העדר כישרון או רצון לעבוד, אלא מחמת התנאים שלא ניתנים. הם אפילו לא יכולים ליהנות מהעובדה שהם פטורים מלחצים של פוליטיקאים ומתן מסך למיני טיפוסים מפוקפקים. אחד העובדים נאנח, "זה שלא מפעילים עלינו לחצים פוליטיים זה אולי נעים, אבל זה מעיד אולי שהם לא חושבים ששווה להשקיע בנו, וגם זה אומר משהו על מצבנו העגום".

באמת, יכול להיות שאין סיפור. היה משהו, פג טעמו, נעלם הצורך בו, מוטב שיירד מהבמה. ובכל זאת, עוד ערוץ ציבורי שהיה יכול למלא תפקיד ייחודי בנוף, אילו רק ניתן לו, קורס לאטו. ולאף אחד לא אכפת.

**גם העובדים חודים שכחות
האיכות שהמוסד שלהם
חפיק מינימלית, אבל לא
בגלל העדר כישרון או רצון
לעבוד, אלא בגלל התנאים.
הם אפילו לא יכולים ליהנות
מהפטור שקיבלו מלחצים של
פוליטיקאים ומשוחד מסך**

אוהבים, סיפור שנאה

הוא ילד פלא, כתבו עיתונאים
על אליקים רובינשטיין כשמונה
ליועץ משפטי לממשלה.
הילד התבגר בינתיים, ובדיווחי
העיתונות הוא השתנה פלאים

ארן ליביו

ב1 בנובמבר 1991, ערב צאתו לוועידת מדריד כמוזכיר ממשלתו של יצחק שמיר, העניק אליקים רובינשטיין את אחד הראיונות העיתונאיים הראשונים שלו. המראינת היתה תלמה אדמון מ"מעריב". כשנשאל על שיחות השלום עם מצרים בקמפ־דיוויד, שגם בהן נטל חלק יותר מעשור קודם לכן, חשף רובינשטיין את יחסו המסויג למדי לאמצעי התקשורת. "העובדה שלא היתה תקשורת בקמפ־דיוויד", הסביר, "שהיה שם מין הסגר כזה, היא שהביאה להסכם. אלה תנאים קשים להשגה פעם נוספת. אין לי בעיה עם התקשורת, אלא שלא תחבל... בכל מקרה, אני יודע שבלי תקשורת אי־אפשר. זה מה שיש".

12 שנים מאוחר יותר, ערב פרישתו מתפקיד היועץ המשפטי לממשלה, הופיע רובינשטיין בכנס של מכללת נתניה. הכעס, העלבון והמרירות דיברו מגרונו. העיתונות הישראלית, אמר, נגועה ב"רשעות, בורות, שטחיות, עבודה לא אתית וסימון מטרה מראש". האמירה היתה כללית, אבל העלבון מאוד אישי. מרדכי קרמניצר, נשיא מועצת העיתונות היוצא, ועיתון "הארץ", שהיה היעד העיקרי להתקפה של רובינשטיין, מיהרו להשיב אש.

כאשר נכנס רובינשטיין לתפקיד היועץ, בפברואר 1997, קיבלה אותו העיתונות בחיבוק חם. לא חם: לוחט. הוא היה הגיבור הטוב, בן־האור שבא להילחם בבני־החושך. אחר־כך בא המהפך. סיפור עלייתו ונפילתו של רובינשטיין בתקשורת הוא דוגמה בוטה לנטייה של העיתונות למהר לקשור כתרים לאלה שהיא חפצה ביקרם, ולהשליכם הצדה בשאט נפש כשציפיותיה נכזבות. הבורות, השטחיות, עבירות האתיקה וסימון המטרות מראש היו גם אז, אלא שאז הם הולידו מאמרי שבח והלל ליועץ החדש.

בניגוד למה שאומרים עליה, העיתונות אינה מקשה אחת. רווחות בה רעות ◀

היועץ יצא חוצץ:
אליקים רובינשטיין

את האות נתנה חנה קים ב"הארץ". "ייתכן", כתבה ב־25 באפריל, "שבספר דברי הימים של היועצים המשפטיים בישראל ייכתב על רובינשטיין כי מצד אחד הוא מונה לירושו של מי שנאשמים בפלילים רצו במינויו לתפקיד היועץ, ובכך הפיח תקווה במערכת שלטון החוק. אך מצד שני, במקום לנצל את הזדמנות הפז שניתנה לו כדי לתקן את הנורמות הציבוריות, הוא החליט דווקא להכות מכה אנושה בסעיף החוק של הפרת אמונים, שהוא כלי הנשק היחיד במאבק למען טוהר המידות הציבורי".

מכאן ואילך ניתן לזהות ביקורת הולכת ומחריפה על היועץ, שליוותה את ההחלטות שקיבל עוד באותה שנה, ובהן אי־התערבותו בהחלטה לפתוח בחקירה נגד העיתונאי אמנון אברמוביץ' בחשד ל"ריגול חמור" לאחר שחשף כי אבישי רביב היה סוכן שב"כ. העיתונאים סירבו להשלים עם הפגיעה בעבודתם המקצועית, והרחיבו את ביקורתם להחלטות אחרות של היועץ.

אל הזירה נכנס מוסף "הארץ". בסוף אוקטובר 1997 פירסם המוסף כתבת דיוקן נשכנית למדי של שרה ליבוביץ־דר על היועץ המשפטי לממשלה. "אל תבנו עליו", הוזהרה הכותרת. וכך נכתב שם: "מחיאות הכפיים על מינויו של אליקים רובינשטיין ליועץ המשפטי נדמו מזמן. הולכים וגוברים הקולות המסתייגים מתפקודו, מהססנותו ובמיוחד מכושר עמידתו הרפה מול ראש הממשלה. האם הנעליים של רוני בראון גדולות עליו?". בהמשך באה סדרה של החלטות על סגירת תיקים של אישי ציבור: אריאל שרון ויאנוש בן־גל (בפרשת עסקת הגז עם רוסיה); עוז וייצמן (בפרשת הכספים שקיבל מהמיליונר אדוארד סרוסי); בנימין נתניהו (בפרשת המוביל אבנר עמדי). בכל הפרשיות האלה צירף רובינשטיין להחלטתו דו"ח ציבורי נוקב. העיתונות, במידה שאפשר לדבר עליה בלשון יחיד, סירבה לקבל את הסידור הזה: נזיפה מצלצלת במקום העמדה לדין. היא לא רצתה דרשות: את אלה היא יודעת לעשות לבד. היא רצתה עונש. רובינשטיין נחשב בחולשה, בהססנות, בכניעה לבעלי השררה.

העובדה שגם העיתונאים־החוקרים ננפו רק החמירה את החשדות. פרשת נתניהו נולדה מכתבה שפורסמה ב"ידיעות אחרונות" וזכתה לסיקור אינטנסיבי. רובינשטיין לא אהב את זה, כשם שלא אהב את מעורבות התקשורת בשיחותיו המדיניות תשע שנים קודם לכן. החקירה, כתב, "נערכה לכל אורכה תחת עינה הצופייה של התקשורת, דבר שהקשה על ניהולה".

הביקורת על רובינשטיין בעיתונות היתה גורפת. לאחר ההחלטה לחקור את פרשת עמותות ברק, כתב יואל מרקוס ב"הארץ" כי "היועץ המשפטי צריך להתחיל את החקירה עם עצמו ועם עמדותיו המהססות והמבלבלות" (1.2.00). יואב יצחק כתב ב"מעריב" על ההחלטה לסגור את התיק נגד עוז וייצמן (פרשה שיצחק חשף) כי "חוות הדעת של ארבל וההחלטה של רובינשטיין מעוררות תהיות" (26.5.00), ובמאמר מערכת ב"הארץ" באותו עניין נטען כי "הנורמה הנקבעת בדו"חות של רובינשטיין וארבל היא בעייתית" (26.5.00).

פרשת נתניהו היו הדעות חלוקות. "ידיעות אחרונות" הטיח ביועץ שהוא שם עצמו במקום בית־המשפט, ומרדכי גילת הוסיף כי "אין זה מקרה שהיועץ המשפטי בחר שלא לחשוף בפני הציבור את הראיות האלה ואת הדו"ח המפורט של ארבל" (28.9.00). על אותה החלטה כתב משה נגבי ב"מעריב" כי "כדאי להזכיר שתפקיד היועץ איננו

לשכנע את הציבור שהוא אמיץ, אלא לשכנעו שהחוק נאכף באורח צודק ושוויוני ושהצמרת איננה מעל לחוק. נראה שאת המטרה הזאת הוא לא השיג" (28.9.00). יואל מרקוס קבע ברשימה בעמוד הראשון של "הארץ" שרובינשטיין "דאג... לעורר לפני שהציל את עורו של ביבי" (28.9.00).

אבל במאמר המערכת שהתפרסם ב"הארץ" למחרת נאמר כי ההחלטה "לגיטימית ומוסמכת... אפשר להניח שאליקים רובינשטיין צדק בהערכתו המקצועית". גם אמנון דנקנר ("מעריב") שיבח את ההחלטה.

ההחלטה לסגור את התיק נגד צחי הנגבי במרץ 2001 – החלטה שעמדה בסתירה לעמדתו הראשונית של היועץ – חילקה את העיתונאים באופן מובהק לשני מחנות. "ידיעות אחרונות" תקף את ההחלטה בחריפות, כאשר טובה צימוקי בטור פרשנות מושהה קבעה כי "הסחבת שנקט היועץ המשפטי לממשלה... עולה על כל דמיון... כשמגיעים לתיק של איש ציבור, מאברת התביעה הכללית את העשונות... גם במקרה הזה מנפנף היועץ ב'דו"ח ציבורי', או כפי שהוא מכנה

שונות ומשפיעים עליה אינטרסים סותרים. ההבדלים ניכרים במיוחד ביחס למי שנושא בתפקיד הסופר־חשוב של יועץ משפטי לממשלה. אם הוא מכניס מו"ל של עיתון לכלא, הוא רע בעיני כתביו של אותו עיתון וטוב בעיני העיתון שכנגד. אם הוא מאמץ כתבת תחקיר של עיתון ומגלגל אותה לבית־המשפט, הוא בסדר, אם הוא סוגר את התיק מחוסר ראיות, הוא פחזן.

פרשת נמרודי הגדירה שני מחנות בתקשורת הישראלית: אלה שנלחמים את מלחמת החוקרים מול אלה שנלחמים את מלחמת הנחקרים. רובינשטיין מצא את עצמו באמצע, וחסף משני המחנות.

ראשית הדרך היתה מפנקת. עוד ב־1986, מעט לפני מינויו למזכיר הממשלה, הגדיר אהרון דולב, מבכירי הכתבים ב"מעריב", את רובינשטיין כ"עילוי של דיון במשרד של שמיר", זה ש"רוב של תכנות לא דבק בו" (29.8.86).

אל תפקיד היועץ המשפטי לממשלה הגיע רובינשטיין בעקבות פרשת מינויו קצר המועד של רוני בראון. בראון היה הרע; רובינשטיין הטוב. "דומה שאין עוד אדם במערכת הציבורית שהדעות על אישיותו וכישוריו יהיו כה מוחלטות ונלהבות", השתפך אביעזר גולן במאמר המערכת של "ידיעות אחרונות"

בר־און היה הרע, רובינשטיין היה הטוב,
"דומה שאין עוד אדם במערכת הציבורית
שהדעות על אישיותו וכישוריו יהיו כה
נלהבות", השתפך "ידיעות אחרונות",
"הוא גאון משפטי, ילד פלא, איש דתי
וסובלני, איש הקונסנזוס"

"רובינשטיין הוא הבשורה הטובה ביותר לשלטון החוק מאז כוננה ממשלת נתניהו", הוסיפה טובה צימוקי בטור פרשנות על היועץ הנכנס. "הוא איש יוצא דופן. גאון משפטי... ילד פלא... איש דתי וסובלני... חביב באורח יוצא דופן, לבבי ואישי... שונא קונפליקטים... איש הקונסנזוס" (27.1.97). "מעריב" לא נותר מאחור. "האיש שכולם אוהבים", הכריזה הכותרת שבישרה על אישור המינוי בממשלה, ובטור הפרשנות הנלווה הוסיבר כי רובינשטיין הוא "מינוי ראוי", שניתן ב"אינטגרטיבי, בקיאות ובעיקר רגישות, הערכים הנתבעים ממי שיחרוך גורלות בדיני נפשות" (27.1.97). גם ב"הארץ" נקבע כי "בחירתו תתקבל באהדה הן בקהילה המשפטית והן בקרב גורמים פוליטיים מכל גוני הקשת" (27.1.97).

שלושה חודשים מאוחר יותר, כאשר התפרסם דו"ח רובינשטיין על פרשת בראון, שבו נאמר כי בנימין נתניהו, צחי הנגבי ואביגדור ליברמן לא יועמדו לדין על חלקם בפרשה, עדיין נהנה רובינשטיין מאהדת התקשורת. "הארץ" הביע תמיכה בהחלטה בשני טורי פרשנות נפרדים. כך, לדוגמה, קבע אברהם טל כי בדו"ח "הומחש לעין כל כיצד שלטון החוק פועל במדינת ישראל במלוא סמכותו ובכל עוצמתו, ללא מורא וללא משוא פנים". טל גם היה סבור כי דווקא "לאי־הגשת כתבי אישום נגד ראש הממשלה ושר המשפטים... היה דרוש לא מעט אומץ לב" (21.4.97). ב"מעריב" שלל ברוך מאירי מכל וכל את האפשרות שההחלטה על אי־העמדה לדין הושפעה מלחצים כלשהם, שכן "לכולם היה ברור שרובינשטיין וארבל הם אנשים שיושרם הציבורי עומד מעל לכל ספק, ושום לחץ לא מועיל" (20.4.97).

את היתה הפעם האחרונה שבה נהנה רובינשטיין מיחס סלחני בעיתונות.

במאמר המערכת שהתפרסם יום לאחר מכן נכתב כי "התנהלותו של רובינשטיין בפרשה... מעידה על ליקוי חמור בכושר ההבחנה בין עיקר לטפל ועל עולם מושגים מעוות בדבר תפקידה של העיתונות... זימונו של קרא לחקירה הוא עדות לאובדן עשתונות של רובינשטיין... התנהלותו בפרשה מצטרפת להחלטות בעייתיות שקיבל בעבר, ובהן הוכיח מורך לב ונטייה מופרזת לרצות את אנשי השלטון על חשבון עיגון נורמות ראויות בחיים הציבוריים".

"ידיעות אחרונות" היה נחרץ לא פחות. במאמר המערכת מה-23 בינואר פנה סבר פלוצקר נרגשות לרובינשטיין והתריס: "הבל על זמנך ומאמצריך, מר רובינשטיין. העיתונות בישראל לא תושפע מכך ולא תחדל למלא את שליחותה הציבורית". בעמוד הראשון של אותו גיליון הצהיר מרדכי גילת כי רובינשטיין "מתנהג כמי שמבקש לסתום פיות ולהלך אימים על עיתונאים בלתי תלויים... הוא טרוד מזמן בניסיון לרצות את השלטון".

"מעריב" נקרע בין האינסטינקט העיתונאי לתקופה את היועץ ובין איבתו הבסיסית לכל מה שמרתיח את העיתונים האחרים. הוא בחר באמפתיה. היועץ, כתב, "עייף, כעוס, אך בעיקר פגוע" בגלל מעשי ההדלפה. "במחווה קטנה הסיר לשנייה היועץ המשפטי... את הכיפה מראשו ואמר 'שפן' לצוות החקירה" (23.1.03).

העיתונים הציגו את החלטות היועץ כאירוע נקודתי, כגחמה של רגע. זיכרון קצר יש להם, לעיתונים. הם שכחו מה שידעו על השקפותיו של היועץ בעבר, את הנטייה שלו לחשאיות, את השנאה העזה שלו להדלפות.

רובינשטיין לא הסתיר מעולם את דעתו בנוגע להדלפות ולצורך לחקור את מקורותיהן: בנובמבר 1997 אמר כי יפעל להקמת ועדה בראשות שופט לבדיקת נושא ההדלפות מחקירות משטרה (הצהרה שעוררה זעם רב במשטרה); בפברואר 1998 הודיע כי הוא שוקל להורות לחקור את ההדלפה בדבר התקלה שאירעה במהלך פעולה של אנשי המוסד

בשווייץ; באוקטובר של אותה שנה הפנה באופן יוצא דופן מכתב מפורש לראש הממשלה ובו ביקש למנוע מסגן השר מיכאל איתן להשתתף בשיבות ועדת השרים לביטחון בשל העובדה שהדליף קטע פרוטוקול משיבת הקבינט שעסק באבישי רביב; במרץ 2000 מתח ביקורת חריפה על ההדלפות מחקירות המשטרה; ובספטמבר של אותה שנה הקדים במיוחד את פרסום החלטתו בנוגע לסגירת תיק החקירה של בנימין נתניהו בשל הדלפה מוקדמת של תוכן ההחלטה.

רובינשטיין רגיש מאוד לביקורת. למרות הכעסים, הוא מקפיד לקרוא כל מלה שנכתבת עליו. בראיון לגדעון אלון מ"הארץ" לאחר החלטתו לחקור את פרשת עמותת ברק הודה כי "שום אדם נורמלי אינו רוקד משמחה או מתלהב כשנמתחת עליו ביקורת" (4.2.00).

שלא בטובתו הוא נקלע למלחמת העיתונים. ראש אגף החקירות במשטרה, ניצב משה מזרחי, הוא שנוא נפשם של נמרודי ושל "מעריב" וגיבורם של "ידיעות אחרונות" ו"הארץ". כאשר המליץ רובינשטיין להדיח את ניצב משה מזרחי מתפקידו, הוא זכה לחיבוק רב מעיתון אחד ולהשתלחויות פרועות בשני העיתונים האחרים. רובינשטיין לא הצליח להתאפק.

הדברים שאמר הציבו סימן שאלה לגבי כשירותו לשבת בבית המשפט העליון. אין לו מה שהשופטים העליונים אוהבים לקרוא "מוג שיפטי". אמונתו בדמוקרטיה ובמוסדותיה נסדקה.

בנובמבר 1991 כתבה תלמה ארמון על רובינשטיין כי הוא "לא איבד מעולם את תומתו התקשורתית" (1.11.91). בנובמבר 2003 נדמה שהיא אברה לעד. הביקורת המושמעת על תפקודו של היועץ לגיטימית וחשובה: דעותיו על התקשורת כפי שבאו לידי ביטוי כבר ב-1991, כמו גם שורה של החלטות שניות במחלוקת שקיבל בתקופת כהונתו, מעלות סימני שאלה מדאיגים בנוגע לתפישותיו של האיש העשוי להתמנות לשופט בית המשפט העליון על אודות ערכים דמוקרטיים מרכזיים - ועל סימני שאלה אלה חשוב להתריע. אולם דומה שאין בכך כדי לפטור את התקשורת גם מבחינת תפקודה היא בנוגע ליועץ. בניסיונה לפשט את המציאות, היא נפלה בקלות רבה מדי בפח של סימונו של רובינשטיין כמשיח תחילה, על אף העובדה שמגרעותיו היו גלויות כבר אז, ושליטתו המוחלטת מאוחר יותר, הגם שבאופי פעולותיו לא היה בעצם כל חדש.

הוא נקלע למלחמת העיתונים. ניצב מזרחי הוא שנוא נפשם של נמרודי ו"מעריב" וגיבורם של "ידיעות אחרונות" ו"הארץ". רובינשטיין זכה לחיבוק רב מעיתון אחד ולהשתלחויות פרועות בשני האחרים. הוא לא הצליח להתאפק

זאת, 'החלטה מנומקת'. הוא שוב מגנה במלים משפטיות חמקמקות את מעשיו של איש הציבור. ריבוי החלטות כאלה - של 'משפט ללא משפט' - מעלה סימני שאלה וקולות ביקורת על עצם צידוקה של החלטה כזאת" (7.3.01). "מעריב", לעומת זאת, נמנע באופן מופגן מלבקר את ההחלטה וקיבל את הטענה שלא היה סיכוי להרשעת הנגבי.

בינואר 2003 התפוצצה ברעש גדול פרשת אריאל שרון וסיריל קרן. הידיעה היתה של כתב "הארץ" ברוך קרא. רובינשטיין זעם על ההדלפה. בזעמו, התיר לחוקרים לחקור את הכתב תחת אזהרה ולסקור את פלט השיחות שלו. כל עיתונאי בישראל חש שהיועץ מפשיט אותו עירום: אם המדינה לא מכבדת את חסיון שיחותיו, מוטב לו לעבור לסיקור תצוגות אופנה.

"הארץ" קבע ש"היועץ המשפטי לממשלה לקה בשיקול דעתו. במקום לחקור את ההשדרות לשחיתות בשלטון, הוא מנסה להפחיד את העיתונות ולהרתיע אותה מלמלא את חובתה. בניסיונו זה, היועץ המשפטי פוגע בזכותם של אזרחי ישראל לקבל מידע חשוב וחיוני, בחופש העיתונות וביסודות הדמוקרטיה" (22.1.03).

דבר מופלא קרה ליהם בדרך לז'נבה

זה סיפור על הצלחה שיווקית נדירה, אחת הגדולות שידעה המדינה. כדרך של הצלחות, לאחר מעשה יש לה הרבה אבות והרבה הסברים מלומדים. האמת הרבה יותר פשוטה: ליוזמי ז'נבה היה הרבה יותר מזל (וכסף) משכל

ז'נבה כדי לקדם את סדר־היום שלה? או אולי היוזמה פשוט נשאבה לתוך ואקום חדשותי שנוצר במקרה בחודשים אוקטובר-נובמבר? עיתונאים, יחצנים ומומחי תקשורת ניסו להסביר לנו איך קרה הנס.

י פ ת ה א ל ע ז ר

שלום מעוצב

בקומה הראשונה של מגדל המשרדים המפואר בית־אמות־משפט ברחוב שאול המלך בתל־אביב שוכנים משרדיה של חברת ח.ל., חינוך־לשלום. מאחורי השם הצנוע הזה מסתתר המערך השיווקי שמקדם את יוזמת ז'נבה. בחדרים סמוכים יושבים שלושת האנשים שמרכזים את הקמפיין: מנהל המטה גדי בלטיאנסקי, לשעבר יועץ התקשורת של ראש הממשלה אהוד ברק ודובר שגרירות ישראל בושינגטון; הפרסומאי דרור שטרנשוש, שותף במשרד צרפתי־שטרנשוש־זימיר Euro; ומיה בנגל, לשעבר דוברת מפלגת העבודה והדוברת של ח"כ זהבה גלאון ממרצ. עוד שניים־שלושה עובדים מסייעים להם.

האם המערך הזה הצליח לתמרן את כלי התקשורת? בקרב עיתונאים שהיו מעורבים בסיקור יוזמת ז'נבה נשמעות דעות מקוטבות על תפקודו. "זה היה בית־ספר ליחסי־ציבור", אומר עורך בכיר באחד העיתונים. "הם עבדו בצורה מתוחכמת מאוד", אומר אחד הכתבים. "ההתנהלות היתה מזועזעת", מתעקש כתב אחר. "הם ניהלו את זה בצורה לא נכונה מהתחלה", סבור עורך בכיר אחר. ◀

מה בעצם היה שם? היתה קבוצת אנשים שאיש מהם אינו מייצג את עמו בדרך מחייבת (כפי שנאמר במכתב הנלווה); מסמך שהוא בגדר "הסכם וירטואלי" (כדברי יוסי ביילין); "טקס השקה" עמוס סלברייטאים, שבו כאילו־נחתם הכאילו־הסכם (למעשה, נחתם רק המכתב הנלווה, וזה קרה קרוב לחודשיים לפני הטקס, בירדן). במלים אחרות, מקדמי יוזמת ז'נבה הציגו לציבור הצגה שנועדה לשווק שלום וירטואלי; הם עשו סימולציה של עשיית שלום. ובכל זאת, היוזמה הפכה לאירוע חדשותי "ממשי": היא כבשה את כותרות העיתונים, פתחה את מהדורות החדשות והצליחה לשנות את סדר־היום המדיני והפוליטי. יוסי ביילין היטיב לסכם: "זה מוכיח שאפשר, באמצעות הסכם וירטואלי, להשפיע על המציאות".

איך בדיוק עושים את זה? איך מצליחים אנשים שלא נושאים בתפקידים שלטוניים - ובראשם פוליטיקאי שלא זכה להיבחר למקום ריאלי בבחירות האחרונות לא במפלגת העבודה ולא במרצ - להפוך לעושי־חדשות (newsmakers) ולשנות את סדר־היום הציבורי?

מאחורי הסכם ז'נבה עומד קמפיין שכלל פרסומאים, דוברים והרבה מאוד כסף. האם מכונת תעמולה משומנת הצליחה למשוך בחוטיה של התקשורת? ואולי להפך - התקשורת השתמשה ביוזמת

"מההתחלה חשבנו שהדרך היחידה היא להביא משהו מאוד מפורט. זה נראה רציני, וקשה לפטור את זה במחי יד".

צרות של עשירים

בר כבר עם עיצוב המוצר, חשבו ביילין ואנשיו כיצד לעורר את עניין התקשורת. "היתה תוכנית תקשורתית מאורגנת מאוד", אומר שטרנשוס, "תוכנית של מרתון. צריך לבנות תוכנית עבורה שמייצרת הרבה חדשות. צריך לקבוע איזוהו שיא, והדרך אליו מאפשרת להוסיף עוד ועוד נרביכים".

במציאות הרברים לא עברו לפי התוכנית. השלב השני של הקמפיין החל באופן בלתי מתוכנן ביום חמישי, התשעה באוקטובר, בעיצומם של הדיונים בירדן, כאשר הכתב הפוליטי של אתר האינטרנט Ynet, אטילה שומפלבי, פירסם לראשונה כי קבוצה של פלסטינים ובכירים בשמאל הישראלי נמצאת בשלב מתקדם של גיבוש מסמך להסדר קבע. ח"כ עמרם מצנע זכה להבלטה מיוחדת ביריעה - מן הסתם משום שהדוברת הנמרצת שלו התלוותה אליו לשיחות. הפריחה התקשורתית המפתיעה של מצנע הוציאה מכליהם את הפוליטיקאים האחרים שהגיעו לירדן.

היריעה ב-Ynet משכה תשומת לב רבה, שהפכה אותה לכותרות ראשיות בעיתונים ובמהדורות הטלוויזיה. מחוללי היוזמה לא היו ערוכים להצלחה בממדים כאלה. "הם נתפסו עם המכנסיים למטה", אומר אחד הכתבים שסיקרו את הנושא. במטה של יוזמת ז'נבה מסכמים את השבוע הראשון במלה "ברדק".

בשלב ההוא עדיין לא היה מטה מסודר. רוב העיתונאים עברו ישירות עם הפוליטיקאים המעורבים - בעיקר ביילין, מצנע, אברהם בורג וחיים אורון. כלי התקשורת לחצו על הפוליטיקאים לקבל חומר, ואם אפשר, חומר בלעדי. אלה הדליפו קטעים סלקטיביים מההסכם, כל אחד עליפי האינטרסים, האגו והנחות שלו.

יוזמת ז'נבה זכתה לסיקור שיא: לפי מחקר שערכה חברת יפעת, בשבוע שבין ה-12 ל-18 באוקטובר התפרסמו בעיתונים "ידיעות אחרונות", "מעריב", "הארץ" ו"גלובס" 51 כותרות בנושא - 23 ניטרליות, 16 שליליות ו-12 חיוביות. בשבוע שבין ה-19 ל-25 באוקטובר התפרסמו 25 כותרות - 10 ניטרליות, 11 שליליות ו-4 חיוביות.

רוב המרואיינים לכתבה זו הסכימו שאחד הגורמים שתורמו להתרוממות של הסיפור היה הביקורת שהטיחו ביוזמה שרי הממשלה. הראשון שתקף אותה היה ראש הממשלה אריאל שרון. יש, אמר בכנס לקראת הבחירות המוניציפליות בבתיים, אנשי שמאל "שמתאמים פעולות עם הפלסטינים מאחורי גבה של הממשלה". ההתקפה שלו על השמאל, בסגנון שאיבר את התקינות הפוליטית שלו מאז רצח רבין, עוררה סקרנות עצומה, גם בארץ, גם בעולם. החרידהוויקו אחרי שרון ממלא מקומו אהוד אולמרט, שר החוץ סילבן שלום ואחרים.

שרון נתן לביילין מתנה של פעם בחיים. "העובדה שמייצרי החדשות האמיתיים הגיבו לחדשות הווירטואליות הפכה אותן לחדשות אמיתיות", אומר בלטיאנסקי.

רק תקלה אחת העיבה על ההצלחה השיווקית - עימות עם העיתון הנפוץ במדינה. ביילין וחבריו מסרו ל"ידיעות אחרונות" את עותק ההסכם, בתנאי שהעיתון יתפק בפרסום קטעים אחדים ממנו. מן הדרישה עלה ריח של מגיפולציה. למה לא תפרסמו את ההסכם במלואו בתארי אינטרנט כמו Ynet, וואלה, "מעריב" ו"הארץ", הציע "ידיעות". אנשי ז'נבה סירבו. בסופו של דבר פירסם בן כספית ("מעריב") קטעים נרחבים מההסכם, וב"ידיעות

את העמדות הסותרות ניתן להסביר לא רק ברעות קדומות או בהתנסויות האיטיות השונות של עיתונאים שעברו מול אנשי ביילין, אלא גם בכך שהשיווק עבר שלבים שונים. כדי לנתח את קמפיין מכירת ז'נבה יש לחלק אותו לחמישה שלבים לפחות.

השלב הראשון - זה שהסתיים בראשית אוקטובר 2003 - היה "עיצוב המוצר", כלשון הפרסומאים. בשלב זה ה"מוצר" רחוק מהעין הציבורית. לא משום שהשותפים ליוזמה הסתירו את קיומה, אלא משום שהתקשורת לא גילתה עניין. בירורי שלום בין יונים מישאל לפוליטיקאים פלסטינים מתקיימים כל הזמן, ואף שהמעורבים בהם מתחננים ליריעה בעיתון, התקשורת מסרבת לראות בהם חדשה.

הפרסומאי שטרנשוס היה שותף פעיל במלאכת העיצוב. למעשה הוא היה מנהל המטה עד הצטרפותו של בלטיאנסקי

הכתבה אצל גיא פינס יותר חשובה מהחדשות. יש פה כוונת מכוון להגיע לציבור שלא קורא את המאמרים בעיתונים

בנובמבר. לזכותו של שטרנשוס נוקפת בין היתר ההחלטה לשלוח את חוברת ההסכם לכל בית בישראל. הדפסת מיליוני חוברות ושיווקן באמצעות הדואר לימדו על רצינות היוזמה. מצד שני, המבצע עלה מיליוני שקלים, והייב את ביילין להישען על סכום כסף גדול - לפי אחד המקורות, שני מיליון דולר - שקיבל מממשלת שווייץ. ההישענות על ממשלה זרה עוררה ביקורת קשה בישראל, והרחיקה מהיוזמה כמה מראשי השמאל.

אחד התנאים של השווייצרים היה שההסכם לא יפורסם במלואו אלא כאשר יתכנסו הצדדים לטקס חגיגי בז'נבה. כאשר ביילין לקח על עצמו את ההתחייבות הזאת, הוא לא העלה על דעתו שההסכם יעורר בארץ סקרנות גדולה כל-כך. הוא חשב שהכל יתנהל על מי-מנוחות, בתנאים חשאיים למחצה ובשליטה מלאה שלו ושל אנשי השיווק שלו.

שטרנשוס אומר כי העיקר לא היה בשיווק, אלא במוצר שגובש בסופו של דבר: "זה תפס נפח תקשורת פשוט כי יש פה מוצר רציני: יש הסכם מאוד מפורט, שאי אפשר להתעלם ממנו". אבל צריך לזכור שיוזמת ז'נבה אינה מתיימרת להחליף את המשאומתן על הסדר הקבע, אלא נועדה, בראש ובראשונה, לשווק לציבור את התחושה שניתן להגיע לשלום. לכן קשה להפריד, במקרה זה, בין המוצר ובין שיווקו. עצם ההחלטה להגיע להסכם מפורט בין אישים ישראלים לפלסטינים, תוכנו של ההסכם וגיבוש קבוצת האישים שתעמוד מאחוריו ותמכור אותו לציבור - כל אלה ראויים להיתפש כחלק מאסטרטגיית השיווק של המוצר "הסיכוי לשלום".

דניאל לוי, עוזרו של יוסי ביילין, שעסק בניסוח ההסכם, מספר: "בריונים על ההסכם היינו כל הזמן עם העיניים על השאלה איך מוכרים את זה - גם לישראלים וגם לפלסטינים". לדבריו,

אחרונות" הרגישו מרומים. עורך העיתון, משה ורדי, הורה לעיתונאים שלו להתעלם מהיוזמה. החרם נמשך עד לטקס ב'נבה (למשיקי ז'נבה נמצאה חצי נחמה: "מעריב", שהיה עוין מאוד, הפך לתומך נלהב של יוזמת השלום).

כמו קמפיין בחירות

עם נתוני הפתיחה האלה יצא לדרך השלב השלישי של הקמפיין, שנמשך כל חודש נובמבר. בראשית החודש צורפו לצוות ההסברה גדי בלטיאנסקי ומיה בנגל, ובאמצע החודש הוקמה חברת חינוך-לשלום. רוב המרואיינים לכתבה זו הסכימו שמשלב זה ואילך התנהלה מלאכת הדוברות בצורה מקצועית ומסודרת יותר. הם עברו כמו בקמפיין בחירות, אמר אחד העיתונאים שמסקרים את הנושא, "ניסו לייצר כל יום-יומיים איזו ידיעה, איזו פגישה". המחקר של יפעת מונה 26 כותרות - רובן חיוביות או ניטרליות - בין ה'2 ל'22 בנובמבר. נקודות ציון מרכזיות: מאמר תמיכה נרחב בהסכם ז'נבה מאת דן מרגלית במוסף "סופשבוע" של "מעריב"; הפצת ההסכם לכל בית בישראל; ושידור סרטי וידיאו שהציגו את אחורי הקלעים של המשאומתן בתוכנית "עובדה" בערוץ 2.

השלב הרביעי של הקמפיין התרחש בסוף נובמבר ובשבוע הראשון של דצמבר, סביב "טקס ההשקה" ב'נבה. השינוי היה מהותי: ממכירת תוכנו של ההסכם למכירת הידוענים שהסכימו להשתתף בהשקתו. ממהות - ליחסי-ציבור. למה הרבר דומה? למכונת שמוצעת למכירה לא בזכות תכונותיה, אלא בזכות הדוגמנית המפורסמת שנוסעת במושב האחורי.

ערב הנסיעה לז'נבה הוזמנו מאות ישראלים לטוס חינם במטוס ששכר המטה, בהם משפחות שכולות, סופרים, אמנים, עיתונאים וסלבריטאים שאין להם קשר לתהליך, אבל פרצופיהם מוכרים היטב לצופי הטלוויזיה בישראל. בין העיתונאים שהוזמנו היו כתבי חברה ורכילות שעניינם בדרך-כלל בתצוגות אופנה או בפתחת מסעדות חדשות. הכוונה היתה לייצר תשומת לב בכל מחיר. היתה תשומת לב, והיה מחיר.

כתבי החדשות שהגיעו לשם לא אהבו מה שראו. "היתה תחושה של קרקס", אומר אחד מהם. "הם ניצלו באופן ציני אנשים כמו ויקי כנפו. הוזמנו גם אנשים שכלל לא תמכו בהסכם שגובש, ופשוט לא היה ברור מה הם עושים שם. אם היו מומינים את כל הסלבריטאים האלה לטקס השקה באילת, לא ב'נבה, הם לא היו באים. זה נראה לי נלעג". כתב אחר סבור שזה היה "מחליא אבל מתוחכם". לדבריו, "עצוב היה לראות את ויקי כנפו, שכמעט בכתה מפניקה במשך כל הטיסה, אבל אולי השיווק באמצעות ידוענים היה יעיל בסופו של דבר: הם פעלו במקביל במישור השכלתני ובמישור הרגשי".

מטה יוזמת ז'נבה הזמין גם עיתונאים שאינם כתבי חדשות, כמו דנה ספקטור ממוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות" וחיים אתגר מתוכניתו של גיא פינס, שתרומתו העיתונאית הגיעה לשיא במרדף אחר נשיא ארה"ב לשעבר, ג'ימי קרטר, כדי שיסדר גריין קארד לאחותו. "אנשי יחסי-הציבור של טקס ההשקה ב'נבה עיצבו את הזירה המדינית כמועדון של סלבו המתחככים אלה באלה לא פחות מהתקשורת שנענתה להזמנה", כתב על כך רוגל אלפר במוסף "הארץ". "העיצוב מחדש של הזירה המדינית כזירה רכילאית הופך אותה לשטות גמורה".

שטרנשוש משוכנע שזו היתה טקטיקה מוצלחת: "בנינו סיפור שהוא לא רק פוליטי, אלא גם אנושי ורכילותי". גם בלטיאנסקי סבור כמותו: "הכתבה אצל גיא פינס וזו שהיתה בערוץ הילדים יותר חשובות מהחדשות. יש פה כוונת מכוון להגיע לציבור מגוון,

שחלקו אינו צופה בתוכניות האקטואליה או קורא את המאמרים בעיתונים".

ב'נבה עצמה שררה אנדרלמוסיה לקראת הטקס, אבל כמה מכתבי החדשות מעידים שניתן היה להבחין במאמץ יחצני מתמיד. "הם עשו שיחות רקע ושלחו לכל עיתונאי את האנשים שמדברים אליו", מספר אחד העיתונאים. אחרים סבורים שעיקר המאמץ ב'נבה הושקע בתקשורת הזרה. "נעשתה עבודה אינטנסיבית בעניין זה", אומר כתב אחר. "הצמידו לעיתונאים הזרים אישים כמו ביילין, בורג, מצנע ואברהם שלום, והם תידרכו אותם".

כאשר הסתיים הטקס שמחו כמה מאנשי ז'נבה שהוא לא שודר במלואו בערוצי הטלוויזיה הישראלים: הנאומים הארסיים של ג'ימי קרטר וכמה מהדוברים הפלסטינים היו הרסניים לשיווק ההסכם בישראל. "זה היה אירוע איום ונורא. כל ישראלי שהיה שם, לבו התכווץ", אומר כתב שהיה ב'נבה. "ראינו איך הפלסטינים רימו את הישראלים ופשוט ירקו עליהם. קמתי בבוקר, עיינתי

יוסי ויאסר, עמי וסרי

ההשוואה בין יוזמת ז'נבה ובין "המפקד הלאומי", היוזמה האזרחית שמובילים עמי איילון וסרי נוסייבה, מתבקשת כמעט מאליה. אף שאיילון ונוסייבה עברו בין מערכות כלי התקשורת וניסו לעשות נפשות ליוזמה שלהם, הם זכו בסיקור חדשני הרבה פחות בולט. ההישג המרכזי שנזקף לזכותם מבחינה תקשורתית הוא התמיכה שנתנו ליוזמתם ארבעה מראשי השב"כ לשעבר, בראיון משותף שהעניקו למוסף לשבת של "ידיעות אחרונות".

מנהל המטה של יוזמת ז'נבה, גדי בלטיאנסקי, אומר כי "מבצע ההחתמה של המפקד הלאומי הוא אקט יוצא מהכלל, אבל ללא תקשורת מסיבית ואגרסיבית, הוא עלול להישאר בשוליים". לדבריו, "הרבר הכי מצער שקרה לעמי איילון הוא שלא תוקפים אותו. העוצמה שלו היא גם החולשה שלו - הוא לא בא מהפוליטיקה, הוא לא רוצה להצטייר כדמות פוליטית, ולכן גם ההתייחסות אליו היא הרבה יותר אקדמית וערטילאית. אם אתה רוצה להיכנס למטבח הציבורי, אתה חייב לשאת את החום של התנור".

הפרסומאי שמוביל את הקמפיין של המפקד הלאומי הוא זמיר רחב"ש, שותפו למשרד של דרור שטרנשוש, הפרסומאי של יוזמת ז'נבה. רחב"ש רואה את הדברים אחרת: "המפקד הלאומי הוא יוזמה אזרחית, שמטרתה להחתים אנשים משני הצדדים על הסכם עקרונית לסיום הסכסוך. יוזמת ז'נבה היא מהלך חשוב ומהותי, אבל הקבלה שלו היא תקשורתית בלבד, והאזרחים נשארים פסיביים. אנחנו מבקשים מהם לעשות משהו אקטיבי - לחתום. מטבע הדברים זה תהליך הרבה יותר ממושך".

רחב"ש סבור כי המפקד הלאומי, שהקדים את יוזמת ז'נבה, "פתח את השוק גם ליוזמות השלום האחרות". לדבריו, "אנחנו פתחנו קטיגוריה חדשה שקוראים לה 'שלום' או 'סוף הסכסוך'". לפי הנתונים שבידיו, עד לאמצע דצמבר נאספו כמאתיים אלף חתימות - 130 אלף מהצד הישראלי ו-70 אלף מהצד הפלסטיני, והוא סבור כי "זהו הישג אדיר במצב שבו אנשים מתעצלים אפילו ללכת להפגנות".

ביילין

עבר דבו

איילון

נוסייבה

נייר. אפשר היה לתת לזה כתבה בעמוד אחורי ולגמור". ההחלטה הראשונית להעניק תהודה תקשורתית ליוזמת ז'נבה, הוא אומר, הפכה אותה לאירוע ממשי, שלא ניתן עוד להתעלם ממנו. "קודם העיתונאי היה יכול להחליט אם הוא מסקר את ז'נבה או לא. עכשיו ההחלטה לא שלו. העורך שואל אותו: יש לך משהו על ז'נבה? בכל כלי תקשורת יש כיום כתב שאחראי על סיקור היוזמה, וזה ממסד את הכיסוי. התקשורת הפעילה את ז'נבה - אבל עכשיו היא מופעלת עלידיה".

אחרי ז'נבה

למרות דבריו של בלטיאנסקי, יש עיתונאים הסבורים שהטקס בז'נבה היה שיא שממנו היוזמה תוכל רק לרדת. מוקדם עדיין להעריך את השלב החמישי של הקמפיין, שנמשך מאז הטקס בז'נבה ועד לשעת כתיבת שורות אלה, אבל נדמה כי האופי המעוצב והמחושב של הקמפיין כולו, שלקה לעתים בשיווקיות, והגיע לאבסורד בהזמנת גרוד הסלבריטאים ל"השקה"; היריעה שסכומי עתק הושקעו בקמפיין; הקלוקלים בטקס עצמו, שהעיבו על הניסיון להציג יחסי אומן בין ישראלים לפלסטינים - כל אלה הותירו תחושה של רווייה.

"הטקס היה אוברקיל, הוא לא היה טוב להם. הם נמצאים בעמדה פחות טובה מזו שהיו בה לפניו", אומר אחד מהכתבים שסיקרו את המהלך. "המגמה התהפכה, והיא ממשיכה להתהפך".

אנשי שיווק מאמינים באדיקות שלא חשוב מה אומרים עליך, העיקר שמאיייתים את שמך נכון. האמירה הזאת נכונה, על-פי רוב, אבל לא נכונה תמיד, כפי ששרי אריסון למדה על בשרה.

אחת הדילמות המרתקות במכירת ז'נבה היא ליהוקו של יוסי ביילין בתפקיד הגיבור. בלטיאנסקי בעד. "אייאפשר להתעלם מהתרומה של ביילין לבלוטות התקשורתית של האירוע", הוא אומר. הוא מייחס לתקשורת אמונה כמעט מאגית ביכולותיו של ביילין להניע תהליכים: "אחת מההתקפות הקבועות על ביילין היא: צריך להקשיב למה שהוא אומר היום, כי זה מה שיקרה מחר. הדימוי שלו כאדם שמתחיל תהליכים שבסופו של דבר מתממשים מכריח את התקשורת להתייחס אליו, כי העיתונאים פוחדים לפספס". בלטיאנסקי מודע, כמוכן, לחשדנות כלפי ביילין בקרב חלקים נרחבים בציבור, אבל ככלל הוא סבור כי "אסור לפחד מקונטרברסאליות". לדבריו, "הדבר הכי גרוע היה אם לא היו תוקפים את ההסכם. ברגע שאתה מנסה למכור משהו כקונסנוס, זה נתפס כ'חדשות טובות', ולכן לא מעניינות".

אבל במערכת הפוליטית יש הסבורים כי הזיהוי המוחלט של ז'נבה עם ביילין דוחק את היוזמה לשוליים. אחד ממקורביו של ראש הממשלה, שבפיו מחמאות רבות למנהלי הקמפיין, טוען כי הם טעו "טעות אסטרטגית" בכך שהציבו את ביילין במרכז הבמה. לדבריו, עובדה זו לא הזיקה, ואולי אף הועילה לקמפיין בטווח הקצר, אבל היא תפגע בו בטווח הארוך.

מוקדם לקבוע עד כמה יועיל או יזיק יוסי ביילין למכירת "המוצר שלום", כלשון הפרסומאים, אבל די ברור שהמוצר שלום הועיל למכירת המוצר יוסי ביילין. ב-30 באוקטובר, יומיים לפני הטקס בז'נבה, החליטה ועידת מרצ להתאחד עם שח"ר, תנועתו של ביילין, ולהקים מפלגה סוציאלי-דמוקרטית חדשה. ב-9 בדצמבר הודיע ביילין כי הוא יתמודד עם ח"כ (מרצ) רן כהן על ראשות המפלגה החדשה. הנדוניה הטרייה שהביא עימו היא, כמוכן, יוזמת ז'נבה. אם היוזמה הזו תכתיר אותו כמנהיג השמאל החדש - זה יהיה הישג לגמרי לא וירטואלי. ■

► בעיתון - ולא האמנתי. זה לא היה הטקס שנכחתי בו. העורכים בארץ כליכך רצו לתת לקוראים שלהם טיפה של נחת, שהם העדיפו להרחיק את כל העובדות הפחות נוחות".

מה העם רוצה

העדות האחרונה מובילה באופן טבעי לבחינת הצד השני של הקמפיין: עד כמה ולמה היו כלי התקשורת בישראל מוכנים לקנות את המוצר שמכרו להם הפרסומאים והיחצנים?

רוב המראיינים לכתבה זו מסכימים שגורם משמעותי בקידום היוזמה היה הוואקום המדיני - תקופה ארוכה יחסית של דרדוש במקום, וביקורת גוברת על ממשלת שרון, שהתבטאה בין היתר באמירות של הרמטכ"ל נגד השיתוק במדיניות הממשלה ובראיון המשותף של ארבעת ראשי השב"כ לשעבר ב"דיעות אחרונות", שבו הביעו התנגדות להמשך הכיבוש. "קמפיין ז'נבה נפל על קרקע פורייה", מסכים מקור בסביבת ראש הממשלה. "הוא נפל על צורך אמיתי שהיה קיים בציבור על רקע הקיפאון המדיני".

יש עיתונאים שסבורים שהתקשורת פשוט נסחפה במקרה זה אחרי נטיות לבם הפוליטיות של רבים מהעורכים והכתבים. פרופ' גדי וולפספלד, מומחה לתקשורת פוליטית מהאוניברסיטה העברית,

המבצע עלה מיליוני שקלים וחייב את ביילין להזדקק לנדבת ידה של ממשלת שווייץ. הפנייה לממשלה זרה עוררה ביקורת קשה בישראל

מציע הסבר אחר: "בתקופה כזו, שבה יש שינוי באווירה הפוליטית, התקשורת מהפשת אנשים וקבוצות שייצגו את התפנית הזו".

בכיר בערוץ 2 סבור שכלי התקשורת רצו בראש ובראשונה לשווק את עצמם: "התקשורת היא סוכנות גדולה של סקרי דעת קהל. היא מנסה להבין מה הקהל רוצה, ונותנת לו את זה. יש נטייה להאשים אותה בשמאלנות, או להפך, בהזדהות עם השלטון, אבל זה קשקוש. התקשורת מחוברת בכל נימי נפשה למה שמכונה 'העם', ואם העם רוצה שלום - היא תיתן לו את זה. הכל נעשה ממניעים שיווקיים. במקרה הזה התקשורת חשה שנפשו של העם קצה במצב, והוא מיחל לסוג של הסכם. אם אין הסכם ממשי, יש לפחות הסכם וירטואלי".

עורכים אחרים אומרים שקמפיין ז'נבה יצא בעיתוי מוצלח לא רק מבחינה מדינית, אלא גם מבחינה חרדונית: היה משעמם. "אין מה לעשות, אתה צריך כותרת ראשית", אומר בכיר באחד העיתונאים. "במערכת החרדונית אצלנו לא היתה התלהבות גדולה מהסיפור, אבל פשוט לא היו חרדויות אחרות". עורך בכיר בעיתון אחר אומר: "זה סיפור וירטואלי במהותו, והוא תפס בגלל איזה ואקום. אם היה באותו שבוע נושא גדול אחר - פיגוע, פרשת רמדיה - הוא לא היה תופס באותה מידה".

"התקשורת היתה יכולה לא לספור את ז'נבה", מודה בלטיאנסקי. "אז היו פגישות של כמה ישראלים ופלסטינים, וכתבו עוד איזה

מדב וייסגלס ועד אורי דן: הדרך הנכונה לשווק שחיתות פוליטית בתקשורת

ה

תפוררותה של רשות השידור הציבורי, ובעיקר ההירדררות של ערוץ 1 ושל תוכניות מסוימות ברשת ב', אינן תוצאה של שבר פתאומי, אלא של שחיקה מתמשכת.

כמשך שנים ארוכות למדו ולימדו מנהלי הרדיו, הטלוויזיה והרשת כיצד ניתן להשתמש במשאבי השליטה על התקשורת הציבורית כדי לחזק את כסאותיהם ולהאריך את כהונתם. הפקידים הממונים האלה מתנהגים באורח דומה מאוד לפוליטיקאים שמינו אותם. הפוליטיקאים מנציחים את מעמדם באמצעות חלוקה של כספי ציבור ומינויים פוליטיים, ומנהלי השידור עושים זאת באמצעות סלקציה של מראיינים ומרואיינים ובקרה על תוכני השידור.

לפני שנים אחדות, במסגרת פעולתי במכון הישראלי לדמוקרטיה, שלחתי מכתב לדליה יאירי (רשת ב') ובו הבעתי את התנגדותי, שנבעה משיקולים ציבוריים, למעמד שרכש לעצמו עו"ד רב וייסגלס כמראיין-אורח של קבע, המופיע פעם בשבוע בתוכניתה ברשת ב'. מכתבי לא שינה את המצב. קירבתו המיוחדת של וייסגלס לאריאל שרון ועבודתו כעורך-דין של דמויות פוליטיות מרכזיות במדינה לא הפריעו לדליה יאירי ואמנון נדב, מנהל הרדיו דאז, לתת לווייסגלס מיקרופון בכיכר העיר הרדיופונית של המדינה.

רוב הציבור, שלא היה מודע לקשרים המיוחדים של וייסגלס עם הממסד הפוליטי ובעיקר עם אריאל שרון, לא היה מצויד בכלים ובמימונות לזהות את הקשר בין הנושאים שבהם בחר להתבטא ובין האינטרסים שהוא משרת. סגנון דיבורו והתנהגותו הסמכותית של וייסגלס משכנעים. הוא היה אפוא מסכה רכה עם חיוך, שמאחוריה מסתתרים האינטרסים המשולבים של בכירי הרשות ושל אלה שמינו אותם. לימים, כשהגיע וייסגלס ללשכת ראש הממשלה, נחשף לעיני כל הקשר המיוחד שהפך אותו לאישיות תקשורתית.

בניגוד לווייסגלס, אורי דן אינו מסכה. הוא הפרצוף האמיתי של השפעת ראש הממשלה בתקשורת. הוא פיתח ז'אנר ייחודי של נוכחות תקשורתית המוכיח, כמעט בניגוד לחוקי הטבע, שאדם יכול להיות מראיין ומרואיין בו זמנית, בלי לתת למוזמנים האחרים לאולפן להפריע לדיאלוג שהוא מנהל עם עצמו.

ראש ממשלת איטליה, ברלוסקוני, השתלט בדרך אל הפוליטיקה על חלק גדול מהתקשורת המסחרית בארצו. לשרון, למרות חבריו הנדיבים, אין די כסף, והוא נאלץ

להסתפק במה שיכול לקנות הכוח הפוליטי בתקשורת הציבורית. לשם כך מינה עצמו לפני הבחירות האחרונות לשר הממונה על רשות השידור (תפקיד שרק לאחרונה העביר לסגנו הנאמן אהוד אולמרט). אחת התוצאות של המהלכים הללו היא הקריירה המזהירה של אורי דן בתקשורת הישראלית כנציג ראש הממשלה בנוסח ברלוסקוני לעניים.

המעבר הזה בין וייסגלס לדן מעלה את השאלה, מה יותר מסוכן לתקשורת דמוקרטית - מודל וייסגלס או מודל דן? איזו דרך משחיתה יותר את השידור הציבורי?

נראה שאם מודל וייסגלס הוא סוג של סטייה המתחזה לנורמה מקובלת, מודל דן משקף את השלב שבו האגרוף קורע את הכפפה. יש כאן ללא ספק צעד נוסף, שבירה פומבית וגלויה של נורמה. לא פירצה הקוראת לגנב, אלא שער הניצחון של שחיתות פוליטית בתקשורת.

במבט ראשון נראה הרבר כאיום חסר תקדים על החופש התקשורת ועל מהימנותה של התקשורת הציבורית בישראל. ואולם, באופן פרדוקסלי, נוכחותו של אורי דן בתקשורת עושה גם משהו טוב לדמוקרטיה הישראלית: היא מבטיחה שקיפות לשחיתות. מסתבר שגם שחיתות פוליטית, כמו מועמד לראשות הממשלה, יכולה לזכות בשיווק טוב או רע. וייסגלס כמראיין-אורח הוא שיווק טוב ולא מקומם. דן, על צעקותיו וסגנונו הגס והמעליב, הוא שיווק רע ומוזיק לשחיתות, ולכן טוב לדמוקרטיה. יש בכך ללא ספק אירוניה.

נראה אפוא שלאמצעי התקשורת יש יכולת, לא בהכרח מכור נט או מודעת, להביא לתוצאות הסותרות את הכוונות והמטרות של השחקנים. לכן, למשל, לא מעטים בשמאל היו שמחים אם התקשורת היתה נותנת יותר זמן מסך למתנחלים. הוכח שהקנאות והאלימות המתנחליות משרתות את מחנה השלום לא פחות מיוזמת ז'נבה. גם זה"ל (ע"ד דן הלוי) כבר למד כיצד הביטחון העצמי וה"גבריות" של מפקדים לא עושה טוב לכל הצופים.

וכל אלה באים ללמדנו שלמרות הבעלות הצולבת והפוליטיזציה של התקשורת, גם לבעלי הכוח לא יכולה להיות שליטה מוחלטת על המסרים שהם מנסים לייצר ועל

התקבלותם בציבור. ■

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים

וייסגלס, בראל, דן: שקיפות

כאשר ארנון פרלמן, יועץ התקשורת של ראש הממשלה, גמר אומר לפרוש משירות המדינה, נערכו לכבודו כמה וכמה מסיבות פרידה. איש חביב היה פרלמן בתפקידו, טוב מזג, מאיר פנים, מסוג האנשים שנעים לפגוש אותם וקל להיפרד מהם. באחת המסיבות התייצב פרלמן מאחורי הדוכן המכובד, המעוטר בסמל המדינה, וסיכם ביושר, בגילוי לב מופתי, את דרישות התפקיד.

"אם בסופו של יום עבודה", אמר, "ראש הממשלה היה מרוצה ממני ואתם לא התעצבנתם יותר מדי, ידעתי שהיה לי יום מוצלח".

העיתונאים מחאו לו כפיים. הם זכרו את לילותיהם הארוכים על הטלפון, כשהם מטיחים בפרלמן שאלות טרזניות, מרושעות, והוא משיב להם ברוח טובה ובלא-כלום. הם זכרו את מראה הפנסק הריק בתום כל שיחה כזאת, ריק כמו מקרר של משפחה מובטלת, והתנחמו בעובדה שגם הפעם הסתיימה השיחה בהרצת קטעים ובצחוקים הרדיים. יועץ התקשורת לא ייעלב, לא ישחק ברוגו ולא ייתן פירור לעיתון המתחרה. מחר בערב הוא ירים ברצון את הטלפון, ויקיים שיחה חביבה ומיותרת נוספת עם הכתב החרוץ.

במשולש הרומנטי הזה – ראש ממשלה, יועץ תקשורת ועיתונאים – נעלם מקומו של השותף הרביעי: האנשים השקופים בחוץ, שבשבילים, לכאורה, נעשה כל המאמץ המייגע הזה. החוק בארץ לא מטיל חובה על הממשלה לספק לבוחריה אינפורמציה. הניסיון הארוך של ראש הממשלה בפוליטיקה לימד אותו גם שאינפורמציה היא בדרך כלל נזק. מרגע שהיא יוצאת, אין עליה שליטה. יד על הלב, האם באמת האנשים כלי-כך צמאים לדעת מה קורה? די להם בצילומיו של ראש הממשלה המטפס נמרצות, מוקף בשומרי ראשו ובפרלמן, מקומת לשכתו אל קומת חדר הישיבות של הממשלה.

לפי המרץ וסבר הפנים הרציני הם יודעים שיש מנהיג. יש דרך. יש ביטחון ושלוש. הם לא זקוקים ליותר.

דובר הוא הפה של המעסיק שלו. כשמו כן מעשהו, בכל השפות: הוא מדבר. יש בו סקרנות גדולה ויצר לאו ברכיבוש לספר, לנתח, לנמק והסביר. איש יחסי-ציבור, לעומת זאת, הוא אוור חיוץ, גדר הפרדה, חומת מגן. כמו השלייקעס, הכתפיות, תפקידו הוא להחזיק את המכנסיים של מעסיקו שלא יפלו. פרלמן מילא את התפקיד המכובד הזה ללא דופי.

את הסכרת מהלכיו של ראש הממשלה הותיר לאחרים, אלה שהעיתונות מזכה אותם בכינוי הגורף "מקורבים". ככל שראש הממשלה עמום יותר במעשיו, כך גדל מספר המקורבים שלו. כמה מהם יושבים בלשכתו. זה לא אומר שמה שהם מטפטים לתקשורת מייצג את דעתו או את המסר שהוא מבקש להעביר לציבור. כל מיני דעות רווחות בחדרים משני צדי המסדרון הבהיר, הנאה בפשטותו, של לשכת ראש הממשלה. לכל אחד מהם יש אג'נדה משלו.

ויש גם מקורבים מהשוק הפרטי. סביב ראש הממשלה, כל ראש ממשלה, מתקבץ חוג של אנשים שעבדו איתו בעבר, ובכך קנו את זכותם להסביר אותו לאומה. יש ביניהם אחד או שניים שהם שותפי סוד באמת. האחרים מזדנבים. ההתחזות שלהם למקורבים פותחת לפניהם דלתות, מקרמת אותם בעסקיהם, מנפחת להם את האגו. אין להם מושג מה הוא רוצה באמת.

עיתונאים מרבים לתקוף את הכתב הזר אורי דן, בטענה שהוא מקורב לראש הממשלה. הם מתבלבלים. דן איננו מקורב: הוא גרופי. כל מי שהורמן עם השניים למטוס אחד מכיר את התמונה: שרון עומד מול העיתונאים ומדבר. דן שולף את מצלמתו הדיגיטלית ומצלם. לא פעם אחת. לא פעמיים; שלושים וארבעים פעם. הבזקי הפלאש הבלתי פוסקים גורמים לראש הממשלה למצמץ. הוא היה גוער בו, אבל כשהוא רואה את המבט החם שמרעיף עליו האיש, מבט שכמו נלקח מהסמל הישן של חברת אר.סי.איי, הוא מתרצה.

הקריירה המסחררת שעשה דן ברשות השירור הממלכתית איננה מזימה זדונית להשתיל את

נחום ברנע

היום המוצלח של פרלמן

דעותיו של שרון במוחותיהם של משלמי האגרה. היא אות להכרת תודה והתחשבות אנושית. היא לא שונה במהותה מהטובה הנרל"נית שביקש שרון לעשות לשני הקשישים מכפר-מל"ל (והם לא הקדישו את חייהם לפיאור שמו, בוקר וערב).

בשנתיים וחצי הראשונות לכהונתו של שרון בראשות הממשלה חיקתה מדיניות הפרסום, למעשה, את המדיניות של הצבא האמריקאי כלפי הנטיות המיניות של חייליו: אל תשאל, אל תספר. זה עבד מעולה. כליכך טוב, שראש הממשלה נמחק מרשימת הציפיות. הוא איבר את ההובלה לאחרים: לנתניהו בתחום הכלכלי, לאולמרט בתחום המדיני. על לשכת ראש הממשלה ירדה אווירת דמדומים, עניין מסוכן למדי בחברה קצרת רוח כמו החברה הישראלית, ובגיל מתקדם כמו גילו של ראש הממשלה. במלים אחרות, יחסייהצבור הצליחו יותר מדי. הגיע הזמן להגיד משהו. ואולי, אם יסולח לי על הביטוי, אפילו לעשות.

■ ■ ■

לפני שבועות אחדים פורסמה בעיתונים ידיעה משמחת: ערוץ התכלת, ערוץ היידישקייט הישראלי, הגיע, בעזרת השם, למאה אלף מנויים. בידיעה היה טמון, מבחינתי, סקופ גדול ושיעור חשוב בהבנת החברה הישראלית. בירדתי ומצאתי שאף לא אחד ממכרי משלם עבור הערוץ או/ו צופה בו. מה זה אומר? זה אומר שהאנשים שאני מכיר לחוד, ועם-ישראל לחוד. האנשים שאני מכיר בוהים מול מאה ערוצים סתמיים, בזמן שעם-ישראל חוזר בחשאי למקורות.

כאשר מנכים מהחשבון את החרדים, שלא צופים בטלוויזיה, את הערבים, שעניינם בתורת ישראל מוגבל, את העולים מרוסיה שטרם למדו עברית ואת המיתון, שגורם לרוב הישראלים לחשוב פעמיים על כל שקל, העובדה שמאה אלף משפחות מוכנות לשלם כסף תמורת ערוץ של מורשת יהודית אומרת המון.

ואו סיפר לי חבר אחר, מנוי בכבלים, שאת ערוץ התכלת הוא מקבל חינם, במסגרת אחת החבילות. חבר אחר, מנוי בלוויין, הרים למעני טלפון לשירות המנויים של יס ושאל כמה יעלה לו מנוי. התשובה היתה: יש לך מנוי. לא ביקשת, אז שכחנו לפתוח לך אותו.

ואז הבנתי ש"מנוי בתשלום" הוא מונח יחסי בעידן החבילות, כמו שהמונח "עיתון בתשלום" הפך ליחסי בעידן תחנות הרלק. ערוץ התכלת ראוי להערצה, אם לא בגלל המכירות שלו, לפחות בגלל ההצלחה שלו בניסוח הודעות לעיתונות.

הבעלים של ערוץ התכלת הם שלמה בן-צבי, איל תקשורת אלמוני יחסית מההתנחלות אפרת, ורון לאורר, אחד מיורשי אימפריית הקוסמטיקה של אמו, אסתי לאורר. השניים הם גם בעלים של השבועון הימני-דתי "מקור ראשון".

בן-צבי ולאורר חתמו באחרונה על הסכם שמעביר לרשותם שישים אחוז מהבעלות על ערוץ 10. בשעת כתיבת שורות אלה עושה ההסכם את דרכו אל בתי-המשפט. מלווה אותו ענן כבד של ספקות, אם באמת אלה האנשים שיצילו את הערוץ שלא המריא, או שהם תחנה נוספת בדרך ייסורים ארוכה, שסופה היבלעות בתוך אחד מזכייני ערוץ 2 או, לחלופין, סגירה.

בן-צבי, כך עולה מהפרסומים, לא מתכוון לעקוב אחר השקעתו מרחוק. הוא ייטול על עצמו תפקיד של נשיא, שיכלול גם אחריות לתכנים. על-פי ידיעה בעיתון "גלובס", הוא גם עשה סידור מיוחד שמעביר את האחריות על השידורים בסופי שבוע לידיים אחרות, כדי שאחרים יחללו שבת, והוא יעמוד חף מחטא מול בוראו ומול בית-הכנסת שלו.

מכתב ההמלצה שמביאים איתם בן-צבי ולאורר לערוץ 10 הוא השבועון שלהם, "מקור ראשון", שסימתו היא "עיתון ישראלי לאומי". עיון בגליונותיו מלמד שיש לו גישה מאוד מיוחדת לשאלה מה זה ישראלי, מה זה לאומי ובעיקר – מה זה עיתון.

אל איזה ציבור יודעים בן-צבי ולאורר לדבר? באחד מגליונותיו האחרונים הציג "מקור ראשון" לקוראיו שאלה: מי לדעתך המועמד הראוי לעמוד בראש הליכוד? התשובות: משה פייגלין, 51.8 אחוז; בנימין נתניהו, 25.39 אחוז; לימור לבנת (לפני הודעת התמיכה שלה במהלך חר-צדדי), 13.62 אחוז; צחי הנגבי, 3.72 אחוז; ומתחתיו, לפי הסדר, אולמרט, מופז ושלום.

עם הפייגלינים הם לא ינצחו את ערוץ 2. אפילו את ערוץ התכלת ספק אם ינצחו. ■

צילום: פלאש 90

אל תשא, אל תספר: פרלמן

דובר הוא הפה של המעסיק

שלו. כשמו כן מעשהו: הוא מדבר.

היחצן, לעומת זאת, הוא אזור

חיץ, גדר הפרדה, חומת מגן

המשטרה היא המקור, המפגינים הם האויב: המהומות בנצרת, אוקטובר 2000

מארש לכחולי המדים

השוואה בין עיתוני אוקטובר 2000 לממצאי ועדת אור מגלה שידה של העיתונות קצרה ומקורותיה חד-צדדיים. כאשר מדובר בהתפרעויות של ערבים, היא מאמינה למשטרה. כאשר מדובר בהתפרעויות של יהודים, היא מאמינה למתפרעים

צילומים: ירון קמינסקי

לא שהדיווח חף משגיאות. תיאורים לא מדויקים של אירועים וטעויות במניין ההרוגים ובשמותיהם ניתן אולי להסביר באילוצי המקצוע, אולם מאפיינים שיטתיים של השגיאות מכוונים להסבר אחר. תחת האילוצים הקשים של המאורעות היתה משטרת ישראל למקור העיקרי, אם לא היחיד, של רבים מן הדיווחים בעיתונות. כך קרה שהדיווח הציג, בדרך כלל, את המאורעות על בסיס מידע של המשטרה ומנקודת המבט שלה.

ב־3.10.00, למשל, תחת הכותרת "בעכו ובנצרת ירו המפגינים לעבר השוטרים", סיפר "מעריב" על מותם של חמישה ערבים ישראלים ופלסטיני אחד. שמותיהם מוזכרים, אך לא נסיבות מותם. באותו היום ציין "ידיעות אחרונות" ש"במהלך ההתנגשויות עם כוחות הביטחון נורו ונהרגו ארבעה ערבים אזרחי ישראל". רק לגבי אחד מהם מוצע פירוט כלשהו של נסיבות מותו: "המשטרה נמסר כי לובני (הכוונה, כנראה, לאיאד לואבנה; י.ק.) נורה בעת שיידה אבנים לעבר השוטרים...". בשני העיתונים נתפש הירי על השוטרים כידיעה העיקרית, אף על פי שמקרי הירי על המשטרה היו נדירים, ורק שוטר אחד נפצע קל, בעוד שבאותו יום נהרגו חמישה אזרחים, ככל הנראה מידי המשטרה.

הירי על אזרחים אינו מוסבר, וגם לא נשאלות על אודותיו שאלות. במקום זאת ניתן למצוא הודעות עם עמדת המשטרה. מעל הכותרת "הגליל בוער: אש על שוטרים בעכו ובנצרת" ("מעריב", 3.10.00) מופיע ציטוט, ככל הנראה של שוטרים: "בבית־דימון ניהלנו קרב של חמש שעות רק כדי למנוע את חסימת הכביש", ובדיווח: "תחנת המשטרה בנצרת הותקפה בבקבוקי תבערה. השוטרים נאלצו לפתוח בירי". ייתכן שהשוטרים אכן נאלצו לפתוח באש, אולם ביקורתיות היא מידת היסוד הנדרשת מן העיתונאי ביחס לכל גרסה. לכל הפחות יש להזכיר במפורש כי מדובר בגרסה, כלומר לייחס את הדברים למי שטען אותם ולא להציגם כקביעה אובייקטיבית. בגוף הכתבה נאמר: "המשטרה דיווחה על מקרים

יובל קרמניצ'ר

פרסום דו"ח ועדת אור מספק הזדמנות לבחינה מחודשת של סיקור מאורעות אוקטובר 2000. אין להתפלא שהסיפור שמספרת ועדת אור שונה מאוד מזה שסיפרה העיתונות של אוקטובר 2000. ועדת החקירה פעלה במשך שלוש שנים, שמעה עדויות ובחנה ראיות. בדו"ח שפירסמה כל פרט חשוב. כל מקרה ומקרה נדון תוך פירוט כל הנסיבות הרלבנטיות. פרטים כמו מספר האנשים, מיקומם, השתלשלות האירועים ועדויות מפרספקטיבות שונות הם שאיפשרו לוועדה לגבש את מסקנותיה. ברור שהעיתונות לא יכולה לערוך בירור דומה, היא גם לא אמורה לעשות זאת, בוודאי לא בזמן אמת. אולם כמו השופט כך גם הקורא: ככל שהתמונה שמוצגת בפניו עגולה ומפורטת יותר, כך גדלים הסיכויים שיגבש מסקנת אמת על אודות המתרחש.

בפני העיתונות לא עומדים הכלים שעומדים בפני ועדת חקירה. סיקור עיתונאי תחום תמיד במגבלות הזמן (מהר) והמקום (מעט). במקרה של מאורעות 2000 נוספו על אלו עוד קשיים. כפי שהתנסחה ועדת אור, בתחילת אוקטובר 2000 רעדה הארץ. לא רק הממשלה וכוחות הביטחון, גם העיתונות נדרשה להתמודד עם התפרצות של מהומות בארץ ובשטחים הכבושים. עומס האירועים ליום גבר בבת אחת. המאורעות תפסו את כולם, ובכלל זה את מערכות התקשורת, לא מוכנים. זאת ועוד, עם פרוץ המהומות היו גם העיתונאים מטרות לזעמם של המתפרעים. כבר ביום הראשון (1.10.00) הותקף צוות טלוויזיה של הערוץ הראשון שסיקר את המתרחש ביפו. באווירה שנוצרה, גם מי שלא הותקף בעצמו חש כאילו הוא עלול להיות מותקף. לאור האילוצים הקשים, יש להתפעל מהרמה הגבוהה יחסית של הדיווח.

רבים שבהן נורתה אש חיה לעבר שוטרים ונזרקו עליהם בקבוקי תבערה".
בהמשך מופיעה ידיעה מעניינת: "אשה בת 38 מנצרת נפגעה אמש קשה במהלך ההתפרעויות... בני הזוג... נקלעו לחילופי אש בין כוחות הביטחון למיירי אבנים". רגע, האם מיירי האבנים פתחו באש לעבר המשטרה, או יירו אבנים? איזה מין חילופי אש היו שם? במלחמה כמו במלחמה, גם את ההיגיון, ולא רק את הצדק, אפשר לכופף. בכלל, השימוש באש חיה תפס כותרות רק כשיוחס למתפרעים. מקרי ירי אחרים, שבהם נורו ערבים, תוארו בעיתונות כ"חילופי אש". זאת, אף שבמציאות היו מקרים שבהם נורתה אש על שוטרים, ובמקרים אחרים ונפרדים היו אלה השוטרים שירו לעברם של מפגינים. תיאור הסיטואציה כחילופי אש פתר את העיתונים מן הצורך לתת הסבר לאופן שבו נפגעו ההרוגים. לקורא נדמה כאילו חילופי האש הם ההקשר למות האזרחים.

דו"ח ועדת אור מתח ביקורת חריפה על הפעלת הכוח של המשטרה ועל נהלי הדיווח שלה. "ביצוע של תחקיר מסודר סמוך למועד האירוע היה מעביר מסר לשוטרים בשטח, כי יש מי שבוחר את התנהגותם ותפקודם, כי מקרי מוות ופציעה חמורה של אזרחים אינם עוברים ללא תגובה, וכי יש לעשות הכל כדי להימנע מהם", נכתב בין היתר. "מסר כזה - אם היה מועבר - אולי היה מונע גם חלק מהתוצאות הקשות של האירועים". על רקע הדברים הללו אפשר לרמיז איוו השפעה היתה לתחקירים עיתונאיים נוקבים בתגובה להרג, כבר מן היום הראשון, אילו נערכו. במקום ביקורת, שנדרשה במקרים אחרים ואף החלה להופיע באותם ימים עקב ריבוי הנפגעים הערבים, זכתה המשטרה לגיבוי, להגנה ולדוברות: "מפקירים את המשטרה" ("מעריב", 5.10.00) היתה כותרת הכתבה, שכולה תגובת המשטרה.

חס שפתיים

"מעריב היום", תחת הכותרת "עלכון השוטרים", נכתב: "אם לא הספיקו לשוטרי המחוז הצפוני התמונות בהם הם נראים מכים צעירה בנצרת, מגיעות עכשיו תמונות חדשות...". מכאן שהתלונות הן צרה למשטרה, לא סיבה לגנותה. השורה התחתונה המסכמת באה מפיו של שוטר: "נותנים מס שפתיים לערבים... שני שוטרים נהרגו, עשרות נפצעו, מאות שוטרים תחת אש, וזה מה שמעסיק אותם - ועדת בדיקה. שוטרים נתונים תחת זעם של ציבור מתוסכל, ועכשיו משפטנים במשרד ממוזג מנתחים את מה שקרה". גם כאשר איתרע מזלם של שוטרים והם נתפסו במצלמות הטלוויזיה מכים את נסארין אסילי בנצרת, נראה כאילו "מעריב" מנסה לתבוע את עלבונם של השוטרים. הסיפור הובא במשבצת שכתרתה "לא קיללתי, לא קינטרתי, והם החלו להכות אותי". אסילי נראית כמשיבה על השאלה אם לא הזמינה את זה על עצמה.

אז איך קורה שאותם עיתונאים, שיודעים להיות ביקורתיים כלפי המשטרה כשזו מבקשת לחקור (או לא לחקור) בכירים, מאמצים באופן שכזה את עמדתה? ההסבר המתבקש אינו מקורי במיוחד. כלי התקשורת זקוקים לקהל. כאשר הביטחון של הקהל מתערער, פונה התקשורת לרגשות השבטיים של הציבור ומחזקת אותם. בימים של עימות מול הפלסטינים, כוחות הביטחון הם "אנחנו". רגע, שואל הקורא, אם השוטרים זה אנחנו, אז מי אלה "הם"? רמזים לתשובה אפשר למצוא בכותרת העל שליוותה את כל סיקור האירועים ב"מעריב": "על סף מלחמה - ערביי ישראל". אזרחי ישראל הערבים נתפסים כנלחמים. אם כן, נגד מי הם נלחמים? נגד השוטרים, כלומר נגדנו. ומי צריך להשיב מלחמה? אנחנו, הציבור היהודי, הממסד. בימים הרעים של תחילת אוקטובר 2000 מילאה התקשורת תפקיד חשוב בהגדרת הצדדים הלוחמים ויעדי הלחימה.

דימוי האש, שהיה משותף ל"מעריב" ול"ידיעות אחרונות", יכול לעזור לנו להבין מי נתפס כתוקף ומי כמגן, ובכלל, מי נגד מי. הלוגו שליווה את הכתבות בנושא ב"ידיעות אחרונות" היה "מהומות דמים", מתחתיו: "אש בלב המדינה" ולידו תמונה של שוטרי מג"ב והכיבוש: "מול התבערה: שוטרי מג"ב הורפים מפגינים בכפר קאסם". האש, כך ניתן להבין, היא אש הלאומנות הערבית שפשטה בשטחים ובישראל כאחד, ותפקידם של כוחות הביטחון הוא לכבותה.

את התנהגותם של ערביי ישראל כינו בתקשורת "אינתיפאדה" ("מעריב", 2.10.00). למה התכוונו נותני הכותרת? קשה לדעת. יכול מאוד להיות שהמושג "אינתיפאדה" נחשב לדימוי אפקטיבי שימחיש לקורא בצורה הטובה ביותר

את ההפגנות ההמוניות והאלימות. אולם, במתכוון או שלא במתכוון, הכתרת המאורעות "אינתיפאדה" קשרה אותם קשר כל יינתק עם המאבק הלאומי הפלסטיני. אין להתכחש לעמדתם הייחודית, והבעייתית, של ערביי ישראל. אולם העיתונות הייבת להציע הסברים נוספים, עמוקים יותר, משכנעים יותר והיסטוריים פחות להתפרצות הזעם של המגזר המקופח ביותר בישראל. "הארץ" היה העיתון היחיד שבו ניתן למצוא דיון כלשהו במניעיהם של המתקוממים: "דואגים להרחיבה ויוצאים נגד האפליה" היתה כותרת הכתבה ששאלה והציעה תשובות למניע להפגנות. "היתה יותר מסיבה אחת להתפרצות רבת-העוצמה באום-אלפאחם. זו היתה תערובת של מחאה אזרחית, הזדקקות רתית וזעם על ההרג בשטחים. התבערה הלכה וגברה כששני תושבי המקום... מתו אתמול מפציעה" (אורי ניר, "הארץ", 3.10.00). ב"הארץ" ניתן למצוא גם ביטוי אהדה להתנהגותם של ערביי ישראל, כמעט עד כדי הצדקתם. "ערביי ישראל הצליחו להגיע אל סדר היום הציבורי" ("הארץ", 3.10.00, צבי בראל).

אולם גם "הארץ" נתן ביטוי לעמדה שקשרה קשר הדוק, הדוק מדי, בין הקורה בשטחים למהומות בקרב ערביי ישראל: "בשביל רבים מתושביה היהודים של ישראל, מה שקורה בימים האחרונים בקרב ערבים ישראלים הוא הוכחה לכך שהרשות הפלסטינית חושבת במושגים של ניתוק חלקים מישראל" ("הארץ", זאב שיף, 3.10.00). אפשר לטעון שיש קשר בין המאורעות בשטחים ובין אלו שבתוך תחומי הקו הירוק. למעשה, תהיה זו היתממות להתכחש לקשר כזה. הבעיה היא ששיף אינו טוען זאת. שיף חושף כאן את תפיסתו הרואה ערבים הישראלים מבצעי פקודות של הרשות הפלסטינית, כלי שיטען זאת במפורש. בכך הוא פוטר את עצמו מן הצורך לנמק ולהוכיח את קיומו של קשר כזה. דוגמה אחרת היא הסיקור ב"ידיעות אחרונות" ביום ה', 3.10.00, לאחר מותם של תשעה ערבים ישראלים. "מהומות בחיפה, יריות בעכו, סגר בהתנחלויות" היתה הכותרת הראשית, וצמוד אליה ההקשר הרלבנטי: "הסלמה באש חיה בשטחים, וברחבי המדינה חשש מפיגועי טרור". ההסלמה בעימות בשטחים מחוברת יחד עם המהומות בתוך המדינה והחשש מטרור. מתחת לכותרת, זו לצד זו, תמונות מן היום הקשה: באחת, "בלב ישראל: חוסמים את הכביש לראשיהעין", ובשנייה, "בשטחים קורעים את הדגל". חסימת הכביש אינה אפוא רק בעיה בתפקוד התקין של המדינה. כמו שריפת הדגל בשטחים, היא מהווה איום חמור על האופי הלאומי, היהודי, של מדינת ישראל.

אחד הנושאים שבהם עסקה ועדת אור היה פתיחת צירי התנועה. על הכל מור סכם שצירי תנועה ראשיים, חשוב שישארו פתוחים. על אחת כמה וכמה במהלך עימות מזוין, כמו זה שהחל באוקטובר 2000 בין ישראל והפלסטינים. שאלות רבות נשאלו בוועדה לגבי מידת הכוח שהופעל בניסיון לפתוח צירים. אלא שבי עיתונות היו מי שחרגו מהדיווחים ומן הדיון הענייני בנושא, ונדרשו לאסוציאציות טעויות מאוד: "לא חזרנו ל-48", כי אז אנחנו היינו גיבורים והיום אנחנו השני פנים. אם הנהגים של 48 היו נעים היום בכבישים, הם היו פתוחים", אמר פרופ' יואב גלבר, חוקר מלחמת העצמאות מאוניברסיטת חיפה, ל"מעריב היום" (אמיר גילת, 4.10.00). "היום זה אחרת לגמרי: מישהו קיבל החלטה פוליטית שהכבישים יהיו חסומים. הרי אפשר לתת הוראה למשטרה או לצבא, והכבישים האלה יפתחו מיד. לדעתי, אם במלחמה, אז כמו במלחמה. צריך לברוק מחדש את כל ההתייחסות שלנו לערביי ישראל...". בכתבה, שכולה תיאור החיים של היהודים במצור למול מהומות הערבים, לא מוצגת עמדה שונה מזו של פרופ' גלבר.

אחת הקביעות המרעישות ביותר של ועדת אור היתה ש"מצבם הנפשי" של השוטרים, ובכלל זה הדיספוזיציה שלהם כלפי הציבור הערבי, מילא תפקיד משמעותי בתוצאות הקטלניות. "נושא מרכזי אשר לא מצא ביטוי הולם באימוני השוטרים להתמודדות עם הפרות סדר היה המוכנות הנפשית... לא טופל גם אופן ההתייחסות של השוטרים אל אזרחים המשתתפים בהפרות סדר בכלל ואל אזרחים בני מיעוטים בפרט, במקרים מסוימים גם בתוצאה מדעות קדומות הרווחות בחלקים בחברה הישראלית... נושא זה טופל באופן יסודי רק אחרי האירועים, במסגרת 'תורת לחימה' (תו"ל) שהוכנה לאחר אירועי אוקטובר". סעיף 1.4.2 במסמך יחד להתנהגות השוטרים ולתחושות העלולות להתעורר בהם עקב הפרות סדר שעליהם להתמודד עימן. הוזכרו השפעות צפויות: "התעוררות ברמה הרגשית וכ" תוצאה מכך ירידה ברמת האיפוק", "ירידת הריסון עלולה לאפשר פעולות שלרוב הן מודחקות", "התייחסות למפגינים כ'הם' והשוטרים 'אנחנו', תחושה שמסירה

נוצעים שמעו על חטיפת החיילים בלבנון, יצאו לרחובות טבריה ופרדסי-ק, חסמו צירים, הבעירו צמיגים וערימות אשפה וזעקו 'מוות לערבים'. לא ברור אם תגובת היהודים צודקת, אולם היא ללא ספק נתפסת כטבעית, כמהלך ההגיוני של העניינים. זו הדרך היחידה להראות להם מי אנחנו, הבהיר אמר (צירוף שני הפעלים מופיע במקור, אולי עדות להתלבטות המערכת אם יש ברברים משום הבהרה; י.ק.) אחד ממשלכי הצמיגים (היהודים; י.ק.). אופן ההצגה של מניעי הפורעים היהודים חוצה כמעט את הגבול שבין תיאור להצדקה. ועדת אור מזכירה חודשים של מתיחות על רקע פעילותם של אנשי הפלג הצפוני של התנועה האיסלאמית לשיקום מסגדים בעיר. דבר מזה לא נכנס לרקע הסיקור העיתונאי. מה שנכנס הם המניעים שאיתם כולנו אמורים להודות. כמו במקומות אחרים, האלימות שהפעילו יהודים כלפי ערבים מוצנעת לטובת תיאורי התפרעות תמימים יותר, מובנים יותר. כך הכותרות בעיתון דיברו על "שוב ברחובות הארץ: קריאות מוות לערבים", ורק למטה בכתב, "שני ערבים נורו למוות בעימות אלים במהלך הפגנת יהודים בנצרת". בעוד שהתפרעות הערבים זכו לכותרת-הגג "על סף מלחמה?", כשהחלו מהומות היהודים היתה כותרת הנושא "הפגנות ברחבי הארץ" ("מעריב", 8.10.00).

"במשטרה לא העריכו תחילה את עוצמת הזעם", נאמר עוד ב"מעריב היום", "ושלחו למקום רק שבעה שוטרים, שנמנעו ככל האפשר מלהתעמת עם המפגינים... כשהחלו המפגינים להשליך ולפזר עגלות אשפה על ציר ז'בוטינסקי, ביצע אחד השוטרים טעות וניסה לעצור מפגין". הביקורת היחידה שמושמעת כנגד המשטרה היא על הניסיון לעצור מתפרע יהודי. ומהי שגיאתה של המשטרה? שלא העריכה את מידת הזעם, שלא גילתה די הבנה למצבם הנפשי של המתפרעים. "מיד הוקף השוטר בעשרות צעירים שהיכו אותו ומנעו ממנו לבצע את המעצר". כלומר, העובדה שהשוטר נתקל בהתנגדות היא סימן שהפעיל יותר מדי כוח, התערב יותר מדי. כמה שונה התייחסות זו מן היחס לחסימת הצמתים בידי הערבים רק שבוע ימים קודם. המעניין הוא מה שמוצנע: ירודי אבנים על מכוניות נוסעות ואנשים ונסיונות רבים לפגוע בגופם של ערבים. אם את המאורעות במגזר הערבי איפיון טון נסחף ומתלהם, מלא אימה, הרי שלמאורעות במגזר היהודי מתגלה יחס מבין, סלחני כמעט, ובעיקר מעמעם את היקפי התופעה ומאפייניה החמורים. לדוגמה, בכתבה מדובר על מאות מתגוררים, לעומת אלפים שציין דו"ח הוועדה. בסיקור העיתונאי אין זכר למכות שקיבלו השוטרים באירועים שונים, בין השאר כשניסו להגן על ערבי שהותקף. עוד שני נסיונות לפגיעה

בערבים לא מדווחים כלל. ועדת אור גילתה עובדה מעניינת: "בהתפרעויות במגזר היהודי, חרף ספיגת אבנים, מכות, השפלות ואף בקבוקי תבערה אחד שהושלך בטבריה, מאוחדים השוטרים ברעה כי הם עצמם לא היוו מטרה למתפרעים". דומה שגם העיתונות המסקרת היתה שותפה לתחושה שיהודים, גם כשהם המון אלים ומוסת, אינם מהווים סכנה, לפחות לא ליהודים אחרים. בהקשר זה ראויים לציטוט דבריו של תת-ניצב דוד צור, גם הם מתוך דו"ח ועדת אור: "...שוטר היוצא לאירוע מול מתפרעים ערבים חושב שהערבי מתייחס לשוטר כאל אויב". בוועדת אור סברו ש"בהתחשב באופיים של חלק מן האירועים כפי שתוארו לעיל, ואשר בהם היה ניסיון לפגוע בשוטרים, חשש כזה יכול להשפיע באופן ממשי על דפוס התגובה של השוטר ועלול להיות גורם לתגובה חמורה יותר של שוטרים באירועים של הפרות סדר במגזר הערבי".

כשהתפרסם דו"ח ועדת אור סיקרה העיתונות בהרחבה את המסקנות האישיות, את הכישלון בהערכת המשטרה, את המסרים המסלימים של מנהיגי המגזר הערבי ועוד. היא הזכירה גם את קיפוח האוכלוסייה הערבית, אך הצניעה מאוד את הביקורת על התפיסה הדיפרנציאלית של ערבים ויהודים, ביקורת שהיא אולי עיקרו של הדו"ח מבחינת השלכותיו על החברה הישראלית. ועדת אור חקרה את חקירותיה והסיקה מסקנותיה. שינוי אמיתי ביחס למגזר הערבי יחייב דין וחשבון גם של העיתונות.

את האנושיות של האנשים בהמון לכדי 'גוש' אחד שמטרתו הרס", "תחושת סלי-דה מהמתפרעים" וכדומה. לא קשה לרמיין שוטר קורא בבוקר את "ידיעות אחרונות" או את "מעריב". הוא קורא על מצב מלחמה, על הסכנה שבחסימת הצירים. ומעל לכל, כשהוא יוצא לעימות עם המפגינים, את מי הוא מצפה לפגוש? אזרח מפגין או אויב? קשה להשתחרר מן המחשבה שלפנייה של העיתונות לרגש הפחד הלאומי, להיתפסות להיסטריה עד כדי תיאור המצב כמלחמה, לחלוקה הברורה ל"הם" ו"אנחנו" והתייחסות "אליהם" כאיום, כ"גוש שחוסם צירים", היה חלק של ממש בהלוך הרוח המתלהם של הציבור ובכלל זה של השוטרים. על הרקע הזה, לא פלא שבסיקור העיתונות את ממצאי ועדת אור הוצנע המימד הרגשי של תפיסת הערבים כאיום, ובמקרים אחרים אף הוצדק בדיעבד. וכך כתב סבר פלוצקר במאמר המערכת של "ידיעות אחרונות" עם פרסום דו"ח

"מעריב" 5 באוקטובר 2000

שוטר קם בבוקר וקורא בעיתון על הסכנה הנשקפת למדינה מכביש בין-עירוני שנחסם. כשהוא יוצא לעימות עם המפגינים, את מי הוא מצפה לפגוש, אזרח מפגין או אויב?

ועדת אור (2.9.03): "זה היה עימות לאומי מובהק. כך תפסו אותו הצעירים הערבים שיצאו להפיל את השלטון היהודי השנוא, וכך תפסו אותו השוטרים הישראליים שבאו לא להשתיק מהומה עדתית, אלא לנצח את האויב הערבי... אירועי אוקטובר 2000 נראו והובנו כחלק בלתי נפרד מהתפרצות אינתיפדת אלאקצא. הם נתנו ביטוי אלים להתעוררות הלאומית והאיסלאמית של הציבור הפלסטיני החי במדינת ישראל היהודית. זהו הרקע האמיתי להריגת תריסר הערבים על-ידי השוטרים. ועדת אור מנסה לטאטא את האמת הזאת מתחת לשטיח במילים...".

מלחמות היהודים

"הזעם התפרץ", היתה כותרת השער ב"מעריב היום" (10.10.00). "אם הערבים לא נותנים לחיות פה, גם אנחנו לא ניתן להם שקט", כך זעקו המוני היהודים המתפרעים בטבריה ובנייברק בעת שיצאו לחסום כבישים ולהכות בעוברי אורח ערבים. רק זה היה חסר למשטרת ישראל: מהומות יהודים. מה שתופס את הכותרת הוא התפרצות הזעם, נו, בוודאי, כמה אפשר היה להתאפק כשהערבים מתנהגים כפי שהם מתנהגים, והקורבן הוא משטרת ישראל. הכותרת נראית כתמצית המסר של המתפרעים היהודים: "נחזיר לערבים באתו נשק: כוח תחת כוח, אש תחת אש". מהומות היהודים הן תגובה (צודקת?) למהומות הערבים. "זה היה רק עניין של זמן עד שגם בצד היהודי יתחילו מהומות: מאות צעירים

שחר אבירי

מספרים על נשיא המדינה הראשון, חיים וייצמן, שאמר לנשיא ארצות-הברית, הארי טרומן, שתפקידו של נשיא בישראל קשה לאין ערוך מתפקידו של נשיא באמריקה. "אצלכם נשיא אחד נותן פקודות למאה מיליון איש; אצלנו שני מיליון נשיאים נותנים פקודות לאיש אחד."

מה שנכון לגבי נשיא המדינה נכון בוודאי לגבי נשיא מועצת העיתונות. הארגון צנוע, נטול כוח, עני, שביר, אבל המחלוקות על השליטה בו ענקיות.

מי רוצה בכלל להיות נשיא מועצת העיתונות? מי יודע מהי מועצת העיתונות ומה היא עושה, חוץ מפרסום גילויי-דעת פה ושם והשתתפות בימי עיון חשובים ובריונים בוועדות הכנסת?

בית-הדין לאתיקה שלה לא ממש מפחיד, לכל היותר מותירות פסיקותיו טעם רע אצל המורשעים לכמה שעות, וזה עובר. ובכל זאת, מההליכים המתקיימים במועצה לבחירת נשיא חדש עם פרישתו של פרופ' מרדכי קרמניצר אפשר להתרשם שמדובר בגוף משפיע וחורץ גורלות.

ההיסטוריה של מועצת העיתונות רצופת משברים, דרמות, כמעט-התפטרות וכיוצא באלה. המועצה מורכבת מנציגי המו"לים והעורכים (30 אחוז), אגודות העיתונאים בירושלים ובתל-אביב (30 אחוז) ונציגי הציבור (40 אחוז). ברשימת נשיאיה של המועצה יש שמות מרשימים מאוד: שרים לשעבר כמו זאב שרף וחיים צדוק, שופטים עליונים ברימוס כמו יצחק אולשן ויצחק זמיר, הפרקליט הבכיר יהושע רוטנשטריך והפרופסורים למשפטים עמוס שפירא ומרדכי קרמניצר.

בעשר השנים האחרונות החמירו המשברים, ובמרכזם היחסים המורכבים בין שלושת הגופים המרכיבים את המועצה. האיגוד הארצי של העיתונאים התלונן על שהמועצה אינה משמיעה קול תקיף

הקרוב על הנשיאות

שלו ניסתה המועצה להתמודד עם עיתונות מסובכת ביריבויות מרות בתוכה, מקצתה מסוככת בפלילים, מה שעשה את דיוני בית־הדין לאתיקה שלה למוזרים משהו, עם התערבות פוליטית בוטה (בשידור הציבורי), עם נסיונות לסגור גופי שידור ולהוריד מהאוויר ערוצים זרים, עם התקפות בוטות של פקידים בכירים ופוליטיקאים על העיתונות ועם הצעות להגביל את העיסוק העיתונאי. פרופ' קרמניצר הבהיר מראש כי לא יכהן בתפקיד יותר מקרנציה אחת. עם פרישתו מונתה ד"ר ניצה שפירא-ליבאי לממלאת־מקומו, ונציגי הציבור במועצה יצאו לחפש להם נשיא חדש.

שמות עתירי מוניטין ויוקרה דחו את ההצעה בנימוס, בעיקר מנימוקים אישיים. בין הרוחים היה פרופ' אמנון רובינשטיין, משפטן ושר לשעבר. צוות החיפוש המשיך ופנה לרן מרידור, גם הוא משפטן ושר לשעבר (המשמש עמית מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה), וזה הביע את הסכמתו. אך אז חזר בו פרופ' רובינשטיין ואמר שיסכים לכהן כנשיא. נציגי הציבור - ד"ר שפירא-ליבאי, פרופ' כשר, האלוף במיל' ורדי ואיתם גם פרופ' יחיאל לימור - פגשו את שני המועמדים, שמעו את האנימאמין שלהם והציגו בפניהם שאלות מטרידות.

את פרופ' רובינשטיין שאלו אם ימשיך לכתוב מאמרים בתשלום לעיתון "הארץ", ואת מרידור שאלו אם יחזור לעסוק בפוליטיקה. רובינשטיין אמר להם שחיים צדוק כתב מאמרים ל"ידיעות אחרונות" בעת שכהן בתפקיד, ומרידור אמר שהדלת לפוליטיקה לא סגורה, התבטאות שהרשימה את המראיינים בכנותה, אך עוררה אצל כמה מהם היסוסים. הם השתכנעו שלשני המועמדים עבר מרשים בתחומי זכויות האזרח וחופש העיתונות, ולבסוף גברו על היסוסים ביחס למרידור והחליטו לתמוך בו כיוון שהתרשמו שהוא ימלא את התפקיד בצורה אקטיבית יותר, כהגדרתם.

כיוון שעד היום היה מקובל שהנשיא נבחר בהסכמה של שלושת הגופים המרכיבים את מועצת

איוור: אסף חנוכה

די הצורך מול המו"לים (בעיקר בעקבות מעצרו של עופר נמרודי), ואף איים לפרוש ולהקים מועצה מקבילה. כמה גופים - ביניהם גלי"צה"ל וחדשות ערוץ 2 - לא מיהרו להצטרף. המו"לים סירבו לממן את המועצה, וכך הלאה וכך הלאה. בכל פעם נזעקו נציגי הציבור ליישב את המשברים. בצוות שמתמחה בטיפול במשברים חברים פרופ' אסא כשר, אלוף במיל' רפאל ורדי וד"ר ניצה שפירא-ליבאי. היום הם שוב נדרשים להתמודד עם משבר בחירתו של הנשיא החדש.

בראשית נובמבר פרש קרמניצר מנשיאות מועצת העיתונות לאחר כשלוש שנים. בקרנציה

**שני שרים לשעבר,
אמנון רובינשטיין ורן
מרידור, מתמודדים
על תפקיד נשיא
מועצת העיתונות.
למה הם צריכים את
כאב הראש הזה, ולמה
הם לא מקבלים אותו**

השלטון, אך חלשה מול התקשורת". על הטענות שהמועצה אינה מצטיירת כמגינה על הציבור מפני התקשורת ואמר פרופ' כשר: "התרמית של מועצת העיתונות נוצרת על-ידי העיתונות. המו"לים משקיעים בהגנה על עצמם לטווחים קצרים, בעוד הדרך היחידה שפתוחה בפני המועצה ליצור רושם אחר היא להיות יותר אתית".

נציג ציבור אחר מזכיר שכאשר הציע נשיא מועצת העיתונות לשעבר, פרופ' זמיר, להטיל קנס כספי או הרחקה מעבודה על עיתונאי שנמצא אשם בעבירה על כללי האתיקה, היו אלה דווקא נציגי העורכים והעיתונאים, הטוענים היום שלמועצה אין שיניים, שהתנגדו לכך.

או מי יהיה נשיא מועצת העיתונות? בישיבה שתקיים בראשית ינואר מתכוון יוסי ברימוחא להביא לביטול האמנה המחייבת הסכמה של שלושת הגופים. הוא ידרוש הצבעה במליאה. ירון אנוש מביע תקווה שכל הגורמים המעורבים "ישכילו למנוע פילוג במועצה", גם אם לשם כך יאלצו למצוא מועמד שלישי המוסכם על כולם. גם כמה מנציגי הציבור סבורים שכדאי למנוע עימות ככל מחיר, ולשם כך יש למצוא מועמד שלישי. הווכחו כמה שמות, אך מציאת מועמד כזה לא תהיה קלה. הנטייה היא לחפש משפטן, משום העיסוק הרב

בזכות המחויבות שגילה לתפקיד בשיחות עימו. אין זו הפעם הראשונה שמתגלע משבר בין אנשי אגודת העיתונאים בתל-אביב לנציגי הציבור ושאר העיתונאים במועצה, כש"מעריב" כרוך במחלוקת שיצרה את המשבר. ב-2001 סערו הרוחות כאשר נציגי האגודה בתל-אביב התנגדו להצעת הנשיא קרמניצר לגנות את העיתון על פיטורי משה נגבי. מנכ"ל האגודה דאז, טוביה סער, היו"ר משה נסטלבוים ויוסי ברימוחא דרשו לפרסם גינוי לכלל המעסיקים ולא רק ל"מעריב". כתב "הארץ" אביב לביא כתב אז ש"הם נחשדו בעסקנות זעירה ואינטרסנטית כחלק ממלחמה באיגוד הארצי", והצביע על כך שדווקא העיתונאים במועצה לא מוכנים להיאבק על חופש הביטוי העיתונאי.

לברימוחא טענות רבות על תפקוד המועצה, ובייחוד על נציגי הציבור. הוא סבור שהיא אינה מגינה די הצורך על ציבור צרכני התקשורת מפני העיתונות וכי דרוש בה רענון. "השיטה כעת בבחירת נציגי הציבור היא של חבר מביא חבר", הוא אומר. "אני רוצה שיבחרו נציגים מכל הגזורים - ערבים, עולים, רפורמים וכו'".

נציגי הציבור מתנגדים לבחירת נציגיהם על-

העיתונות, נפגשו נציגי הציבור עם שתי הקבוצות האחרות, המו"לים והעורכים, וכן העיתונאים. בקרב נציגי העורכים והמו"לים לא הסתמנה הסכמה. מו"ל "הארץ", עמוס שוקן, אמר שבעיניו אין הבדלים גדולים בין השניים, ומצדו אפשר בכלל להטיל מטבע. ארנון מווס ("ידיעות אחרונות") הביע תמיכה ברובינשטיין, אך נחרץ ממנו פי כמה היה עורך "מעריב", אמנון דנקנר.

על-פי אחת הגרסאות פעל דנקנר כשליח של המו"ל למעשה של "מעריב", עופר נמרודי. לנמרודי יש חשבון ישן עם מועצת העיתונות. אחרי הרשתות בפלילים, פסק בית-הדין לאתיקה של המועצה שהוא אינו ראוי להיכלל בקהילת העיתונות לאחר שהורשע בעבירה שיש עימה קלון. נוסף על כך הוא זועם על פעילותה של המועצה להגבלת האחזקות של העיתונים בכלי תקשורת אחרים. דן מרידור נתפס כאיש "כנופיית שלטון החוק", שנמרודי ועיתונו מנהלים נגדה מאבק חריף.

המאבק לא נשאר בחדרי חדרים. בעוד הדיונים בעיצומם ונציגי העיתונאים באגודות של ירושלים ותל-אביב בוחנים ומגבשים את עמדתם, פורסמה ב"מעריב" ידיעה שעל-פיה נציגי העיתונאים חרי באמנון רובינשטיין, והמכשול היחיד בדרך ליהם נציגי הציבור. העיתון אף הוסיף אירור

לנמרודי יש חשבון ישן עם מועצת העיתונות. אחרי הרשתות בפלילים פסל אותו בית-הדין של המועצה. מרידור חשוד כחבר "בכנופיית שלטון החוק"

בהצעות חוק הנוגעות לעיתונות. אך ירון אנוש מציע לשקול אנשי ציבור מתחומים אחרים. הרי תמיד אפשר להיעזר ביועץ משפטי.

הבחישות הללו והתחושה שיש לרבים כי יש מי שהיה שמח לראות את מועצת העיתונות מאבדת ממעמדה, ואולי אף נפגעת בתפקודה, עוררו אצל כמה מחברי הנשיאות חשש מפני פרסום כתבה זו. נראה שגם אחרי ארבעים שנות קיום לא הצליחה המועצה לבסס את מעמדה ולהבטיח את יציבותה. כדי לעשות זאת, צריכים כל הגופים המעורבים בה - נציגי ציבור, עיתונאים, עורכים ומו"לים - להתעלות מעל אינטרסים קצרי טווח ולמלא את תפקידם: לשמור על העיתונות מהכוחות המסכנים אותה מבית ומחוץ, ולהגן על הציבור מכוחה של העיתונות. ■

שחר אבירי הוא הוא עורך שירותי מידע של טלוויזיה אינטראקטיבית

גורמים בקרב נציגי העיתונאים והמו"לים מתכוונים להביא להדחתה של מ"מ נשיא מועצת העיתונות, ניצה שפירא-ליבאי, ולדרוש החלפתם של כל נציגי הציבור בנשיאות המועצה, ביניהם אלוף ורדי, פרופ' כשר ופרופ' עמוס שפירא.

בעל הטור ("מעריב") אדם ברוך צירף שני סימני שאלה וסימן קריאה אחד למערכה שמנהל עיתונו. בטורו "שישי" הזכיר שמרידור היה ב"חוג הקטן שחצץ בין מנחם בגין, בשנתו האחרונה כראש ממשלה, לבין העיתונות והציבור הרחב." נשיא מועצת העיתונות? דן מרידור?!, כתב ברוך.

טענת "מעריב" שכל העיתונאים כבר גיבשו את עמדתם בעד רובינשטיין היא רק חצי אמת: יוסי ברימוחא, מנכ"ל האגודה בתל-אביב, פוסל את מרידור בגלל האפשרות שיחזור לפוליטיקה. הוא עלול לנצל את התפקיד כדי לרצות את תומכיו לעתיד, הוא אומר. נציגי האגודה בירושלים, לעומת זאת, תמכו דווקא במועמדותו של מרידור,

חשיבותה של ידוענות

1. נצחון פיראס

ערב שלישי, ה־25 בנובמבר, היה ערב הגרנד־פינאלה של "פרויקט Y", תוכנית המציאות הפופולרית שסיקרה את חייהם המלאכותיים של חבר בניית־שחורת הדריים בבית זכוכית, מעין כור מצרף שהרבה לא קורה בו, ועם זאת מתרחש בו תהליך אלכימי: הפיכתם של אלמונים לידוענים. נובודיענים אלה הסיים חומרי הבעירה המזינים את שלהבות לפידיהם הזוערים של יאיר, ליהי, אודטה ומארחים אחרים הנוקקים לאספקה מתמדת מן המוצר הנדף, המוגן. בראיונות הבלעדיים־סדרתיים שהעניקו כוכבי הפרויקט חזרה והזכרה השאיפה המה־זהמקורית לזכות ולהתפרסם; המנצח בגדול, פיראס חורי, בישר לתקשורת: "אני מאושר", ומאליה נחקקה המשואה פרסום הוא אושר, אושר הוא פרסום.

הקהל, מצדו, בבוחרו בערבי (ואתעלם כאן מן הסברה הרווחת כי המגזר הערבי התגייס ותיקתק הודעות SMS), העניק לעצמו, ותורה לערוץ YTV, שי חינם: מראה חדשה שממנה נשקפות פנים חדשות, חלקות, פניה של חברה פלורליסטית ונאורה, המאמצת אל לבה החם את האחר. היי, מי זה אמר שאין פה סובלנות?! שהלב היהודי לא גדול ורחב ומחבב את הערבי שלו, ועוד בתקופה שכזו? אהבה בימי כולירה. אמת, פיראס הוא לא סתם ערבי, הוא ערבי רגיש ותל־איבי (עילבוני במקור), יש לו חברה יהודייה־אשכנזית ואין לו נטיות פוליטיות מסוכנות, וחוצי מזה הוא חילוני מוחלט ("הדבר הכי טוב שקרה לי עד היום היה שחזרתי בשאלה"). הערבי הזה, אם כן, הוא בעיקר הצלחה ליהוקי־מציובית: כערבי היחיד בתוכנית הוא הופך לנציג ומייצג המגזר; כחריג במגזרו וכאדם א־פוליטי הוא מאפשר גם לצופה הימני לקבלו; כמי שחובש גם את כובע הגור־איי, בן הכפר בעל המוסר שהתחנך על ערכים שמרניים, הוא מייצג גם את ערכי היהדות והישראליות (בניגוד

"ידיעות אחרונות" 26.11.03

"ידיעות אחרונות" 26.11.03

למתמודד שעליו גבר, צ'ינו הבת־ימי בעל הסנסציות). מעל לכל, קבלתו אל השבט היא אקט מוכך.

אבל יש לו, לפיראס חורי, על ראשו (הגלוח בסגנון חיילי) עוד כובע המכסה על כובעיו האחרים: מצנפת הידוען חוצת הגבולות והאופנות. מצנפת זו היא־היא, לעניות דעתי, כרטיס הכניסה האמיתי שלו לחברה המתרפסת בפני מפורסמיה. כשהוא חבוש במצנפתו זו, שום סלקטור־מסיבות לא יעצור בעדו. הניצחון של פיראס (כמו "המופע של סטיב") אינו אלא מופע נוסף, מתעתע, של נצחון העם הידועני על החברה הישראלית.

2. סואפ־ניו

ערב שלישי, ה־25 בנובמבר, היה, לעומת זאת, ערב דרמטי בחייה של שרת החינוך לימור לבנת, ובערוץ הראשון - באין ציפור שיר, "פרויקט Y" - מיהרו לחלוב ממנו את המיטב. תחילה באה ההכרזה: "השרה לימור לבנת התמוטטה כתום דיון בתיאטרון החאן הירושלמי". מיד לאחר מכן הגיעו התמונות מן התיאטרון, זירה שדי בה כשלעצמה כדי להפוך אירוע רפואי אישי לחיזיון דרמטי וסמלי, קל וחומר כאשר מוסיפים זרדים למדורה: ההתמוטטות אירעה בתום דיון על התמוטטות מוסדות התרבות בבירה. סמליות זו, לחם חוקם של מחזאים, נדחקה הצדה מפאת השעה - כשחיי שרה מוטלים על הכף, שומה על המוות לשתוק בנימוס. דומה כי כל מה שעמד לנגד עיניהם של יוצרי הכתבה (כתבונת) היה השאיפה להצית דאגה לשרה בלב הצופה/האזרח, ואולי גם להזכיר לו את עוברת היותה בתיאנוש.

בתיאנוש, ועם זאת אישיות ממלכתית הראויה לכיבוד צנעת הפרט, אין דינה כדיון פגועת פיגוע אלמונית, מותרת לכל צלם. כתחליף, וכאילו כדי להרגיש את הוד־העדרה של השרה, צולמה זירת האירועים. אבני הגזית בכניסה לחאן העתיק הצטלמו לתלפיות, כך גם המדרכה שעליה היתה שרועה השרה אך שעה קלה קורם. אך מכולם הקסים להצטלם האמבולנס המיטיב שהחיש את השרה לבית־החולים (מערכת הבריאות פועלת כתקנה), עם פנסוי האדומים והסירנה המייללת, על רקע אורותיה המרצדים של הבירה. דוברת השרה שלפה, בלי בושה, קלישאת הרגעה: היא מתלוצצת עם רופאה (על מה?). היתה זו דוגמת חינם לנגזרת אפשרית אחרת, רבתי־השראה, של ז'אנר טלוויזיית המציאות: סואפ־ניו. חדשות־סבון.

למחרת סיפקו כתיב "ידיעות אחרונות" פרטים פיקטיביים על ההנשמה שעברה השרה מפה לפה - מפיו של איזה דובר שהתגלה כחובש קרבי (ושוב, כל הכבוד לצה"ל), על חסרונו של דופק צווארי, על לבה שעוסה בידי מאבטחה. כלום היתה הפיזיונומיה הפורנוגרפית הזאת מעניינת מישוהו אלמלא היתה האזרחית המתמוטטת שרה, סוג של ידוענית?

הגודל הוא המסר

העיתונים לא רוצים שהתמונה תדבר. הם רוצים שהיא תצטק

"מעריב", 16.11.03

אלכס ליבק

כשהתחלתי לעבוד ב"הארץ", לפני עשר שנים, זימן אותי העורך חנוך מרמרי לשיחה. בהומור היבש האופייני לו הוא אמר שיש יותר מדי מלים בעיתון, וכצדק אני צריך לדאוג לכך שהקוראים ישתעממו פחות. "הארץ" שינה מאז את פניו. במקביל חלו שינויים גדולים גם ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות". התצלומים שם הם חלק מאוד מהותי בעיתון.

הרולד אוונס, שהיה עורך ה"סנדיי טיימס" וה"טיימס" של לונדון, טוען שעורך חייב להביא בחשבון שני קריטריונים כשהוא בא לקבוע את גודלו של תצלום ואת מקומו בעמוד. הראשון הוא עוצמת התמונה, האפי קט שלה, כלומר, עד כמה התצלום טוב, חרשותי, מענייני. השני נוגע לפרטים שבתצלום: מה צריך להיות גודלו של תצלום כדי שלא יאבדו פרטים משמעותיים בו.

בעיתונות הישראלית מופעלים לעתים קרובות שיקולים אחרים. זה נכון לגבי "ידיעות אחרונות" ו"מעריב", שמעסיקים עורכי תצלומים, וביתר שאת לגבי "הארץ", שוויתר על איש התפקיד הזה. לדוגמה, בעמוד הכותרת של "הארץ" מה-25.11.03 הופיע, לרגל פרשת דגי הבריכות שנחשדו כמורעלים, תצלום גדול של קרפיון מת, כשפיו פוער לרווחה. לא היתה כל הצי דקה לתצלום כזה בגודל כזה. גם אם התצלום היה קטן יותר, שום פרט לא היה הולך לאיבוד. מעבר לזה, התי צלום דוחה. דווקא קוראי "הארץ", שמצפים מעיתונם לעידון מסוים, נאלצו לחלוק את קפה הבוקר שלהם עם גווייה סתמית של דג.

פיגועים הם אירועים עם פוטנציאל חרשותי, ויזואלי ואמוציונלי הרבה יותר גדול. נתבונן, למשל, בשרשרת הפיגועים שהתרחשו באיסטנבול בנובמבר. אחד האמצעים של עיתוני הצהריים להמחיש לקוראיהם שיש דרמה גדולה באוויר הוא הכפלת הגודל של העמוד הראשון בימי חול. הפטנט הזה הופעל לעתים כליכך קרובות, שעוקצו קהה. "מעריב" (16.11) החליט שההתקפה על בתי הכנסת היא מסוג המאורעות שמצידיקים הכפלת פורמט.

העורך בחר למלא את העמוד הראשון בשני תצלומי ענק. הגדול בהם משתרע על כל רוחבו של העמוד, ממי חיש את ההרס ברחוב, והקטן יותר מציג את כסאו הריק של חתן הבר מצווה בבית הכנסת שנפגע. התצלומים תופסים כתשעים אחוז מהעמוד. הכותרת האדומה המרדגשת מעל התצלום העליון אומרת: "טליה ורם". אין קשר ענייני בין הכותרת ובין התצלום שתחתיה.

מבחינת הערך הצילומי, אין הצדקה לגודל העצום של התמונה הפותחת. אם ביקש העורך ליצור דרמה באמצעות הגודל, הוא לא השיג הרבה; למרבה הצער, תמור נות כאלה הן ענייני שבשגרה בשביל הקורא הישראלי. הביטוי "טליה ורם" מופיע גם ב"ידיעות אחרונות", אלא שב"ידיעות" נהגו הפעם באיפוק; עמודי החדשות

מתפרסמים בגודלם הרגיל, התצלום הפותח קטן הרבה יותר ורואים בו את אחד המתפללים שוכב כשרמו זב וטלית בידו. התמונה חזקה, "מדברת בעד עצמה", ומרי כיהה שתצלום יכול "לעבוד" גם כשהוא קטן יחסית.

אני מנחש שהאיפוק יוצא הדופן של העיתון נבע משתי סיבות. ראשונה, התצלום הועתק מהטלוויזיה, והגודל מופרז היתה פוגעת באיכותו. שנייה, בעמוד הראשון של "ידיעות" באותו יום התפרסם סקופ: תצלום בלעדי, חשיפה ראשונה של "אהוד ברק ואהובתו נילי". המידות המופרזות של התצלומים והאופן שבו הם משרתים מטרה החורגת מהמסר הוויזואלי ניכרים גם בהשוואה לחלק מהתצלומים מגל הפיגועים השני מאיי סטנבול, שהתפרסמו ביום ששי, ה-25 בנובמבר.

אותו תצלום של אשה פצועה, כוכה, זכת דם ומי פויחת, נישאת בזרועותיו של מחלצה, מופיע בעמודי הכותרות של "הארץ" ו"ידיעות אחרונות" כמעט באותו גודל, בינוני ולא מתלהם. התצלום טוב. יש בו כל מה שצריך: קורבן ומושע, הבעות פנים חזקות ורם. התמור נה אינה זקוקה לכיתוב. הגודל נכון. "במעריב" לעומת זאת, בחרו תצלום אחר לעמוד הכותרת: תמונה כללית של הרס ברחוב. לכאורה, גודש הפרטים מצדיק פריסה על פני כחמישית מהעמוד הכפול של יום ששי, אבל למעשה חלק גדול מהפרטים החשובים מוסתר בגלל כותרת ענקית שנוגסת בתצלום.

ואולם, איש "ידיעות אחרונות" שהחליט על איפוק בעמוד הכותרת איבד את מעצוריו בעמוד 5 באותו גיי ליון. על העמוד כולו נמרחה (וזה המלה המתאימה, כי גודל העמוד כה מופרז עד שהתמונה מאבדת מחדותה) תמונתו המבזה של דיפלומט שחולץ מהריסות הקונסור ליה הבריטית באיסטנבול. פלג גופו העליון, חולצתו ועניבתו מכוסים דם, פלג גופו התחתון חשוף, כולל מבושיו, שפרטיהם טושטשו (והודגשו) בעזרת מחשב.

מה הצדקה לגודלו המנומנטלי של התצלום? לפנינו אדם בעליבות. יש כאן חדירה לתחום הפרט, שגובלת בפורנוגרפיה. אין לי ספק שאילו "ידיעות אחרונות" היה מקבל תמונה דומה מאירוע בארץ, הוא היה נמנע מלפרסם אותה. אבל מובן שהרבה יותר קל להתבונן בכאבם והשפלתם של אחרים.

אמרה הסופרת האמריקאית סוזן סונטג, בראיון שפורסם בנובמבר בעיתון הצרפתי "ליברסיון": "אין ציי ליום נטו. הכל תלוי בהקשר, בכל מה שסובב את הצילום ויכול לשנות באופן דרסטי את משמעותו". אין לי ספק שגודל התצלום, מיקומו בעמוד והכותרת מעניקים לו ערך נוסף שמוכתב לקורא, כמו טקסט עליידי העורך.

"ידיעות אחרונות" ו"מעריב" מאמתים את דבריה של סונטג. הערך הצילומי של התצלום משני. הגודל הופך ערך לעצמו: הגודל הוא המסר. כאשר מתרחשים אירועים מייצרי חרדות, והם מתרחשים כאן לעתים קרובות למדי, הגדלת הצילום היא המכשיר שבעזרתו הופך העיתון את החרדה לפניקה. זאת לא המטרה, כמו כן. בסך הכל רצינו למכור עוד כמה עיתונים. ■

"הארץ", 25.11.03

"ידיעות אחרונות", 21.11.03

"ידיעות אחרונות", 16.11.03

■ מי מפחד מכביסה מלוכלכת?

שיר ערש טוב נמדר ביכולתו להרגיע, לעייף ואף לטשטש את הפעוט האנרגטי. כיום מחליפות את שירי הערש קלטות וידיאו מזמרות, כל קלטת והמנטרה שלה. לרשות המבוגרים, שכפי הנראה זקוקים גם הם לשיר ערש קולקטיבי או לפחות לכמה מלות קסם מוכרות לריכוך תמונות היום, עומדת התקשורת הישראלית, שמאפשרת גם היא להניח את הראש על הכר ולהתהפנט בעזרתן האריכה של "המלים המכובסות". מלים וביטויים כגון "פיגוע איכותי", "להיפרד מהפלסטינים", "הסלמה", "כשל מבצעי" ו"סיכול ממוקד" הם דוגמאות אחרות לזריקות ההרדמה הפופולריות.

דיווחי התקשורת עמוסים במונחים מעודנים שעברו תהליך של הלכנת כתמים והסרת נקודות חולשה, ומזמן איברו את משמעותם האמיתית. עיתונאים רבים בוחרים להקל ראש במלים טעונות שאיברו את כוחן בשל שימושים חוזרים ונשנים או עקב שיבוץ בביטויים הוויים; עד כמה קר וסטרילי יכול להישמע המונח "פיגוע איכותי"? הרבה יותר נחמד לשמוע בסוף יום עבודה ארוך על "כשל מבצעי" שהתרחש באחת התקריות בצפון מאשר על "פשלה" הסרת תקדים שהובילה למותם המיותר של היילים.

מכבסת המלים מנטרלת את כושר השיפוט של הצופה ואת יכולתו להטיל ספק ולשאול שאלות. מקורן של המלים המכובסות הוא לרוב מינוח שהתגלגל מאנשי צבא, פוליטיקאים ויחצנים, ולא עבר כל תהליך של בירור וחקירה. ברוב המקרים נוטים עיתונאים לוותר על קילוף המשמעות של היריעה ושל המושגים המעטרים אותה, וכך הם משתתפים במוזימה להצליח את הסיפור ולהתיש את הצופה. השלב הבא, לאחר שמושג מכובס כזה משתרש בעגה היומיומית, לשמחתם הרבה של הוגיו, הוא גלגולו הלאה, לכותרות מתחומים אחרים. כך למשל ניתן המונח הצבאי "סיכול ממוקד" מלקסיקון הידיעות הצבאיות למשבצת החברתית, כשב-30 באוקטובר 2003 עשה לו יו"ר סיעת ש"ס, ח"כ אלי ישי, כותרת הגיגית בעקבות פרסום נתוני המוסד לביטוח לאומי: "ממשלת ישראל מבצעת סיכול ממוקד חברתי לילדי ישראל".

הבחירה הלשונית המגמתית, תומכת האידיאולוגיה, מנקה את הכתמים העקשניים שכדאי להסתיר ואת המבוכה, ומקילה על קבלת הגזירה. כפי שכתב הסופר דויד גרוסמן בספרו "הזמן הצהוב", "מתפתח פה זן חדש של מלים מגויסות, בוגרניות, מלים שאיברו את משמעותן המקורית, מלים שאינן מתארות מציאות, אלא משתדלות להסתיר אותה". מי היה מאמין שאי פעם נשאף להוציא קצת כביסה מלוכלכת החוצה.

■ שרון לוי - כיכא לוביץ'

שרון לוי-מיכאלוביץ' היא תסריטאית וקופירייטרית

אולי האשמה היא בנו, העיתונאים: איננו מתאמצים די לחשוף את הנעשה במחלקה הזאת, שאיננה שב"כ, וגם מוסד איננה, אבל נוהגת כאילו היא סודית משניהם. מהו, למשל, הגוף המבקר את מח"ש? אילו הייתי צריך לנחש מה היתה תגובת משרד המשפטים לשאלה הזאת, הייתי אומר: "אין זה ממנהגה של המחלקה לחקירות שוטרים לתת פומבי לנהליה הפנימיים".

■ עמית בן-ארויה

עמית בן-ארויה הוא כתב ב"זמן תל אביב"

במשרד המשפטים מנסים להסביר שמדיניות מח"ש שונה מזו של המשטרה. במשטרה מדליפים. במח"ש שומרים על דיסקרטיות. התוצאה היא שערך השוויון נפגע. שוטרים שעומדים לחקירה מוגנים מפרסום יותר מאזרחים שעומדים לחקירה במשטרה. נכון ששוטרים שנקלעו לחקירה במח"ש מככבים בכותרות גדולות וברדר-כלל לא סימפטיות, אבל גודל הכותרת אינו מחפה על העדר חומר עובדתי. מי עומד היום בראש מח"ש? שמו של האיש, הרצל שבירו, חסוי עד כדי כך שאפשר להציג אותו כשאלת מיליון השקל ב"מי רוצה להיות מיליונר".

■ לא מח"ש. מחשאים

הכתבים המסקרים את משרד המשפטים מופקדים, לרוע מזלם, גם על המחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש). כאשר הם מנסים לברר מה עלה בגורלו של תיק שהתגלגל למח"ש, הם מקבלים את התשובות הלקוניות הבאות: "הנושא בחקירה" ו"במח"ש סירבו להגיב". לעתים שתי מלים, לפעמים שלוש. שני משפטים הם בבחינת נס הנוכה. הם מלהזכיר שיחות רקע. הם פן תעיר.

והנה דוגמה טרייה יחסית: לפני חודשים אחרים נחקרה במח"ש רפ"ק ניר סיני מתחנת יפו. החשדות נגדה היו חמורים. עליפי כתבה שפירסם כתב "ידיעות אחרונות" בוקי נאה, נחשדה סיני שהיכתה בנינוער כדי להוציא מפיהם הודאות, וכך לזכות בתהילה על פענוח תיקים. חשד אחר שיוחס לה היה שיבוש הליכי חקירה.

נכון, כאשר חקירה היא בשלביה הראשונים, מוטב לה להתנהל הרחק מהעין הציבורית. אולם לאחר שקיומה נחשף, האינטרס הציבורי מחייב להבהיר את הדברים, אם לא במלואם, לפחות בתמציתם. לא כך מאמינים במח"ש. פנייתי למשרד המשפטים נתקלה בחומת בטון. הקצינה נחקרה ושחררה בתום חקירתה, וזאת היתה תגובת המשרד. מהן העבירות המיוחסות לה? שאלתי. רק לאחר כמה טלפונים נוספים זכיתי לקבל תשובות מינימום, וגם הן לא לייחוס, רחמנא ליצלן. מהו היקף החשדות? על איזו תקופה מדובר? השאלות נותרו ללא מענה.

בעיני החברים במח"ש, העיתונאים אינם שליחי-ציבור. הם חטטנים שנוברים בחומר לא־להם. גרמה שהם חיים בעידן בולשביקי, שעבר מומן מהעולם. חוקרי השוטרים הם בבחינת "חיילים אלמונים" שכמעט לעולם אינם נחשפים לציבור.

באחד העמודים הפנימיים של "ידיעות אחרונות" מה-12 בנובמבר הופיעה ידיעה שכתורתה הדרמטית בישרה: "בסיס חיל הים פונה בגלל בולענים; החשש: חיילים ייפלו לתוך הבורות ליד עין-גדי". בולען הוא תופעה גיאולוגית: באדמה נפער בור שבולע לתוכו את שכבות הקרקע העליונות. בקרב רוב הקוראים ודאי עוררה הכותרת אסוציאציות לסצינות מהסדרה "תיקים באפלה", אבל אלה שמכירים מקרוב את תופעת הבולענים, בהם תושבי אזור ים המלח וחוקרי המכון הגיאולוגי,

אנשים יגיבו עליה כמי שעלה באפו ריח של גבינת קממבר; הרי לא כל יום יש הזדמנות לסתום חור עם ידיעה משוחזרת על בולענים.

כחובב בולענים, המשכתי לקרוא את הידיעה, וממש לקראת סופה התחבא לו המשפט הבא: "אבל אנחנו לא יכולים לנטוש את הקיבוץ, עלינו מוטל להישאר ולהתמודד עם כל המשברים הכספיים שנקלענו אליהם", לשון דוברת הקיבוץ. קיבוץ עין-גדי ספג נזקים כלכליים כבדים כתוצאה מהבולענים שנפערו בשטחיו. לרוע המזל, הבולענים אינם מוגדרים כאסון טבע, ולכן הסדר הפיזיים הייחודי מתעכב. כעת נדון עניינם בתזוועדה של ועדת כספים, שאמורה להביא את המלצותיה בעניין גובה הפיצויים. למכונת הדוברות של הקיבוץ יש אינטרס לשטוח את מצוקתו, והיא נעזרת לשם כך ב"ידיעות אחרונות". אפשר להתנחם בכך שבניגוד למטבח הצבאי של הבסיס שהתפנה או לחדר האוכל של קיבוץ עין-גדי יבדל"א, שאוכל ממוחזר ולא טרי שיוגש בהם בארוחת צהריים בגלל טעות של התורן יגרם לאחדים מהסועדים מיחושים קלים בכטנם. לעומת זאת שיבוץ ידיעה ישנה בעיתון אין מקורו בהיסח דעת, והמיחושים אינם אותם מיחושים וכמובן אף אחד לא שם לב.

נדב שטרית

נדב שטרית הוא רכז מערכת "העין השביעית"

ידעו שאין בה ממש: הבולענים אכן משתוללים זה זמן-מה, אבל בסיס חיל הים הסמוך לקיבוץ עין-גדי פונה מזמן. הידיעה נוקטת לשון כללית בנוגע לזמן הפיזי: "סיורי הבט"ש פחתו, ובאחרונה נסגר הבסיס לחלוטין". נראה שהרמיון בין תופעת הבולענים לחורים שחורים הוא ששיבש וכיווץ את ספירת הזמן, אחרת איך אפשר להסביר שבסיס שפונה לפני למעלה משנה מתואר בידיעה ככזה שפונה "באחרונה". סביר להניח שהפער בין ההבטחה המובלעת לפרסום ידיעות מעורכנות ובין ידיעה שפג זמנה אינו נובע מטעות תם של הכתב, אלא מהסתמכות על כך שקומוץ מצומצם בלבד של

חילופי כובעים

בשורות טובות אינן תופעה שכיחה במחוזותינו, ולפיכך שמחתי מאוד לשמוע כי סכנת הדגים המזיקים לבריאות חלפה. כחובב דגים מושבע, חזרתי לפקוד את המסעדות המשובחות ולהתענג על סלמון בגריל או בורי עשוי היטב בלי שספקות יעיבו על הנאתי. אף לא שמץ של פקוק חלף במוחי בטרם נגסתי בבשר הרך והטעים. לרגע לא הירהתי בחומרים המסרטנים שאולי אני מכניס כמו ידי לפי, וכאילו לא היתה ולא נבראה כל אותה סערה תקשורתית שהבהילה את הצרכנים.

כל זאת למה? איך אני יודע שהסכנה חלפה? פשוט מאוד: שמעתי כמו אוזני את התשדיר של ארגון מגדלי הדגים, ובו קריין המודיע בקול סמכותי ביותר כי "הבריאות מובטחת, דגי הבריכה חוזרים לצלחת". ומיהו אותו קריין המצטט מומחים עלומי שם שביצעו לכאורה בדיקות כלשהן? אם אוזני לא בגדו בי, הרי שזיהיתי את קולו של רפי גינת, איש "כלבוטק", אביר הגנת הצרכן, הוא ולא אחר. אם כך, אפשר להירגע. אם רפי גינת, האיש שמישיר אליך מבעד למסך מבט קורן אמינות, מאיים באצבעו על נוכלים ורמאים ומבטיח לך בקולו הרועם כי יחשוף עד תום את המזימות שנועדו לעבוד עליך, אם איש זה מבטיח לך שהדגים בסדר, מה עוד אפשר לבקש?

לו מגדלי הדגים היו ניחנים בחוש הומור, הם היו יכולים לשכור לתשדיר את שירותיו של גלעד "שותק דג" שרון, אולם במחשבה שנייה, ייתכן שהוא היה גובה על כך מיליון וחצי דולרים. אבל לא עת בדיחות היא. מגדלי הדגים היו זקוקים למישהו שיכבה עבורם את השריפה במהירות, כיבוי צופי מוחץ, ואם אפשר, יותר גם משהו לסמא את עיניהם של הצופים במחזה. רפי גינת הוא האיש.

כמה אפשר עוד להתרגש מעיתונאים המנצלים תמורת כסף רב את המוניטין שצברו בחשיפת האמת, כדי למכור משהו - תמורת כסף רב - לאותם צרכנים שנותנים בהם אמון? הרי גרעון רייכר הגדול, שעם "גברת רבינוביץ" שקמה בבוקר ולבשה את בגדי מחלצותיה" וכו' קנה

לו שם של מגן הצרכן הקטן, כבר העמיד את עצמו לרשות "המכרוז של המדינה". כך הוא פותח כל חוברת של מכרוז במאמר

צרכני שנועד לשכנע את המשתתף כי רק

טובת הצרכן עומדת בראש מעייניהם

של יזמי "המכרוז". ומדוע נבחר דווקא

רייכר, ולא, נאמר, מיכל ינאי, או יעל

אבקסיס, שגם להן סגולות שכנוע

מוכחות? כי כפי שיאמר לכם כל דייג,

סוד הדיג הוא בפיתיון: כשצריך לרכוש באמת

את אמונו של הצרכן, יש לקחת את הטוב ביותר,

ומי טוב מרייכר, המשדר לקוראים הבטחה סמויה של עברו

ב"כלבוטק"?

תשדירי הפרסומת אינם מפריעים לגינת להמשיך להגיש את "כלבוטק". הנה שאלה: אם התחקירנים שלו יעלו על פרשה מסעירה, כמו למשל "איך עוברים עלינו מגדלי הדגים", האם נזכה לראות אותו מישיר אלינו מבט ובקולו הסמכותי מבטיח לנו לחשוף את כל האמת?

אורי דרומי

אורי דרומי הוא מנהל הפרסומים של המכון הישראלי לדמוקרטיה

תעמלת

כולם יודעים שהציונים שנותנים
מדורי הספורט לביצועי
הכדורגלנים הם גימיק עיתונאי,
ובכל זאת מתייחסים אליהם
ברצינות רבה. לפעמים עתידם
המקצועי של השחקנים תלוי בהם

איתי רום ומתן שירם

באחד

ממוצא־יהשבת שבילה כמדור
הספורט של "מעריב", החליט העורך ראז, ישראל
רוזנבלט, שאין לו ברירה אלא לנזוף באחד הכתבים,
כי "הגיעו מים עד נפש". עם תום משחקי השבת
החלו לזרום אל רוזנבלט דיווחי הכתבים. על דיווח
אחד התקשה רוזנבלט להבליג: משחק שהסתיים
בניצחון מוחץ של המארחת, 0:5. חלוצי הקבוצה
האורחת, דיווח הכתב, כלל לא הגיעו לאזור השער
ולא איימו על שוער היריבה. רוזנבלט לא הבין כיצד
משתלב התיאור עם הציון 7, הנחשב גבוה במיוחד,
שהעניק הכתב לשוער. "לא התאפקתי", משחזר
רוזנבלט, "התקשרתי לכתב ושאלתי אותו:
'אולי תסביר לי על סמך מה נתת לשוער ציון
כזה, כשבמקביל כתבת שלא היתה לו עבודה?'".
אני זוכר עד היום את תשובתו, כיוון שהיא כלי-כך
הדהימה אותי. 'שמע', הוא אמר, 'בדרך-כלל ביום
ראשון אני רואה אותו כשאני מגיע למועדון. אני
חייב שהוא יהייד אל'. הסיפור הזה מתמצת, בצורה
צינית, את כל הבעיה".

ה"בעיה" שעליה מדבר רוזנבלט נוגעת בעצבים
ההשופים של עיתונות הספורט בארץ: הציונים
שמחלקים כתבי הכדורגל לשחקנים. מדובר בדוגמה
מובהקת לתופעה עיתונאית הקיימת ומשגשגת בזכות
הרייטינג שלה, אף שכמעט כל הגורמים המעורבים
בה מסכימים שהיא בלתי רצינית ומייצרת סדרתית
של עבירות אתיות, ואף מודים שהיו שמחים לוותר
עליה אלמלא היה עליהם להתמודד עם המתחרים
ולענות על דרישות הקוראים לחומר קליל וססגוני.
לאחרונה היא זכתה לחיזוק משמעותי מכיוון "הארץ",
שתקופה ארוכה ויתר על חלוקת הציונים, אך כעת
נכנע אף הוא לכללי המשחק. עורך הספורט של
"הארץ", רמי רוטהולץ, אינו מסתיר את הבו שהוא
רוחש לתופעה. "ציונים זה פולקלור", הוא אומר. "זה
לא רציני ולא מדעי ולא מדויק. זה קאדר אחר של
עיתונות. אין כתב שיכול לתת ציונים הוגנים ל-22
שחקנים".

אתה בעצם מודה שאתה חוטא בפרסום לא
רציני.

אורי: גיא מורד

אני לא מאושר מהדבר הזה. ויתרנו על הציונים לתקופה, אבל החזרנו אותם לבקשת קוראינו. בישראל החלה חלוקת הציונים בשנות השישים המוקדמות, בשבועון "חדשות הספורט". לנו זה נראה גימיק", מספר העיתונאי הוותיק משה לרר, ממקימי השבועון, "אלא שמכאן ואילך העניין התפתח לתעשייה מפלצתית, מעבר לכל פרופורציה. עד היום, כשאני קורא בין השורות, אני רואה כתב שנוטה חסר לשחקן זה או אחר. אני גם לא מביין איך עיתונאי אחד יכול לשבת בשורה 30 ולחלק ציונים ל-22 שחקנים, או ליותר מזה אם יש חילופים. אינני מכיר הרבה גאונים כאלה".

איך אתה עשית את זה?

אומר את האמת, ואולי על חטאי אני מודה היום: שחקן שלא עשה טעות קיבל 6-5. נתן מסירה או שתיים שהובילה לשער, העליתי ציון.

והיו גם דרכים אחרות להערכה. "אם היה צריך לצ'פר מישאהו", מודה לרר, "היינו מצ'פרים. כשענה לנו על שאלה, אולי נתנו לו איזה ציון. אבל היום זה נהיה מפלצתי".

מישחות עם כתבים ואנשי כדורגל עולה כי התופעה אכן הסלימה עם הזמן. מספרים על כתב אחד שאיים על מאמן קבוצת נוער, קרוב משפחה של כדורגלן בקבוצת הבוגרים, שאם לא ישתף את אחד הילדים במשחקים, הוא ידאג לתת לקרובו ציונים נמוכים. בקבוצה אחרת יודעים כולם ש"אסור לעצבן את הכתב", פן יתנקם במי שלא ישתף עימו פעולה. "הציונים נותנים כוח לכתבים", אומר רוזנבלט. "זה כמו מורה בבית-ספר שנותן ציון לתלמידיו. כתבים מסתובבים עם חוזה מנופה; הרי הם נותנים ציונים לכוכבים הכי גדולים".

הבעייתיות נעוצה בעובדה שהכתב האחראי על הסיקור השוטף של הקבוצה הוא גם האחראי על מתן הציונים. מאזן האימה הדרתי: הכדורגלן יפסיק לדבר עם הכתב אם יקבל ממנו ציונים נמוכים; הכתב יחלק ציונים נמוכים לשחקנים שיסרבו לדבר איתו. באירופה עוקפים את ניגוד העניינים הזה על-ידי הפקרת הציונים בידי כתב אחר. "יש

עיתונים שזנחו כליל את השיטה", אומר מסימו פראנקי, עורך בכיר ב"טוטו ספורט" האיטלקי. "אצלנו הציון שמתפרסם הוא שקלול של מה שנתנו שני עיתונאים. לעתים קרובות הכתב שמסקר את הקבוצה אינו שותף לכך".

בישראל, אומרים עורכים של מדורי ספורט, מונעות בעיות תקציב וכוח-אדם את האפשרות למותרות כאלו. "אין לנו תקציב או סיבה לפזר במגרשים צוות של כתבים", אומר אביב הברון, עורך הספורט של "מעריב". מ"הארץ" נמסר כי הפרדה כזו נשקלת. אחד הרעיונות הנדונים הוא למנות אדם שיעסוק בלעדית בחלוקת ציונים, ייתכן שחקן עבר בעל שם.

"הכל מתחיל מזה שהעורכים דורשים יותר ויותר להביא סיפורים מחודרי ההלבשה", מספר כתב באחד העיתונים הגדולים. "מישהו שירק על מישהו,

רפי כהן

קללות, מכות. בשביל זה צריך מדליפים. לרוב אלה שניים-שלושה שחקנים בקבוצה, שידועים שאני שומר עליהם".
בלומברג?

אני מקפיץ

להם את הציון, וכדי שזה לא יבלוט לעין - לא יותר מדי. אם הם שווים חמש, אני נותן שש.

כתב אחר מסביר ש"המדליפים שלי אף פעם, לא חשוב איך ישחקו, לא יקבלו ארבע". חלק מהכתבים אף טורחים לבקש מהכתב שמסקר את קבוצתם ביציאתה למשחק חוץ "לראוג" לשחקנים שלהם, ומסכמים על עזרה הדרתית.

"בשנות השישים, כשהציונים התחילו, נתנו אותם פרשנים, אנשים עם אוטוריטה", אומר רון עמיקם מ"מעריב". "לא היתה יכולה להיות מסחרה כיוון שאלה שסיקרו את הקבוצה באופן שוטף לא היו אלה שנתנו ציונים. כיוון שהיום הכתבים הביתיים, וגם עיתונאים מדרג שלישי, מחלקים ציונים, התחיל ה'שמור לי ואשמור לך'. ככל שהתחרות בין העיתונים גדלה, יש משקל גדול יותר למתרחש בחדרי חדרים, ואלה שמדווחים על המשחקים נדרשים לשלם בעבור הסיפורים. שחקנים אומרים לעיתונאים: 'לא ייתכן שיצחקו עלי בגלל הציון שנתת לי, ואני אתן לך סיפורים'".

על אמינותה של השיטה ניתן ללמוד מהשוואת הציונים שמחלקים עיתונים שונים באותם משחקים. בדיקה מדגמית מעלה כי לא נדיר למצוא פערים משמעותיים. למשל, בסיקור מפגשן של הפועל נצרת-עלית והפועל חיפה מהליגה הלאומית ב-22 בנובמבר העניק כתב "ידיעות", שי מויאל, ציון 3 לביצועיו של הלוצ' נצרת-עלית, דניאל גוטיירס, בעוד שהציון שנתן לו שמואל תמיר מ"מעריב" היה 6.5. גם לגבי יכולתו של השחקן הור, גיז'רמו

רמי רוטהולץ, "הארץ": "ציונים זה פולקלור; זה לא

רציני ולא מדעי ולא מדויק. זה קאדר אחר של עיתונות. אין כתב שיכול לתת ציונים הוגנים ל-22 שחקנים"

אינו מייד, אבל אם הם טובים לאורך זמן, האוהדים יותר אוהבים את השחקן, העיתונאים כותבים עליו - והאפקט מצטבר".

"הציונים שלי היו בהרבה מקרים נגועים", אומר הכדורגלן רן בן-שמעון. "לא אחת ראיתי עיתונאים נותנים ציון 7 לשחקן שלא מצליח למסור. מי שבעניינים יודע לקרוא ציונים ומבין מי נגד מי ומי עובר על מי. זה ג'ונגל אחר גדול. השבונות אישיים חזקים מאוד בעיתונות הכדורגל, הכל נקבע לפי אינטרסים אישיים, חברויות ויריבויות. זה קיים בכל הסיקור של הספורט, והציונים הם רק ביטוי אחד לכך".

הציונים משפיעים על יחס המאמנים לשחקנים?

זה כמו לשאול אם שופטים מתייחסים ללחץ ציבורי. רשמית הם יגידו שלא, אבל ביננו, יש מעטים שלא אכפת להם מזה.

המאמנים

מצד, מלינים על כך שהשחקנים לוקחים את העיתונאים יותר מדי ללב. "זה מאוד משפיע עליהם, למרות שלדעתי המקצועית זה בכלל לא אמיתי", אומר המאמן לופא

חלוץ בניסכנין רפי כהן היה בינוני (5) במשחק קבוצתו מול מכבי נתניה, לפי דעתו של אסעד תלמי מ"דיעות אחרונות", ומשכמו ומעלה לפי עלי אברירביע מ"מעריב" (6.5).

לאחרונה ניכר הפער במיוחד על רקע המדיניות שהנהיג ב"דיעות אחרונות" ניר חפץ, עורך מקומוני דיעות-תקשורת, שמונה כאחראי על הספורט בעיתון. חפץ הרחיב את יריעת הציונים: עד לא מזמן נהוג היה להעניק ציונים בטווח של 4 למשחק חלש עד 7-8 למשחק מצוין, אך כעת החלו להופיע ב"דיעות" גם הציונים 2 ו-3. ב"מעריב" מגחכים "בכל תולדות 'מעריב' קיבלו רק שני שחקנים ציון עשר", אומר הברון. "הסולם שבו אנחנו נעים יותר הגיוני מאשר להשפיל שחקנים בציון 2".

ניתן היה להתעלם מהתופעה אלמלא היתה כה משמעותית עבור השחקנים, החשים כי קביעה של עיתונאים, שנעשית כלאחר יד, משפיעה לא מעט על גורלם המקצועי, ובעצם על חייהם. "המצחק הוא שכולם יודעים שהציונים הם במלים פשוטות חארטה, אבל לוקחים אותם מאוד ברצינות", אומר כתב ב"דיעות אחרונות".

בסוף העונה, כשהעיתונאים בוחרים את "נבחרת העונה" ואת השחקנים המצטיינים בה, ממוצע הציונים השנתי הוא אחד הכלים המשמעותיים. כדורגלן שנכלל ב"נבחרת העונה", תדמיתו משתבחת וערכו עולה. עו"ד דן חי, לשעבר כתב ספורט ב"דיעות אחרונות" והיום פרקליטם של כדורגלנים, מספר על שחקן שחתם עם קבוצה על הסכם שהבטיח לו מענק כספי אם ייכלל ב"נבחרת העונה". "באחד העיתונים הוא אכן נבחר, והקבוצה טענה שהוא דאג לזה", אומר חי. "אפקט הציונים

ישראלביץ', קיבלו קוראי שני העיתונים תמונה שונה: ב"דיעות אחרונות" הוא קיבל 3, ציון הנחשב בקרב השחקנים והאוהדים להשפלה, וב"מעריב" קיבל 6, ציון יוקרתי. במשחק של הפועל רעננה מול הפועל כפר-סבא באותו מחזור זכה גבי ספיר מרעננה לציון 3 מרני טנקל ב"דיעות אחרונות", ולציון 5.5 - המציינ משחק למעלה מבינוני - מאמיר בן-יוסף מ"מעריב".

בליגת-העל מתגלה תמונה דומה: בלם מכבי חיפה, אריק בנאדו, קיבל על משחקו מול מכבי פתחתקווה ציון נמוך, 3.5, מכתב "מעריב" יונתן הללי, וציון בינוני, 5, מגידי ליפקין ב"דיעות אחרונות". כך גם שחקן חיפה אדורם קייסי. במכבי פתחתקווה הוערך סולי צמח כחלש על-ידי הללי (4.5) וכמצטיין על-ידי ליפקין (6). במשחק של מ.ס. אשדוד מול בית"ר ירושלים ספג שוער אשדוד ראדק מיידאן שער אחד. דוד בן-שימול מ"דיעות אחרונות" שפט אותו לחומרה והעניק לו ציון 4, ואילו עורר זוגרי מ"מעריב" זיכה אותו בציון 5.5.

אריק בנאדו

אביב הברון, "מעריב": "הכתב הוא אוטוריטה מקצועית. הוא לא איזה סחרטוט שהולך לחלק שפע של תשיעיות כדי שישפריצו לו חומר"

רן בן-שמעון

קרוש. "זה הכל שחקנים שמקורבים לכתבים ומקבלים ציונים יותר גבוהים. הלא מקורבים מקבלים ציונים לא מקובלים. יש שחקנים שסתם נותנים להם ציונים נמוכים כדי להוריד מערכם. אני אומר לשחקנים להתעלם, אבל הם מתייחסים ולוקחים ללב. השנה זה בכלל מזור: ב'דיעות אחרונות' נותנים ציונים של 9 ו-10, ואני לפעמים חושב שלא הייתי במשחק, או שהייתי במשחק אחר. הבאתי לקבוצה שחקנים שעושים משחקים טובים ומקבלים ציונים נמוכים. למה? כי הם משחקים במקום שחקנים שמקושרים ומרליפים, שיושבים על הספסל. זה כואב: שחקן מתאמץ, מתאמן ומתכוון, בסוף גם משחק טוב - אבל הציון שלו גרוע. לי כמאמן אין מה לעשות בעניין. העט והכוח בידו של הכתב".

רוונבלט אומר שביטול הציונים הוא "אוטופיה". הוא, בזמנו, הותיר את השיטה על כנה כי "נאלצנו ללכת עם הורם. כשאתה בתחרות, אינך יכול לצאת בלי זה. אתה תהיה הצדיק היחיד, בכדידות לא

כרוניקה של אסון אזרחי ידוע מראש

שתבחן את התרבות הישראלית (ואולי היהודית) ואת האופנים שבהם היא הכשירה, הובילה, איפשרה או גרמה לאסון. זהו יום התוכנות הכליכך מקוריות - על אודות תרבות הסמוך, הפרטיז', היהיהבסדר והאליתראג שמקר רה בפלמ"ח, בעיירה היהודית, בלבנט, בתרבות השלטונית הימנית (מחקר/ את המיתור).

קול דממה דקה: וביום החמישי - הס. תם העניין. תמה הפרשה. רק חושך על פני תהום - אותה תהום נשייה שבה נמצא את פרשת רמדיה, וגשר המכביה, וגשר שפירים, ותאונת המשאית ליד צפת, ואסון הבונים, ואולמי ורסאי, והמים המזוהמים (בכרזים ובימים), ומסכות האב"כ, והסיליי קון בחלב, ועוד כהנה וכהנה.

ותשקוט הארץ ארבעים יום. עד האסון האזרחי הבא.

שאלה: במה עוסקים מדורי הספורט של העיתונים היומיים הגדולים?

תשובה: אלמנטרי, ווטסון יקירי. בדיווח, ערכון, פרשנות וניתוח של אירועי ספורט בארץ ובעולם.

לא נכון. זאת אומרת, אולי גם. אבל במה באמת עוסקים מדורי הספורט של "מעריב" ו"דיעות" הבנת, כמתוך התג' לות, רק לאחרונה. אין לזה שום קשר לספורט.

מדורי הספורט של שני הצהרונים הגדולים שלנו, גבי רותי ורבותי, קיימים בעיקר כדי לפאר ולרומם את עצמם ביחס

בראשית היה האסון: הוא חודר אל התקשורת, ובאמצעותה לכל בית, לכל פינה, לכל שיחה, בעוצמה חסרת תקדים. מלווה בפריצות לשידור, בתמונות מצמררות, בקולות צובטי לב ובשינוי מוחלט של סדרהיום התקשורת. כי גם התקשורת יודעת - עכשו היא תקופת האסון.

דאגס מקאבר: היום השני הוא יומו של האבל. יומם של תמונות הקורבנות, של מכתבי ההורים, של הראיונות עם מכרים, של הסיפורים הקטנים ממסדרונות בתי-החולים. צלילו של היום הוא הכבי החנוק. מראות היום הם תמונות שחור-לבן דהויות מאלבומים ישנים.

הקול והזעם: ביום השלישי מחפשת התקשורת את האש-מים. אל החשודים המיידים, הקשורים ישירות לפרשה, מצטרפות רשויות המדינה. המחקקים, מתווי המדיניות, המבקרים, גופים אכפי חוק ותקנות, רשויות מקומיות, חינוך לקוי. תחקירים מקיפים מוכיחים שהכתובת היתה על הקיר. פובי ליציסטים קפיטליסטים, חסידים מובהקים של שוק חופשי ושונאי רגולציה, מצדדי הפרטה ואויבי השירות הציבורי - כולם קוראים עתה במקלה זמנית: "איפה המדינה? עוד פיקוח. עוד פקחים. עוד אכיפה".

זמן תרבות: וביום הרביעי מתרווחים להם עורכי העיתונים בכורסאותיהם כדי להתכונן לכתבת ההגיגים המעמיקה, זו

רן בן-שמעון, כדורגלן: זה ג'ונגל אחד גדול. חשבונות אישיים חזקים מאוד בעיתונות הכדורגל. הכל מובל מאינטרסים אישיים, חברויות ויריבויות"

מזהרת, וכולם יצחקו עליך". הוא גורס ש"היה טוב יותר בלי זה, אבל בסך-הכל עניין הציונים מאוד מתאים לכדורגל הישראלי ולאווירה הלא-מקצועית שאופפת אותו, ובהחלט גם לעיתונות".

רוטהולץ: "אני מניח שמתקיימת מערכת יחסים שלמה בין כתבים לשחקנים בנושא הציונים. לגבי זה דברו עם הכתבים, לא עם העורכים. אם כתב לא יספק את הסחורה ויגיד שזה בגלל ציונים קשוחים שהוא נותן לשחקנים, אני לא אקבל את התירוץ הזה".

הברון: "אם היינו נגר ציונים, לא היינו משתמשים בהם. אנחנו סומכים על הכתב שייתן ציונים אובייקטיביים. לא לאורך כל העונה נותן הכתב את הציונים של קבוצתו, אלא רק במשחקי הבית. שמענו, אנחנו שומעים ועוד נשמע טענות על חוסר אובייקטיביות ועל כאילו תשלומים בצורת ציונים גבוהים לשחקנים שמעבירים אינפורמציה לעיתון. אני רוצה להאמין שבגדול הטענות האלה לא משפיעות על אופי הסיקור. ברור שבדיאלוג בין כתבים לשחקנים, השחקנים מתייחסים לנושא כי זה חשוב להם, אבל כתב שלנו מחויב לעיתון ולאמת המקצועית. הכתב אינו היחיד שצופה במשחק. נניח ששחקן ששיחק גרוע קיבל 8 - זה יגרום זרם טלפונים למערכת. זה מעצור שמבטיח שכתבים ייתנו ציונים משקפים. הכתב הוא אוטוריטה מקצועית. הוא לא איזה סמרטוט שהולך לחלק שפע של תשיעיות כדי שישפריצו לו חומר".

איתי רום הוא סגן עורך "זמן השרון", ממקומוני "מעריב", וכותב ב"גלובס" מתן שירם כותב ב"גלובס"

מחיר לפינלפור האירופי ואיוו קבוצת כדורגל לעולם לא תרד ליגה (כסיוע מרכז הליכוד).

במסגרת תגיות יום-ההולדת הבלתי פוסקות של ערוץ 2 ובמ-הלך הליקוק העצמי הבלתי פוסק של ערוץ זה על רשתותיו השונות, אפשר היה ללמוד על דימויים העצמי של יוצריו ומעצביו, ועל האופנים שבהם הם ממציבים את עצמם ביחס לכלי תקשורת אחרים.

זה די פשוט - את ערוץ 10 לא סופרים, ואילו ערוץ 1 הוא ממלכתי, תי, שמרן, ארכאי, אנכרוניסטי, זקן, עייף, נלעג. רק ערוץ 2 הוא צעיר, רענן, סבבה, אחלה, מטריף ומגניב. האבחנה הזאת אופיינית לתרבות הישראלית העכשווית - פרסומות שוביניסטיות מחרידות הן "צעירות" ו"כיפיות כאלה", עד שכל ביקורת עליהן נשמעת, אפילו באוזני המבקר עצמו, כטרנויית זקנים עוברי בטל, לא רלבנטיים וזרים לרוח התקופה.

ואילו ערוץ 2 - מעוז הקונפורמיים הישראלי, הדעה הקדומה הצבועה והשמרנית, השקר במסווה דיווח, האלימות וההתלהמות במסווה בידור, ההתברחות וההתייחסות על הטפל, השתיקה וההשתקת של העיקר - חושב את עצמו, ואת יוצריו, למשהו מתקדם רק מפני שאומרים קצת יותר מלים גסות והבחורות באות בחולצות בטן. הנלעג והנורא בכל הפרשה הזו הוא שאנשי ערוץ 2 באמת מאמינים בדימוי העצמי הזה, שהם מכרו בהצלחה גדולה כזו אפילו לעצמם. בינינו, עדיפה הירחמאיליות המודעת לעצמה ולמגבלותיה של ערוץ 1 על השמרנות המתחזה לפתיחות של ערוץ 2.

עמוס נוי הוא איש מחשבים

איור: בתיה קולטון

הראשונה בנושא כפי שפורסמה במדור לפני כמה שבועות), ייצא העיתון המתחרה אבל וחפוי ראש. אבל מי שסבור כך לא מבין בכלל את המשחק - העיתון המפסיד בסיבוב הזה יתעלם לגמרי מכל הפרשה. פיני בלילי וקבוצתו החדשה יעלמו כמעט לחלוטין מרפי המדור. החרבות תצוהצחנה והשריונים ימורקו לקראת הסיבוב הבא. כי הפסד בקרב אינו הפסד במלחמה, והליגה עוד ארוכה, את הכסף סופרים במדרגות, וזה לא נגמר עד שזה נגמר. ולמרבה הצער, במקרה הזה, המשחק הילדותי, הטיפשי והלא מקצועי הזה לא נגמר לעולם.

ובמחשבה שנייה, על מה אפשר לכתוב במדורי ספורט כאשר ברור איוו קבוצה תזכה באליפות הליגה בכדורסל, איוו קבוצה תגיע בכל

או יניב ציציאן בכפר-סבא. בימים אלה ממש דוהרים שני מדורי הספורט הללו לקראת התנגשות בלתי נמנעת: בעוד האחד משוכנע שפיני בלילי עומד לעבור מאיטנבולספור לפנרבחצ'ה, מדווח העיתון היריב שהוא על סף חתימה בגלאטסראי דווקא. אמנם ממש לא ברור כרגע מי מהשניים מהמר על הסוס הנכון, אבל זה לא מפריע להם להטיל את כל כובד משקלם על המירוץ ולהתחיל כבר כעת באותם שבחים עצמיים. דבר אחד ברור: אחד מהם אינו ראוי לכך.

לכאורה, זוהי פרקטיקה מסוכנת. בסופו של דבר יעבור בלילי רק לאחת משתי הקבוצות. ובשעה שעיתון אחד יחגוג ("כפי שפורסם לראשונה במדור זה", יעלוץ שער המדור לצד תצלום של הידיעה

למתחרה. כמו וירוס מחשבים, כמו הגנים והדנ"א, זוהי פעילות שעורקת בעצמה, משכפלת את עצמה ומעצימה את עצמה, ללא שום מטרה אחרת.

שום מדור אחר בעיתון לא עסוק בצורה אובססיבית כל-כך בטפיחה עצמית על השכם המלווה בעקיצה סמויה של היריב. בשום מדור אחר בעיתון לא מופיעים צירופים כמו "כפי שפורסם בלעדית אצלנו" ו"כפי שפירסמנו כבר בספטמבר" בתדירות כזו, ובשום מדור בעיתון לא יעלה על דעתו של עורך לשים כאילוסטרציה לדיווח צילום של הידיעה ה"מקורית" כפי שפורסמה לראשונה במדור זה (!!!) - הוכחה חד-משמעית וברורה, שחור על גבי עיתון, שאנחנו היינו הראשונים שידעו שאיגבני חותם בפורטסמות, ברקוביץ בסיטי

עלייתו, קלטתו, נפילתו

תמר גוטמן

לפני שלושה חודשים, לאחר שזכה בתואר הכתב המצטיין של "עיתון ירושלים", ירד העיתונאי יחיאל דותן, יחד עם אשתו ההרה, לסוף שבוע מפנק במלון באילת. זהו הפרס שמעניקה רשת ידיעות-תקשורת, בעלת "עיתון ירושלים", לעובדיה המצטיינים. דותן היה ודאי נהנה פחות אילו ידע שזה הפרס האחרון. זמן קצר לאחר שובו מאילת הוא נקלע ללבה של סערה ציבורית אשר הובילה לפיטוריו, ואולי גם לסוף דרכו המקצועית.

מיד לאחר שהתפוצצה הפרשה, בראשית נובמבר, הוא ירד למחתרת וסירב לדבר עליה אפילו עם חבריו הקרובים. עכשיו, כאשר עמיתים לשעבר נתקלים בו בעיר, הוא לובש ארשת של עסקים-כרגיל, אך מבהיר בתקיפות שלא ידבר על הנסיבות שהובילו לפיטוריו. הכל החל לפני כשנה, כשדותן התקשר לפרקליטת מחוז המרכז, ענת סבידור-גולדנצווייג, והקליט את דבריה ללא ידיעתה. הפרקליטה, שהיתה ועודה מופקדת

על חקירת פרשת האי היווני, העריכה במהלך השיחה כי ככל הנראה לא יוגש כתב אישום בפרשה נגד השר אהוד אולמרט, אז ראש עיריית ירושלים, בשל חוסר ראיות. דותן פירסם את הדברים בהבלטה בשער המקומון ויחס אותם למקור אנונימי.

עשרה חודשים לאחר מכן קיבלה המשטרה קלטת שתיעדה את השיחה. הקלטת נמסרה, כך פורסם, על-ידי החוקר הפרטי דוד ספקטור, שמנהל מלחמה עתירת קלטות נגד אריאל שרון ובניו, שהיו מעסיקיו וידידיו, והיום הם אויביו. זהותה של הפרקליטה נחשפה, ומשרד המשפטים, שנכווה קשות בפרשת ההדלפה של פרקליטה אחרת, ליאורה גלאטצ'ברקוביץ, מיהר להודיע על השעייתה. דותן נחשד בחשיפת מקור - עבירה אתית

שלא לומר בוגד, שהסגיר סודות אפלים". בכתבה נאמר עוד ספקטור, שהוא בעל "מערכת קשרים ענפה ומסועפת בעיתונות, גם עם כתבים וגם עם מעסיקהם", עומד מאחורי חשיפתן של פרשות מביכות רבות הנוגעות לשרון ולבניו, כולל פרשת האי היווני. על הגיבורה השלישית בסיפור, סבידור-גולדנצווייג, נכתב שהיא "הואשמה על-ידי גורמים מסוימים במסמוס החקירה".

הפרשה מעוררת מבוכה רבה בידיעות-תקשורת ובעיתון האם "ידיעות אחרונות". את המצב לא משפרים גילויי השמחה לאיד של "מעריבי", שסיקר את הסיפור בהרחבה ואף כינה לצורך העניין את דותן "עיתונאי ב'ידיעות אחרונות'". המבוכה רק גוברת לנוכח העובדה שדותן נחשב עד כה לכתב בכיר ובעל מעמד ב"עיתון ירושלים" וברשת.

"יחיאל היה כתב הדגל של 'עיתון ירושלים'", סיפר עובד לשעבר בעיתון. "התפקיד שלו היה להביא סיפור אחד בשבוע, לא משנה באיזה נושא, שיהיה סיפור השער. לפעמים, בישיבות מערכת, הכתבים האחרים היו מתמרמרים על זה שיחיאל מופיע בצהריים ומסתגר בחדר עם העורכים, עושה טלפונים, ובסוף מקבל את הכותרת הראשית, בזמן שהכתבים האחרים נשלחים לכל המשימות השגרתיות והקשות, כמו למשל דיווח מזירות של פיגועים. עורך החדשות גיא בן-יהושע היה משיב שליחיאל יש הרבה סקופים וככה הוא עובד".

בין ההישגים העיתונאיים של דותן מונים ב"עיתון ירושלים" את הראיון שקיים עם יפה דרעי בחודש פברואר האחרון ואת הידיעות שפירסם בדבר החשדות למעשי שחיתות בסניף הליכוד בירושלים.

דותן הוא דמות חריגה בזירת התקשורת המקומית בירושלים. רוב כותבי המקומונים הם צעירים בתחילת דרכם. דותן, לעומת זאת, בן

שעיתונאים מתייחסים אליה כמו שיהודי דתי מתייחס לאכילת חזיר. ניר הפץ, העורך הראשי של ידיעות-תקשורת, מינה חוקר פנימי לבדיקת הפרשה. ממצאי החקירה לא פורסמו, אך עם סיומה, ב-13 בנובמבר, פוטר דותן. את הפיטורים ליוותה הודעה לקוגנית וקצרה שלפיה ידיעות-תקשורת נוקטים את הצעד הזה לאחר ששובשו יחסי האמון בין הכתב לעורכו.

קומץ האנשים שיודעים כיצד התגלגלה הקלטת לידי המשטרה שומרים על שתיקה מוחלטת. דותן לא עונה לטלפונים, הפץ וספקטור מסרבים להתראיין בנושא, ועורכת "עיתון ירושלים", סיגל רגב, נזהרת אפילו מלהגיב ב"אין תגובה". מאחורי

יחיאל דותן היה כתב הדגל של "עיתון ירושלים". עד שנקלע למלחמות האי היווני

מסך הערפל הזה פורחת הרושת של שמועות ותיאוריות קונספירטיביות. האם דותן מעד לבדו, או שהוא נפל בפח שטמנו לו אחרים, חזקים ממנו? בהעדר תשובה מוסמכת, אין מנוס מלהשאיר את השאלה פתוחה.

"סביב חקירת האי היווני מתנהלת מלחמה בין שני מחנות, שכל אחד מהם גייס חלק אחר בתקשורת לטובתו", אומר גורם המקורב לנושא. "העיתונאים משרתים את האינטרסים של מקורותיהם, חלקם מתוך תמימות, חלקם ביוזעין".

דמות המפתח בפרשה הוא דוד ספקטור. בכתבת פרופיל על ספקטור שפירסם השבועון "כל העיר" נאמר שבעבר היה ממקורבי משפחת שרון, אך בעקבות סכסוך הפך בעיניהם "לאויב מר,

איור: רות גויני

על העיקרון של זכות הציבור לדעת, לתבוע מאחרים פתיחות ושקיפות, בזמן שאצלנו בבית שותקים". בשנת 2000 הגיש אהוד אולמרט תביעת דיבה ענקית נגד "עיתון ירושלים". תשעה מעשרת סעיפי התביעה הוקדשו לידיעות שכתב דותן. כשהחל דותן לאסוף את חומר הראיות לכתב ההגנה, הסתבר לו שחלק נכבד ממקורותיו לקו בהתקף שכחה פתאומי. דותן למד את הלקח, ומאז הקפיד להקליט כל שיחה שערך לצורך הכנת כתבה. הוא הסתובב תמיד עם טייפ קטן, והטמין את הקלטות בכספת הסגורה שבחדרה של רגב. קלטת אחת, או העתק שלה, הצמיחה רגליים ומצאה את דרכה לכספת אחרת, משטרתית. מכל השיחות שהקליט דותן, דווקא אחת, אנמית למדי, דלת־חדשות, היתה קטלנית. חפץ וספקטור סירבו להגיב. את תגובתם של יחיאל דותן וסיגל רגב לא ניתן היה להשיג. מהפרקליטות נמסר כי סבידור־גולדנצווייג הוחזרה לעבודתה באופן זמני, בהוראת נציבות שירות המדינה, עד שיסתיים הדיון בתלונה המשמעית שהוגשה נגדה. היא אינה מעוניינת להתייחס לפרשה בשלב זה. ■

תמר גוטמן היא דוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל־אביב

לי בלעג: 'אני מקווה שאתה לא מקליט אותי עכשיו', או 'אני מקווה שאתה לא מסגיר מקורות'". כמה מהעיתונאים נזהרים מעיסוק בפרשה כמו מאש. "זו הפרנסה שלנו", אומר אחד. "אני מעריף לא להגיע למצב שבו העורכים שלי שואלים אותי אם דיברתי עם מישהו מחוץ לעיתון". ההוראה הסמויה, או הגלויה, לשמור על שתיקה הולידה גם לא מעט אבסורדים. "בימים הראשונים הגיעו לכאן המון כתבים מערוצי הטלוויזיה ומהעיתונות", מספר גורם אחר בעיתון. "הם התרפקו על פתח העיתון ואנחנו התבוננו בהם דרך עדשת המצלמה המותקנת בכניסה, אבל לא פתחנו להם את הדלת. זה היה מוזר מאוד להיות פתאום בצד השני ולהרגיש איך זה כשעיתונאים רודפים אחריך ומנסים לסחוט ממך מידע". "כל הטיפול של הנהלת העיתון והרשת בפרשה הזו לקוי מיסודו", אומר חאלד אברטועמה, שהיה כתב "עיתון ירושלים" במשך 14 שנים, עד פיטוריו לפני כשנה, והיום ראש דסק פלסטינים ב"ג'רוזולם פוסט". "נעשה כאן מעשה חריג ולא אתי, שהסב נזק גדול לשמם הטוב של העיתונאים ולדימוי של המקצוע בעיני הציבור. אבל בעיני חמורה פי כמה העובדה שהעיתון מסרב לתת דין־וחשבון לעובדיו ולקוראיו. איך אנחנו כעיתונאים יכולים להילחם

כארבעים, נשוי בשנית ואב לשני ילדים. אשתו השנייה היא עובדת בכירה בלוח המודעות של "עיתון ירושלים". דותן שרר את התחלופה המהירה בקרב הכתבים הצעירים וצבר ותק בעיתון. "ניר אהב את יחיאל, העריך אותו מאוד כעיתונאי ונתן לו הרבה צ'ופרים", מספר גורם המקורב לחפץ. את הקריירה שלו ב"עיתון ירושלים" החל דותן לפני למעלה מעשר שנים, כצלם ספורט. הוא עשה שנים אחדות בחו"ל, עקב עבודתה של אשתו הראשונה במשרד החוץ, ולאחר שחזר משליחות במצרים כיהן כדובר סניף מפלגת העבודה בירושלים. ב־1999 שב דותן לעבוד ב"עיתון ירושלים", התמנה לכתב הפוליטי, ומהר מאוד קנה לעצמו מעמד של כוכב. להצלחתו תרמו לא מעט קשריו הטובים עם דמויות מפתח בפוליטיקה המקומית. היעלמותו של דותן הביכה את עמיתיו. "כל מה שאני יודע על הפרשה קראתי בעיתון כמו כולם", מספר גורם בעיתון. "אף אחד לא כינס אותנו ולא מסר לנו פרטים בצורה מסודרת. דרשנו לדעת מה קרה, אבל נתקלנו בחומה בצורה. מבחינתנו יום אחד יחיאל היה אחד מאיתנו, ויום למחרת הוא נעלם ללא שוב ובלי הסברים. זו תחושה מאוד לא נעימה, בעיקר משום שאנחנו סובלים מהשלכות הפרשה. כשאני מדבר עם המקורות שלי בטלפון הם אומרים

חיה על המתים

מי אומר שהעבר של המדינה לא יקר לה? הערוץ הראשון, למשל, מחזיק בחומרים היסטוריים בלעדיים מהתקופה שהיה מונופול. כאשר ערוץ אחר מבקש לשדר אותם, מוכרת רוממה את החומר במחירים מופקעים

יעלי אופיר

חלק בלתי נפרד מהעבודה הטלוויזיונית של כל במאי או כתב או עורך הוא הארכיון. כאשר יש צורך לחדד את זכרון הצופים בקשר למרואיין מסוים או אירוע היסטורי, או לשזור תמונות הנקשרות באירוע המדובר כדי שהכתבה לא תהיה תלושה מהמציאות הדינמית שבה אנו חיים, מהווים חומרי הארכיון אמצעי עזר יעיל וחשוב מאוד.

בארכיון של כל תחנת טלוויזיה נשמרים החומרים ששודרו החל מהיום הראשון לשידורים. עם ריבוי ערוצי הטלוויזיה נוצר שוק שמקיים מסחר בחומרים הללו. השוק מכתוב את רמת המחירים, את ההסכמים בין הערוצים וגם את רמת השירות. להלן בדיקה שערכנו בארכיונים של ערוצי הטלוויזיה העיקריים. חומרי הארכיון נמדדים לפי דקת שידור אחת, והתמורה יכולה להיות תשלום כספי או קרדיט או הסכמים לחילופי חומרים. בדרך כלל מה שמכריע איזו תמורה ינתן בעד חומרי הארכיון הם האינטרסים שיש לערוץ השידור בערוצים האחרים. עוד עולה מהבדיקה שלגבי מחירים והסכמים, כל הערוצים פועלים לפי כללי השוק, מלבד ערוץ 1 של רשות השידור.

חדשות ערוץ 2

מחיר: אם הלוקוח הוא טלעד, רשת או קשת, החומרים ניתנים ללא תשלום. ערוץ 8 ישלם 750 דולר לדקה. יתר ערוצי הכבלים ישלמו 350 דולר לדקה, מאחר שלערוץ 2 יש אינטרס לשדר בהם. לערוץ 10 לא מוכרים חומרים, וערוץ 1 ישלם 1,000 דולר לדקה.

שירות: כדי שהלוקוח יוכל לבחור את דקת השידור הרצויה לו, שולח הארכיון את כל האיטים על גבי קלטת VHS עם טיים-קוד. המחיר עבור השידור הוא 20 דולר. לאחר שהלוקוח בוחר את הדקה הספציפית,

הארכיון מעביר אותה לקלטת ביתא (קלטת שידור) ושולח ללוקוח.

טלעד, רשת וקשת

מחיר: כל גופי השידור מקבלים קטעי ארכיון ללא תמורה כספית, בהתאם להסכמים לחילופי חומרים הדדיים, למעט ערוץ 10, שבנוגע אליו הסוגיה עדיין בהליכים, וערוץ 1, שמשלם 300 דולר לדקה. שירות: כמו זה של חדשות ערוץ 2, אבל חינם.

ערוץ 10 - חדשות ותוכניות

מחיר: ערוצי הכבלים ישלמו 300 דולר לדקה, כפוף ליעד, סוג ורייטינג הכתבה. לערוץ 2 ולערוץ 1 לא מעבירים חומרים. מחדשות הכבלים לא גובים כסף, בזכות הסכמים לחילופי חומרים. שירות: הלוקוח שולח פקס המפרט לאיזה צורך מיועד הקטע וכמה פעמים ישודר. לפי הנתונים הללו מחליט הארכיון אם לשתף פעולה ובאילו תנאים, ואם ההחלטה חיובית, מקליטים את דקת השידור על קלטת ביתא ושולחים.

חינוכית

מחיר: המחיר לכל הערוצים הוא 1,000 דולר לדקה, אולם נתון למשאומתן ויכול לרדת במאות דולרים. זכייניות ערוץ 2 ישלמו פחות, בהתאם להסכם חילופי החומרים. שירות: הלוקוח שולח פקס ומציין באיזה קטע הוא מעוניין. מקליטים עבורו את דקת השידור על קלטת ביתא ושולחים.

חדשות הכבלים

מחיר: 100-500 דולר לדקה, פתוח למשאומתן. ערוץ 1 ישלם 500 דולר לדקה. שירות: הלוקוח שולח פקס או מייל, מציין באיזה קטע הוא מעוניין, שולח קלטת ביתא ריקה ואוסף אותה לאחר ההקלטה.

ICP (ערוצים 4-13)

מחיר: חומרי ארכיון ניתנים ללא תשלום לכל הערוצים, בתמורה לקרדיטים. שירות: הלוקוח שולח פקס, חברת ההפקה הרלבנטית מאשרת, ולמבקש נשלחת קלטת ביתא.

הכל גובים מערוץ 1 מחיר מקסימלי משום שה מחירון של הערוץ הממלכתי מופקע, וכל קשר בינו ובין המציאות מקרי בהחלט. עד אמצע אוקטובר גבה הערוץ מכל לוקוח 1,500 דולר לדקה, ללא אפשרות לקיים משאומתן או הסכמים לחילופי חומרים. החל מאמצע אוקטובר העלתה הנהלת רשות השידור את המחיר ל-22 אלף ש"ח לדקה. כן, זו אינה טעות דפוס (השירות דומה ליתר ערוצי השידור: הלוקוח שולח פקס מפורט, וקלטת ביתא נשלחת אליו).

לעליית המחירים החריגה, מסבירה אורית אנתבי, האחראית על קשרי לקוחות חוץ בארכיון, יש סיבה: "אנחנו עובדים בעיקר עם תחנות זרות, ואלה המחירים לפי הסטנדרטים של חו"ל. מלבד זאת, יש פה חומרי ארכיון משנת '68, ואנחנו חייבים לגבות כספים כדי לשמור על החומרים האלה. בתקציב רשות השידור אין סעיף לארכיון".

החלטנו לבדוק אם המחיר שרשות השידור גובה אכן עומד בסטנדרטים של חו"ל. התקשרנו לשתית תחנות טלוויזיה בינלאומיות גדולות היושבות בארה"ב, סיאן ואן. בי. סי, וגם למקבילה האירופית של רשות השידור, בי. בי. סי. סיאן. גובה עבור מינימום של שלושים שניות 750 דולר. אם רוצים יותר משלושים שניות, המחיר הוא 25 דולר לשנייה. אן. בי. סי גובה מתחנות טלוויזיה אחרות 35 דולר לשנייה, כשהמינימום הוא שלושים שניות. מתחנות הכבלים היא גובה 53 דולר לשנייה. בי. בי. סי המחיר עבור דקת שידור הוא 500-600 דולר.

במלים אחרות, המחיר שגובה סיאן. אן. אן. דקת ארכיון הוא 1,500 דולר או 6,750 ש"ח (לפי שער של 4.5 ש"ח לדולר). באן. בי. סי עולה דקת ארכיון

איור: אורית ברגמן

ארכיון רשות השידור מחזיק בנכסי צאן ברזל של תולדות מדינת ישראל. חלק נכבד מאירועי הרור האחרון אינו מתועד בשום מקום אחר. אין מדובר רק בתיעוד מימי המלחמות או בפרקים מהפוליטיקה המקומית, אלא גם בפסויות תרבות. כך למשל מחזיק הארכיון בקליפים ישראלים ראשונים, שאפשר היה לשרר בערוץ המוזיקה החדש. אלא שרשות השידור מחזיקה בקטעי הארכיון כקלף מיקוח נגד העולם: נגד הצופים שמעדיפים ערוצים אחרים, נגד האמנים, נגד הערוצים האחרים. לא לשם כך משלם לה הציבור אגרה.

יעלי אופיר היא בוגרת תואר שני בתקשורת באוניברסיטה העברית בירושלים

ויש לה זכויות בלעדיות בכל העולם, אבל היא כל-כך מצטנעת שהיא לא עושה מזה עניין? האם רשות השידור דורשת סכומי עתק כי היא חברה משומנת, מעודכנת, עם סטנדרטים של מחלקת עסקים? או שמא מצאו ברשות השידור את הנוסחה הנכונה למימון אלפי עובדים מיותרים ומשכורות עתק? העילה האמיתית למחירים הדמיוניים היא מימון פרויקט דיגיטציה שמטרתו להעביר את חומרי הארכיון המוקלטים על פורמטים ישנים לדי.וי.די. לא מזמן התקיים מכרו בעניין, וחברת נסיתקשורת זכתה בו. כיוון שמדובר בתהליך התובע זמן רב והון עתק, התכנסה מועצת חכמי התורה של רשות השידור והחליטה על ביצוע ציני של הבלעדיות שהיתה לערוץ 1 בשנות המונופול.

2,100 דולר, או 9,450 ש"ח. תחנות הכבלים ישלמו 14,310 ש"ח לרקה. הבי.בי.סי גובה 2,250-2,700 ש"ח לדקת ארכיון.

בסי.אן.אן קיים ארכיון משנת 1980. באן.בי.סי הארכיון הוא משנת 1941, כשהטלוויזיה היתה בחיתוליה ושודרו בה בעיקר פרסומות. הבי.בי.סי משרד אף הוא משנת 1941, ובארכיון נמצאים גם חומרים ממלחמת העולם השנייה.

כלומר, שלוש תחנות טלוויזיה חובקות עולם, עם הכנסות מקסימליות מפרסומות וממכירת זכויות שידור בכל העולם, גובות מחירים נמוכים מאלה של רשות השידור הישראלית.

האם הסיבה למחירים המופקעים הללו היא העובדה שרשות השידור המציאה את הטלוויזיה

איור: אפרת בלוטסקי

גילוי עריות

אתרי האינטרנט של העיתוננים השתמשו בשירותי סוכנות הידיעות עתי"ם חנים – והתחרו בה עד מוות. אחד מעיתונאי עתי"ם מתאר את התפוררות השותפות האחרונה בין העיתוננים בישראל

חיים פרנקל

אלפי שקלים בחודש (כפי שהיה עד לפני כמה חודשים) אם הוא יכול לקבל חנים את החומר המופץ לכל דורש באתרי האינטרנט השייכים לבעליה של סוכנות הידיעות – ובין השאר גם את החומרים החדשותיים שסיפקו עיתונאי עתי"ם?

למרות חובת בעליה של עתי"ם לדאוג לקיומה ולהתפתחותה, נשארה הסוכנות מחוץ למשחק. מצבה כיום הוא גם תוצאה של ההזנחה והאנומליה בניהולה. הבעלים של תאגידי התקשורת סופגים את ההפסדים העצומים של אתרי האינטרנט שלהם ככורה בלי יגונה: הם לא יפקירו את העתיד בידי מתחריהם. את ההפסדים הצנועים של עתי"ם ספגו העובדים, שקיבלו בתחילת אוקטובר רק 64 אחוז ממשכורת ספטמבר, אחרי שלא קיבלו בחודשים שלפני כן דמי הבראה, ביגוד ומשכורת 13.

אף שראשי עתי"ם הצהירו בתקופה האחרונה כי יהיו מוכנים למכור את סוכנות הידיעות למשקיע פרטי, התהליך לא הבשיל. העובדים משוכנעים כי הבעלים לא גילו עניין אמיתי במכירת החברה. הם העדיפו לסגור. זו גם הסיבה לכך שתוכניות הבראה מפורטות ורציניות שהציגו העובדים בפני ההנהלה לא זכו להתייחסות הולמת.

לפי הנורמות שקנו להן אחיזה במשק הישראלי בשנים האחרונות, מותר לבעל עסק לסגור את שעריו בלי לשלם לעובדים משכורת אחרונה. העובדים נאלצים לחזור על פתחי הביטוח-הלאומי בחיפוש אחר הכספים שהבעלים חייבים להם במשכורות ובפיצויים, בעוד העיתוננים, בעליהם, מורחים בראש עמודיהם עוד כותרת סוחטת דמעות על אנשים שבוקר אחד מצאו את עצמם ללא מקום עבודה. אחד בפה ואחד בכיס.

ביום רביעי ה-12 בנובמבר הגיעו עיתונאי סוכנות הידיעות עתי"ם למקום עבודתם במערכת בתל-אביב, וגילו שאינם יכולים לפתוח את הדלת. מישוה החליף באישון לילה את המנעולים והשאיר הודעה המבשרת על הפסקת עבודת המערכת. 36 שעות מאוחר יותר הגיעו אל בתי העובדים מכתבים רשומים המודיעים להם בלקוניות כי הם מפוטרם לאלתר. בצורה עגומה זו בחרו חברי דירקטוריון עתי"ם – ובראשם נציגי "מעריב", "ידיעות אחרונות" ו"הארץ" – להיפרד מעובדיהם ולהפסיק את פעילות סוכנות הידיעות היחידה בישראל 53 שנה לאחר הקמתה.

העובדים, שידעו עם מי יש להם עסק, היו מוכנים עם תביעה לבית-המשפט למנות מפרק זמני, כדי שניתן יהיה להמשיך להפעיל את סוכנות הידיעות כעסק חי ולמצוא לה משקיע פרטי שירצה, לשם שינוי, בשגשוגה. פחות מיממה לאחר סגירת העסק נתן בית-המשפט המחוזי לעובדים את מבוקשם. צחוק הגורל הוא ששלוחם של הבעלים הקודמים, מנכ"ל עתי"ם תנחום גורביץ', קיבל מכתב פיטורים מהמפרק זמן קצר בלבד לאחר שעובדי עתי"ם קיבלו מגורביץ' את מכתבי הפיטורים ששלח להם בשם הבעלים הקודמים.

ארגוני התקשורת היחידים שמתפתחים בישראל בשנים האחרונות הם אתרי האינטרנט: Ynet של "ידיעות אחרונות" והעיתוננים המקוונים של "מעריב" ו"הארץ". לשם זורם כספם של העיתוננים. אתרי האינטרנט יכלו גם לנצל את מעמד הבעלים שלהם בעתי"ם כדי להשתמש בשירותי הסוכנות חנים אין כסף, וגם להתחרות בה עד מוות.

מדוע ירצה מפקד גליצה"ל להיות מנוי על שירותי עתי"ם תמורת עשרות

חיים פרנקל הוא הכתב הצבאי של עתי"ם בתשע השנים האחרונות

רק על עצמם לספר ידעו

שלושה עמודים במוסף "סופשבוע" של "מעריב" באוקטובר האחרון הוקדשו ליחסיו האישיים של העיתונאי גיל ריבה עם אישי יחסי-הציבור רני רהב, שאותו מגדיר ריבה בסגנוניות כ"זה שהופך כל נירבאדי לסאם-באדי וכל חתיכת טישו לקומוניקט אישו". ברשימה אחרת של ריבה הוא מספר על הצימר שבו לן עם בת-זוגו בפסטיבל-ראש-פינה; בטור אחר הוא מהגג על חגיגות העשור לערוץ 2, ובאחר הוא מפרט את רשימת הסלבריטאים שהוזמנו לחגיגות יום-ההולדת השמונים של שמעון פרס. האם גיל ריבה כותב טור רכילות נוסף למדור הרכילות שכבר קיים בעיתון?

בעיני חלק מקוראי "מעריב", צעירים ומבוגרים כאחד, המדור של גיל ריבה בלתי קריא. כלומר, הוא קריא, כל עוד הקוראים מעורים במתרחש בבצת התקשורת המקומית. האם זו הדרך שבה בוחר עורך "מעריב" לחבב את המוסף על קוראיו?

מוסף "סופשבוע" עבר טלטלות רבות מאז מונה אמנון דנקנר לעורך העיתון. עורכים וכתבים ותיקים פוטרו, ובמקומם הונחתו לתפקידי מפתח עיתונאים צעירים. הם הונחו לעסוק בנושאים שיקי רבו את העיתון אל העם כדי להרחיב את תפוצתו, במסגרת התחרות עם "ידיעות אחרונות".

לאחרונה הצטרף גיל ריבה אל כותבי הטורים במוסף בטור אישי משלו, שנקרא "שליחות ממלכתית" (פרפרזה על "שליחות קטלנית", שמו של מדור הרכילות שכתב בעבר במוסף של העיתון המתחרה). השפה הייחודית שבה מתנסח ריבה הפכה לסימן ההיכר שלו, אולם ספק אם מישוה נהנה מפניני הלשון של ריבה לבד מעמיתיו בעולם התקשורת.

התקשורת מספקת כותרות גם למקומון התל-אביבי "העיר". אחד המדורים הראשונים במוסף, עוד לפני המדורים המסקרים את העניינים המוניציפליים הבעורים, הוא "מי נגד מי", כפולת עמודים ובה פירוט ערכני של סכסוכים וחילופי תפקידים בברנ'ה. מדור כזה מציב את עסקי התקשורת בנושא שחייב להעסיק ולסקרן את הציבור כולו. אחרת, מדוע מרבים לכתוב עליו בעיתון המיועד לכלל האוכלוסייה, ולא לאנשי מקצוע בלבד?

האמת היא שהתקשורת, לפחות חלק ממנה, נהנית לעסוק בעצמה. כשם שכוכבי ערוץ 2 מתראיינים זה אצל זה, ממלאים עיתונאים דפים על אודות עמיתיהם או יריביהם המקצועיים. למרבה הצער, הם גורמים לקוראים שאינם נמנים עם דיירי הבצה לדפדף הלאה בחוסר עניין. אולי הגיע הזמן לייעד את העיתונים לקוראים, לא לכותבים.

חאיה אלמוזנינו

מאיה אלמוזנינו היא סטודנטית לתואר שני לתקשורת באוניברסיטה העברית בירושלים

הגיעו מים עד נפש

בגיליון 46 של "העין השביעית" הופיעו שני מאמרים חשובים שהוקדשו לנושא מקצועי-חברתי: "חורבן הבית השני" ו"מאבדים שליטה". זה היה טיפול ראוי בהיבטים הכואבים מאוד של עיתונאים מפורטים ועיתונאים עצמאיים המנסים, במציאות הקשה מאוד של עיתונות במשבר, להתקיים כדי עמל מיגיע כתיבתם. בספרו האוטוביוגרפי "קדמת ערן" מביא הסופר ג'ק לונדון סיפור אמיתי ומשעשע, המתאר כיצד נאלץ פעם לגבות את שכר הסופרים שלו מירחון דל-תפוצה בלוס-אנג'לס: היה עליו להשתמש באגרופיו, ובתום קרב קצר, שזכה לתשבחות מפי בעלי העיתון, הם שילמו לו את שכרו. מאה שנה מאז, דומה כי מצבם של עיתונאים רבים בישראל אינו שונה בהרבה מזה שתיאר הסופר: רובם נאלצים לעתים קרובות לכתוב בתעריף

מגוחך כתבות, סקירות ומאמרים, הכל פרי יצירתם המאומצת. כל זאת כאשר בדרך כלל ניצבים מולם מוציאים לאור שלעתים אינם מבינים דבר ואפילו חצי דבר בעיתונות או מנסים להטיל עליהם את מוראם בצורה של סנקציות כספיות אם עוברתם אינה נראית להם. למצב הזה מתלווית בדרך כלל העובדה שהתשלום תמורת הכתבה או המאמר, לאחר הופעתם ברפוס, מגיע רק לאחר כמה חודשים. אם לא די בכך, חלק מהמוציאים לאור של כתביהעית מכתירים עצמם כעורכים. לעתים קרובות הם משתמשים בחומרים שנכתבו בעבר עלידי כותבים עצמאיים בעיתונות

בלי להודיע להם על כך. במצבים אחרים הם אינם נוטים לתת גיבוי והגנה לכותבים עצמאיים במקרים של תביעות משפטיות על הוצאת לשון הרע. לדידם של עיתונאים עצמאיים רבים, זה מצב בלתי נסבל המזכיר מציאות עיתונאית ברפובליקות בננות, שבה כתבי-עת נשלטים על-ידי דיקטטורים קפריזיים שכל מעייניהם נתונים לאינטרסים המסחריים שלהם. בין אם כתיבהעית שלהם יעסוק בבריאות או בניהול, בתרבות הפנאי או בתעשיות, הם מנתבים את הכתוב בו אך ורק לפי צרכיהם, והכותבים הם לדידם כעין עבדים בשכר או גלדיאטורים לעת מצוא, שלאחר ניצולם בזירה ניתן להיפטר מהם כלאחר יד. במדינות רבות עיתונאי עצמאי, פריילנסר, הוא שם תואר מוכר לעיתונאי שמעמדו ועבודתו נחשבים. מכך גם נגזר שכרו. בישראל, מבחינת מעמדם והתמורה שהם זוכים לה, עיתונאים עצמאיים נתונים במצב גרוע. מבחינתם, הגיעו מים עד נפש, ואין ספק כי במציאות הזאת עליהם להתאגר לשם שמירה על שםם והגנה על מעמדם וחוכיותיהם המקצועיות והכספיות כאחד.

ראובן שבת

ראובן שבת הוא עיתונאי עצמאי

פיטר, פיטר, פיטר, עד ששפוטטר

קונראד בלאק היה מו"ל מהסרטים: תאב בצע, תאב סטטוס ובעל דעות נחרצות, שעיתוניו נאלצו לפרסם. בשיאו עמד בראש אימפריית התקשורת השלישית בגודלה בעולם. עד ששלח את ידו לקופת החברה

בעיתון שליחות חברתית וברווחים המופקים ממנה עניין משני, ואלה שרואים בה קודם כל מקור לרווח ולצבירת כוח פוליטי. משפחת אוקס-סולצברגר, המחזיקה ב"ניו-יורק טיימס" זה ארבעה דורות, היא דוגמה ומופת להעמדת השליחות החברתית מעל לכל שיקול אחר.

בלאק הוא דוגמה ומופת לקבוצה השנייה. את העיסוק שלו אפשר לכנות media trading, סחר במדיה לשם הפקת רווחים. המטרה הראשונה שלי, אמר בלאק לא פעם, היא לעשות כסף. המטרה השנייה היא להיות בעניינים. עיתונות, אמר, היא "עסק מעניין שמושיב אותך בשורה הראשונה של הזירה המרכזית".

יש עדויות רבות לסגנון הניהול הדורסני שהנהיג בלאק בעיתונים שרכש. בשנות השבעים והשמונים ערך מסע רכש ענק, תחילה בקנדה ולאחר מכן בארה"ב, של עיתונים מקומיים. בשיא כוחו, באמצע שנות התשעים, עמדה האימפריה של בלאק על קרוב ל-500 כתבי-עת, עם תפוצה של 13 מיליון עותקים ביניהם 175 יומונים עם תפוצה של 4.5 מיליון.

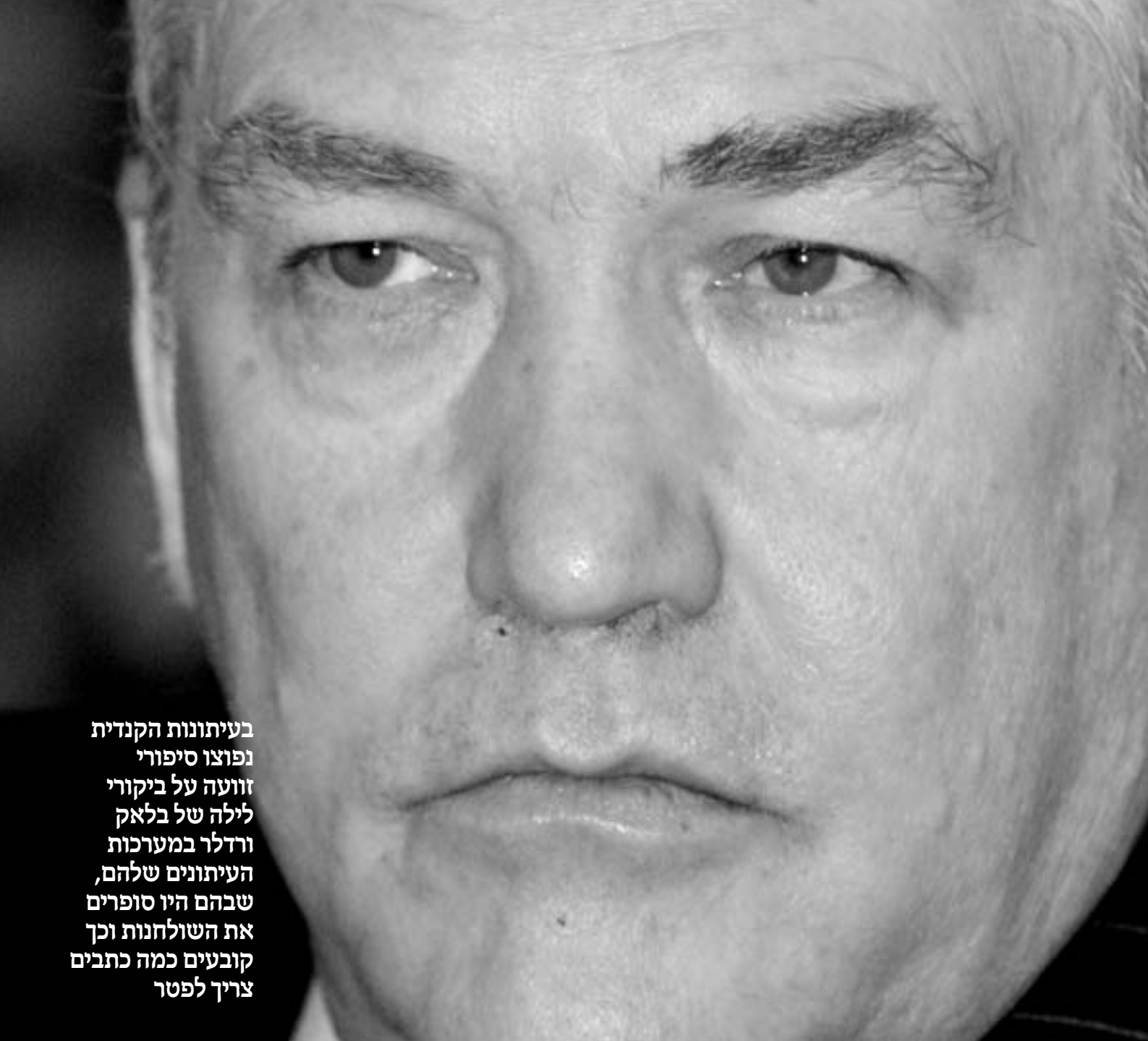
התפיסה העסקית של בלאק ושותפו דייוויד רדלר ראתה בעיתונים פלטפורמות לפרסומות של עסקים מקומיים, ואת העיתונאים שכתבו בהם כקבוצה של עצלנים המוגנים עליידי ועדי עובדים. בעיתונות הקנדית נפוצו סיפורי זוועה על ביקורי לילה של בלאק ורדלר במערכות העיתונים שלהם, שבהם היו סופרים את השולחנות וכך קובעים כמה כתבים צריך לפטר. מנהג אחר היה להגיע ביום הראשון לאחר הרכישה. כמה עובדים בחופשה? שאל. זה יהיה מספר המפוטרים.

אנשיל פפר

התגובות לנפילתו של קונראד בלאק, מי שעמד בראש אימפריית העיתונים השלישית בגודלה בעולם, בעיקר אלה שהגיעו מאנשי האגף השמאלי בפוליטיקה הבריטית והקנדית, היו מלאות בעיקר בשמחה לאיד. אפשר להבין אותם: בלאק, שהתפטר בחורש שעבר, דגל בכל מה ששנאו עליהם.

בלאק צבר במשך כשלושים שנה הון רב, כשהוא רומס את זכויות עובדיו ואת החופש העיתונאי שלהם, רותם את העיתונים שבשליטתו לאג'נדה הימנית שלו, משתמש בכוחו הכלכלי והתקשורתי כאמצעי לחץ על פוליטיקאים, תומך בהתלי-הבות במרגרט תאצ'ר ורונלד רייגן, מאמין בעליונות המוסרית של ארצות-הברית על פני "אירופה הישנה", נהנה להתחכך בשועי עולם, ממנה את אשתו לתפקידים בכירים בחברת האחזקות שלו, הולינג'רס, ונותן לה טורים אישיים בעיתוניו, וכי-אילו להוסיף חטא על פשע, הוא גם תומך נלהב בישראל, מאשים את הפלסטינים בעימות ומעודד נמרצות את בעלי הטורים שלו להביע עמדות דומות. הרקע להת-פטרותו, עשרות מיליוני דולרים שהועברו ללא בקרה מכספי הולינג'רס שבשליטתו לחשבונותיו הפרטיים שלו ושל מקורביו, הפך את הנקמה למתוקה עוד יותר.

אבל תהיה זאת טעות לראות בבלאק עוד איש עסקים נצלן ותאב בצע שבא על עונשו. הסיפור שלו הרבה יותר מורכב. הוא מעלה שאלות מרתקות לגבי המגבלות (או העדרן) המוטלות על מו"לים בתקשורת. מקובל לחלק את המו"לים הגדולים לשתי קבוצות - אלה שרואים בשליטה

בעיתונות הקנדית
נפוצו סיפורי
זוועה על ביקורי
לילה של בלאק
ורדלר במערכות
העיתונים שלהם,
שבהם היו סופרים
את השולחנות וכך
קובעים כמה כתבים
צריך לפטר

צילום: רויטרס

תומכיו של בלאק טוענים שהוא מזלזל בעיתונאים משום שהוא משוכנע שהוא חכם מהם ומוכשר מהם ככותב. למרות שאין לבלאק רקע אקדמי, המאמרים וההרצאות שלו מלמדים על ידע היסטורי ופוליטי מעמיק. הוא גם כתב ביוגרפיות היסטוריות שזכו בשבחים.

החשש המרכזי היה שהשלב הבא במסע העסקים של בלאק ורדלר יהיה חיסול מערכות העיתונים המקומיים שבשליטתם והחלפתן ב"מערכות-על", שיעבירו חומר אחד לכל הרשת. כל עיתון יחזיק רק קומץ כתבים שתפקידם לסקר חדשות מקומיות וספורט. אבל בלאק טען שהוא מתנגד לעיתוני cookie cutter, שנראים כאילו יצאו כולם מאותה מכונה לייצור עוגיות.

בלאק לא הסתפק בכסף. הוא רצה כוח, הכרה והשפעה. את הטיפול בעיי תוני העיירות הקטנות והמחוזות הנידחים בקנדה הניח לשותפו רדלר. עינינו אותו יותר העיתונים היומיים של הערים המרכזיות. בעיתונים האלה הוא קיצץ בזהירות, ולפעמים השקיע. הוא ראה את עצמו גם כשחקן בזירה הבינלאומית: ◀

המפוטרים הראשונים היו בדרך כלל כתבים שסיקרו את תחומי הרווחה, איכות הסביבה, החינוך והבריאות. בלאק התאצ'ריסט לא נבהל משביתות. הוא נהנה לשבור את ועדי העובדים ולהעביר את העיתונאים שלו לחוזים אישיים. הוא רחה את הטענה שמעצם עיסוקם ראויים העיתונאים לעצמאות, ובזו למי שטענו שכמו"ל אסור לו להתערב בשיקולי עריכה. "בשום תעשייה אחרת", אמר, "לא היו המנכ"לים מוכנים שישבחו אותם על כך שאין להם כל נגיעה לאיכות, לאופי או לתוכן של המוצר שהם משווקים". מבקריו נתלים בדברים שאמר לפני שלושים שנה על כך שעיתונאים הם בורים, עצלנים, לא ישרים ונוטים להתמכר לאלכוהול ולסמים.

בשנים האחרונות בלאק התמתן. רוב העיתונאים, הוא אומר, "ישרים, מוכשרים וממלאים את תפקידם במסירות". עם זאת, הם זוכים למידת חופש מוגזמת שמעורר דדת אותם להתעצל ולא לעמוד בסטנדרטים מקצועיים. הם "חושבים שיש להם יכולות תחקיריות כמו של בוב וודווארד וסגנון כמו של ארנסט המינגוויי".

העין השביעית

כתב-עת לענייני עיתונות ותקשורת

"העין השביעית" הוא במה לעיתונאים המוטרדים מהרמה המקצועית ומהאתיקה של התקשורת הישראלית. זהו כתב-העת היחיד שבו תמצאו התבטאויות מעמיקות על הקשר בין פוליטיקה לתקשורת, על מאבקים בין העיתוננים, על יחסי מו"ל-עיתונאי, על ניגוד אינטרסים, זכות הציבור לדעת ועוד.

להזמנות: טלפון: 1-800-20-2222 פקס: 02-5631122

ניתן לרכוש את גליונות "העין השביעית" בכל חנויות סטימצקי וספרי

דודי אפל לא לבד

בדרכו מהפסגה למטה מושך אחריו קונראד בלאק אחדים מכוכבי הפוליטיקה והעיתונות בארצות-הברית. עליפי כתבה שפורסמה בדצמבר ב"ניו יורק טיימס", בלאק הקים גוף של אישים מכובדים, שהתכנס פעם בשנה כדי לשמוע את דעותיו של בלאק על עתיד העולם. חברי הגוף הזה קיבלו מתאגיד הוליוג'ר 25 אלף דולר ליום. בתמורה הם הפגינו נוכחות.

עם חברי הגוף נמנו נשיא ישראל המנוח חיים הרצוג, ראש ממשלת בריטניה לשעבר מרגרט תאצ'ר, מזכיר המדינה לשעבר הנרי קיסינג'ר, היועץ לשעבר לביטחון לאומי וזינגייב בוז'ינסקי, הדובר הבולט ביותר של הימין הנצי באמריקה, ריצ'רד פרל, ושני בעלי טורים שמרנים בולטים: ג'ורג' ויל וויליאם באקלי.

קיסינג'ר

בוז'ינסקי

הרצוג

העיתון מצטט בהנאה שבחים מפליגים שכתבו קיסינג'ר, ויל ובאקלי על הביוגרפיה שחיבר בלאק על פרנקלין דלנו רוזוולט. השבחים מופיעים על דש הספר ומסיעים למכירתו. במאמר אחר שכתב ויל, עבור הסינדיקט של ה"ווינגטון פוסט", הוא שיבח את תבונתו המדינית של בלאק.

השלושה שכחו לציין שקיבלו מאות אלפי דולרים, כל אחד לחוד, מהוליוג'ר. כאשר נשאל על כך ויל, הוא השיב ברוגז: "העסק שלי הוא העסק שלי". בוז'ינסקי דיווח לעיתון שקיבל 170 אלף דולר תמורת השתתפות בשמונה פגישות. באקלי דיווח שקיבל מאתיים אלף דולר. האיש המתוגמל ביותר בין ידידיו המפורסמים של בלאק היה ריצ'רד פרל. נוסף לכספים שקיבל עבור השתתפות בסימפוזיונים, הוא קיבל מינוי כיושב-ראש של חברה-בת. השכר השנתי שלו היה 300 אלף דולר, ובתוספת בונוסים, כשני מיליון דולר. בשנת 2003 הוא מונה ליושב-ראש של חברה אחרת, שהוליוג'ר השקיעה בה שני מיליון דולר וחצי. התאגיד שכח לדווח על העברת הכסף. פרל, קיסינג'ר ובלאק הם גם פעילים מרכזיים בשדולה ימנית שקיבלה מהוליוג'ר מאתיים אלף דולר לשנה.

הגילויים מביכים את העיתונאים מוטבי-בלאק, אבל את האישים הפוליטיים הם עשויים לסכך בפלילים. לדברי משפטנים, ייתכן שניתן יהיה להגיש נגד קיסינג'ר, פרל ואחרים תביעה בגין התרשלות בתפקידם כדירקטורים. "יד רחצה יד", מאשים היועץ ששכרו בעלי המניות של החברה.

ומעמד; כמו בלאק בטיפולו בעיתונאים הקטנים בקנדה, הוא קיצץ בהוצאות ללא רחם. ועד העיתונאים חוסל למעשה, עשרות עיתונאים פוטרו ועורכים התחלפו בשרשרת. את העורך האחרון, ברט סטיבנס, גייס רדלר ממערכת "וול סטריט ג'ורנל", אבל לא נתן לו את האמצעים התקציביים לבנות עיתון של ממש. ה"פוסט" צימצם את עצמו בעיקר למאמרי פרשנות ודעות. עתידו (ועתיד השבועון "ג'רוולס רפורט", גם הוא נכס באימפריה) לוט בערפול.

אנשיל פפר הוא עיתונאי ב"הארץ"

כשנקרתה לפניו הזדמנות לרכוש את העיתון השמרני הבריטי "דיילי טלגרף" ב-1986, קפץ על המציאה.

היוזמה השאפתנית ביותר שלו היתה הקמת יומון קנדי ארצי. "נשיונל פוסט" יצא לאור ב-1998. העיתון נועד להיות ימני, שמרני ואיכותי. בלאק קיווה להשיג עשרות מיליוני דולרים. במקום השפעה זכה בהשפלה: ההסכמה הנלהבת שלו עם כל מה שעושה הממשל בארצות-הברית סתרה את הלכי הרוח באליטה הקנדית. ראש ממשלת קנדה ז'אן קרטיין כלייך תיעב אותו, שהפעיל סעיף נשכח בחוק הקנדי כדי למנוע ממנו לקבל תואר אצולה בבריטניה. בלאק נעלב. הוא מכר את רוב העיתונאים הקנדיים שלו, ויתר על אורחותו הקנדית והתיישב בלונדון. עד שנרכש על-ידי בלאק, נחשב ה"דיילי טלגרף" לעיתון גוסס. תחת ידיו הוא ברא את עצמו מחדש כעיתון מודרני וכעסק רווחי שלא מוותר על איכות עיתונאית. העורך בעשור הראשון לבעלותו של בלאק, מקס הייסטינגס, סיפר בספרו, שיצא לאור בשנה שעברה, שבלאק נמנע מלכפות על העיתון קו מערכת. למשל, על אף שראש הממשלה מרגרט תאצ'ר היתה הרמות הנערצת ביותר על בלאק, הוא לא מנע מעיתונו לתקוף מהלכים שלה.

בעצתו של הייסטינגס, נקט בלאק אמצעי אחר. כשאחד מכותבי העיתון הרגיז אותו, הוא מחזה על כך במכתב ארוך למערכת. תומכיו סברו שזוהי דוגמה ומופת למו"לות דמוקרטיות; מתנגדיו טענו שברוך הזאת הוא מאיים על עיתונאיו ומאלץ אותם להפעיל צנזורה עצמית.

ההישג המרכזי של "דיילי טלגרף" בעידן בלאק היה שהוא נשאר עיתון האיכות (broadsheet) הנמכר ביותר בבריטניה למרות מלחמת החורמה שניהל נגדו רופרט מורדוק, הבעלים של "טיימס", העיתון המתחרה. "טיימס" מכר פחות ממחצית מספר העיתונאים שמכר "דיילי טלגרף". מרדוק ניצל את העתודות הכספיות העצומות של ניוקורפ, תאגיד התקשורת הגלובלי שלו, והוריד את מחיר העיתון בעשרות אחוזים. המטרה היתה לגרור את ה"דיילי טלגרף" למלחמת מחיר עם שתשבור אותו כלכלית. במקביל ניסה ה"טיימס" לרכוש את בכירי הכותבים בעיתון המתחרה. הניסיון נכשל. רוב קוראי "דיילי טלגרף" שמרו לו אמונים, ולמרות ירידה במכירות, המשותפת לרוב העיתונאים הבריטיים, הוא עדיין מקדים את "טיימס" בבטחה.

מרדוק, גדול טייקוני התקשורת, נוקט קו פוליטי גמיש יותר. כשבמפלגת העבודה הבריטית שלטו הסוציאליסטים, עיתונו של מרדוק תמכו במפלגה השמרנית. כשלארשות הלייבור נבחר טוני בלייר הפרוגמטיסט, מרדוק הורה לעורכיו לחצות את הקווים. המטרות של מרדוק ברורות, למנוע חקיקה שתגביל את השליטה שלו באמצעי התקשורת, וכן להאט את כניסת בריטניה לגוש הירור, מהלך שהוא חושש שיפגע בעסקיו, המבוססים בעיקר על המשולש בריטניה-ארה"ב-המזרח הרחוק. בשבועות האחרונים, עם היחלשותו של בלייר והתחזקות השמרנים, אמר מרדוק ש"חבר המושבעים עדיין דן" בשאלה במי יתמוך עיתונו בבחירות הבאות בבריטניה.

נפילתו של בלאק סותרת את כל ההערכות בדבר כישוריו כאיש עסקים. גילויי השחיתות בתאגיד אגרון ובתאגידים אחרים החריפו מאוד את הרגישות לשימוש שעושים מנהלי חברות ציבוריות בכספי החברה. הוא ציפץ. במקום להתפנות לטפל בהפסדים של הוליוג'ר, הוא השקיע את רוב זמנו בכתיבת ביר גרפיה בת 1,300 עמודים על הנשיא פרנקלין דלנו רוזוולט. הוא האמין עד הסוף שמעמדו הציבורי מקנה לו חסינות נצח מפני ראייה-חשבון והבנקים.

"ג'רוולס פוסט" היה אחד העיתונאים הקטנים והגידחים באימפריה של בלאק. הוא רכש אותו לפני 14 שנה, במחיר מופקע, והפקיד עליו את שותפו, דייוויד רדלר. בשביל רוב הישראלים ה"פוסט" הוא נפקד-נוכח: עיניהם לא שזפו את דפיו מעולם. אבל בקהילות היהודיות במערב ובחוגים דיפלומטיים יש לו נוכחות. רדלר, כמו בלאק, רצה לבלוט ולהשפיע. במידה מסוימת הוא אף הצליח: בכל ביקור שלו בישראל פגש את הצמרת הפוליטית, עד שרון ובכלל. אוניברסיטאות חילקו לו תארי כבוד. עסקנים יהודים שיחרו לפתחו.

לרוע מזלם של עיתונאי "ג'רוולס פוסט", רדלר ניסה להחזיק במקל בשני קצותיו: כמו בלאק בטיפולו ב"דיילי טלגרף" הבריטי, הוא שאב מהעיתון יוקרה

עין בין לאומית

בראשית שנות התשעים החליטו הקיסר היפני ורעייתו כי הגיעה העת למצוא שידוך הולם לבנם, יורש העצר נארוהיטו, שהיה אז כבר בן 32, ושליחים מטעם הארמון נתבקשו לאתר כלה ראויה. בכריטיניה היו העיתונים נוגסים בתאוה בכל פרט ממסע החיפושים אחרי הנסיכה המיועדת, עם תצלומים של המועמדות, בכגדי ים או בלעדיהם, וגם במדינות אחרות וראי היתה הידיעה על כך מגיעה לעיתונים ולטלוויזיה. אך לא ביפן. שם חלפה כמעט שנה עד שהסוד יצא לאור.

לא רק בגלל אופיה השמרני והמאופק של התקשורת הממוסדת ביפן נגנז המידע על החיפושים במשך זמן רב כלי-כך; היתה זו גם תוצאה של בקשה מפורשת של אנשי הארמון הקיסרי. "מועדון כתבי הארמון" – תא הכתבים המסקרים את פעילותו של הקיסר ומשפחתו – נענה בחפץ לב לבקשה, וחבריו לא הזכירו את העניין בדיווחיהם. בקשה כזו היא עניין שבשגרה גם במקומות אחרים בעולם. אבל ביפן הסיכוי שהיא תיענה תמיד גדול יותר.

לא רק בארמון הקיסר בטוקיו פועל "מועדון כתבים" כזה: עלי-פי הערכות שונות, יש ברחבי יפן יותר מאלף התארגנויות כאלה – תאי כתבים המואמנים למשרדי ממשלה, רשויות מקומיות, חברות כלכליות גדולות וגופים אחרים. כל מועדון כזה (קיישה ביפנית) פועל תוך שיתוף פעולה הדוק בין הארגון ובין הכתבים. הגוף המסוקר מעמיד לרשות הכתבים חדרים לעבודתם, מזמן אותם למסיבות עיתונאים ולתדרוכים שוטפים ומורים להם מידע באופן שוטף. הכתבים גומלים להם בסיקור לא-נשכני, אדיב, לעתים מתמסר.

אלא שביפן, בניגוד למדינות רבות אחרות, חררי העיתונות אינם פתוחים לכל מי שמייצג ארגון תקשורת. מדובר במועדון סגור, המקבל לשורותיו אך ורק נציגים של ארגוני תקשורת ממוסדים, החברים באיגוד המו"לים והעורכים היפני. מי שנותר בחוץ הם כתבים של שבועונים וירחונים, עיתונאים שהם פרינלסרים – ונציגים של העיתונות הזרה.

דייוויד באטס, מי שהיה ראש המשרד של סוכנות הידיעות הכלכלית בלומברג בטוקיו, היה בין הכתבים שסבלו יותר מאחרים משיטות העבודה היפניות הייחודיות. כשהגיע לסקר את הבורסה של טוקיו, אחת החשובות בעולם, גילה כי תעודת העיתונאי שברשותו איננה מאפשרת לו לקבל מידע כמו עמיתיו היפנים, חברי המועדון. ההודעות והרו"חות שמגישות חברות כלכליות נמסרו תחילה לכמאה החברים במועדון, ורק לאחר שהכתבים היפנים הספיקו להבזיק את המידע למערכותיהם, קיבלו אותם גם הכתבים הזרים. בעולם התחרותי של כלכלה ותקשורת, לאיחור כזה יש מחיר עצום.

"מדובר בקרטל של מידע", האשים באטס, "שיטה בלתי הוגנת לחלוטין". ב־1993 עשה באטס היסטוריה כשהתפרץ בכוח עם שניים מעמיתיו אל חדר העיתונות האקסקלוסיבי, בקומה השמינית של בניין הבורסה, ותבע לקבל לידי את המידע בדיוק באותו זמן שהוא נמסר לכתבים יפנים. "תמתין במסדרון", הורו לו אנשי האבטחה, ודחפו אותו אל מחוץ לחדר.

חמש שנים אחר-כך התייצב באטס, בלי שהוזמן, באולם שבו נערכה מסיבת עיתונאים של ראש ממשלת יפן. "כמה שומרים עבי גוף עמדו סביבי, מתלבטים אם לשלוף אותי ממושבי", סיפר אחר-כך, אבל בסופו של דבר החליטו כנראה האחראים לא לעורר מהומה, ואיפשרו לו להאזין לשאלות ולתשובות.

אבל החוצפה של כתב סוכנות בלומברג פתחה רק סדק צר בשיטת מועדוני הכתבים. גם עשר

רפי מן

המועדון הסגור

איור: בתיה קולסטון

שנים אחריכך עדיין נאבקים כתבים זרים בשיטה היפנית. בשנים האחרונות הצטרפו למאבק גם ממשלות זרות וארגוני כתבים בינלאומיים. האיחוד האירופי פנה רשמית באוקטובר 2002 לממשלת יפן, ותבע להסיר את המכשולים בפני זרימה חופשית של מידע על-ידי ביטול שיטת המועדונים ומתן גישה מלאה לכל התדרוכים במשרדי הממשלה. מידע זמין ושוטף, הנמסר לארגוני תקשורת בינלאומיים באותה שעה בדיוק שהוא מועבר לאמצעי תקשורת יפניים, חיוני לקיומו של מסחר חופשי. העדרו של מידע כזה הוא מכשול בלתי הוגן לזרימת סחר ומידע. גם הארגון כתבים-לא-גבולות מחה רשמית בפני היפנים.

בשנים האחרונות מתחיל להחץ לתת את אותותיו, אבל בקצב אטי: כמה מועדונים החלו לקבל לשורותיהם כתבים זרים בודדים, בעיקר כמשקיפים, הרשאים להאזין, אבל לא להציג שאלות. לשכת ראש הממשלה ומשרד החוץ פתחו את חררי העיתונות שלהם לזרים, ושם מותר להם גם לשאול, אבל רוב התאים האחרים נותרו סגורים כפי שהיו לפני עשרות שנים: מסגרת אקסקלוסיבית, שבה נרקמים יחסים הדוקים בין מקורות מידע לכתבים המוכנים לקבל עליהם שלל הנחיות ומגבלות.

הבעיה איננה נוגעת רק לכתבים זרים ולמקומה של יפן על רשת התקשורת הגלובלית. כראש ובראשונה זו בעיה פנימית: מועדוני הכתבים הם סמל למערכות היחסים האינטימיות בין כתבים

▶ למקורות רשמיים. מבקרי השיטה, מבית ומחוץ, טוענים כי מדובר בדרך שבה מנציח הממסד היפני הפוליטי והכלכלי את קיומה של עיתונות מאולפת, הניזונה באופן קבוצתי ומאורגן ממידע מבוקר ומסונן. ההחלטה מה לפרסם ומתי שמורה במועדונים הסגורים בעיקר למארחים – פוליטיקאים, פקידים ואנשי עסקים.

העיתונאי האוסטרלי סטיבן לון תיאר לפני שנים אחדות כיצר פועלת השיטה: כתבת פוליטית חרוצה, החברה באחד המועדונים, שמה ידיה על מידע בלעדי, מביך, הנוגע לפוליטיקאי בכיר. כאשר היא מתקשרת אליו לבקש תגובה, פונה הפוליטיקאי למועדון שחבריו מסקרים את המפלגה, ומבקש למסור להם את גרסתו המפורטת לפרשה, אך לעכב לשם כך את הפרסום בימים אחרים. הכתבים נעתרים. הכתבת שבידיה הידיעה נאלצת לקבל את הכללים ולדחות את הפרסום. אחרי הכל היא חברה במועדון, ואם תקדים לפרסם – היא עלולה לעמוד למשפט חברים ואף למצוא עצמה מגורשת משם, ולאבר את הגישה למידע.

הסיפור הזה מסביר מדוע מצליחה השיטה להתקיים זמן רב כל-כך: למקורות המידע זו דרך נוחה לאלף את התקשורת, למתן את הביקורת, למנוע מצב שבו עיתונאים רעבים לחומר יעוטו על כל שביב מידע ויתחרו אלה באלה בסקופים מביכים. לעיתונאים מצמצמת השיטה את הסכנה להיפגע מסקופו – סקופ, בהגייה היפנית – של מתחרה וריו מדי.

מעבר לכך, אומרים חוקרים מערביים, השיטה משקפת את הנטייה היפנית לאחידות ולקבלת מרות. כך פועלת ביפן "עיתונאות עדר" יותר מאשר במקומות אחרים. "העיתונאים הם עבדי השיטה", קבע העיתונאי ההולנדי קרל ון וולפרן בספר "חידת העוצמה היפנית", שפירסם בשנת 1989, והתוצאה היא סיקור שטחי של אירועים שוטפים, עם מעט פרשנות וכמעט בלי תחקירים חושפניים.

בספר אחר, שפירסמה בשנת 2000 לורי אן פרימן על מועדוני העיתונות, היא מאתרת את שורשי התופעה בסוף המאה ה-19, כאשר העיתונאים התגייסו להגן על האליטות שהביאו את הרפורמה ליפן. ואכן, המועדון הראשון הוקם בשנת 1890, כדי לסקר את פתיחת הדייט, הפרלמנט היפני. בשנים שקדמו למלחמת העולם השנייה ניצל השלטון מועדוני עיתונות מסוג זה כדי להשליט פיקוח הדוק על כל מה שהתפרסם ביפן. אחרי המלחמה פירקו הכובשים האמריקאים את המועדונים, אך אחרים הוקמו במקומם, והמסורת נשמרה.

פרימן קובעת כי בבחירה בין נגישות וקשר הדוק למקורות המידע ובין יכולת עבודה עצמאית, בחרה העיתונות הממוסדת ביפן באפשרות הראשונה. ככל שאתה קרוב יותר למקורות, כך קשה לך יותר לבקר אותם ולחשוף את מעשיהם השליליים, היא כותבת, וכך ויתרו אמצעי תקשורת מרכזיים ביפן על מעמדם ככלבי השמירה של הדמוקרטיה.

בדיונים שערכו לא פעם כתבים זרים בטוקיו עם עמיתיהם המקומיים, רחו היפנים את הביקורת על השיטה בתוקף. עוצמת העיתונות מתחזקת באמצעות המועדונים ולא נחלשת, הם טענו, רק כך אנחנו יכולים ככוח מגובש לתבוע מידע מן הרשויות. ומעבר לכך, לאחר התדרוכים המשותפים יוצא כל כתב לאסוף מידע נוסף ממקורותיו.

לא כל העיתונות היפנית פועלת במסגרת המועדונים. מי שמציילים לא פעם את המצב הם שבועונים וירחונים, שכתביהם אינם חברי המועדונים: הם לא רק סנסציוניים יותר, אלא גם נשכניים בתחקיריהם. כמה מן השערוריות הגדולות שהסעירו את יפן בעשורים האחרונים, סביב פרשיות של שוחד והונאה, נחשפו על-ידי מגזינים אלה. לא פלא שבטוקיו דנים עכשיו בהצעת "חוק פרטיות" חדש, שיפגע בצורה חמורה בפרסום תחקירים על אישים פוליטיים ואנשי עסקים. לא רק המגזינים חושפים מה שמוכנה העיתונות הממוסדת להצניע. לפעמים עושים זאת עיתונאים זרים. כך, למשל, היה זה כתב ה"ווישינגטון פוסט" בטוקיו שדיווח ראשון לפני עשור על תום החיפושים אחר כלה ליורש העצר. הזוכה היתה מאסקו אוכדה, בת 29, דיפלומטית בשירות החוץ היפני. ה"אינדיפנדנט" הבריטי דיווח שהיא גבוהה מעט מהנסיך, ועורה כהה יחסית לנורמת היופי היפנית. העובדות הללו לא הפריעו לארמון הקיסר לבקש מכתבי "מועדון כתבי הארמון" לשמור על המסורת ועל כבודה של משפחת הקיסר, ולדווח כי היא נמוכה בשניים וחצי סנטימטרים מהחתן, ועורה צח להפליא. הכתבים, מיותר לציין, נענו גם לבקשה הזו. ■

העיתונאית מגיעה למידע חביך.

כאשר היא מתקשרת לבקש תגובה.

פונה הפוליטיקאי למועדון ומבטיח

למסור לחברים גרסה מפורטת. הלכה

המבוכה, הלך התחקיר

גוֹבֵהוּד

5 שיגור סודי בליווי. ערוץ 10 חשף כי התעשייה האווירית שיררה באמצעות לווין, שאת שידוריו ניתן לקלוט בכל רחבי המזרח התיכון, ניסוי שיגור של טיל סודי. מאוחר יותר חשף הערוץ כי מידע צבאי על פעילות מבצעית מועבר באמצעות מכשירי זימונית, בשידור שניתן אף הוא לקליטה בידי גורמים לא מוסמכים.

9 חנהל לערוץ 1. ועדת המכרזים של רשות השידור בחרה את מוטי עדן, בן 53, כתב רשות השידור בצפון הארץ, למנהל ערוץ 1. במינוי תמכו ששה מחברי הוועדה, לעומת ארבעה שהצביעו בעד מינויו של אמנון נדב, מנהל קול ישראל בדימוס.

10 ההנחיות החדשות הוקפאו. משרד ראש הממשלה הקפיד את ההנחיות החדשות להוצאת תעודת עיתונאי מטעם לשכת העיתונות הממשלתית.

11 השפעה על שופטים. שופטת בית-המשפט העליון דליה דורנר אמרה כי "הפרסום באמצעי התקשורת משפיע על שיקול הרעת של השופטים". בכנס על ההליך הפלילי והתקשורת אמרה השופטת כי לעיתים הדברים שנכתבים בעיתונות ומשודרים בטלוויזיה הם כה חריפים, "עד שאין ספק כי קיים אצל המפרסמים רצון להשפיע על תוצאות המשפט".

11 ג'נין, ג'נין. הותר להקרנה. שופטי בג"ץ פסלו את החלטת המועצה לביקורת סרטים למנוע את הקרנת הסרט "ג'נין, ג'נין", שהפיק השחקן מוחמד בכרי. השופטים קבעו כי אין זה בסמכות המועצה לקבוע אם הסרט מתאר אמת או שקר – כפי שטוענים לוחמים שהיו בקרב בג'נין ובני משפחות של חיילים שנהרגו בקרב במחנה. מאוחר יותר הוגשה בקשה לדיון נוסף בבג"ץ, והוצא צו ביניים המעכב את תחילת הקרנת הסרט.

15 תוכנית העשור? תוכנית הטלוויזיה "לא נפסיק לשר - כוכב נולד" נבחרה כ"תוכנית העשור", בטקס "מסך הזהב 2003" שנערך בתל-אביב. המארגנים מסרו כי הבחירה

נעשתה על-פי הצבעה של כמאה אלף צופים באינטרנט ובטלמטר. הבחירה לוותה במחאה חריפה של כוכבי תוכניות טלוויזיה ותיקות ומבוססות יותר, כמו דודו טפוז ויגאל שילון. בפרס "מגישי החדשות של השנה" זכו מיקי חיימוביץ' ויעקב אילון, מגישי מהדורת החדשות של ערוץ 10.

16 סוף החרם. הושג הסכם בין משרד החוץ ובין רשת הטלוויזיה הבריטית בי.בי.סי, שהביא לסיום החרם שהטילה ממשלת ישראל על הרשת. במסגרת החרם לא הוזמנו כתבי בי.בי.סי לתדרוכים וראיונות. במקביל נמסר כי הרשת הבריטית תמנה יועץ מיוחד, מלקולם ביילן, שיפקח על השידורים בנושאי המזרח התיכון.

18 דורשים חסר בפועל. פרקליטת המדינה דורשת מבית-המשפט להטיל עונשי מאסר בפועל על מנהלי ערוץ 7, שהורשעו בהפעלת שידורי רדיו פיראטיים. במקביל דורשת המדינה להטיל על השרדים עונשי מאסר על-תנאי, שירתיעו מפני עבירות נוספות, וכן קנסות כבדים.

18 הצעה: פרסומות בגלי-צה"ל. חברים בוועדת הכנסת לתקציב הביטחון מציעים לאפשר לגלי-צה"ל, ובעיקר לגלגל"צ, לשדר פרסומות. ההצעה הועלתה בדיון שערכה הוועדה במצבה הכלכלי הקשה של התחנה הצבאית. תחנות הרדיו האזוריות ורשות-השידור הביעו התנגדות.

19 צה"ל היטעה. צה"ל מודה כי מסר לכתבים הצבאיים מידע שקרי על נסיבות התקפת חיל האוויר על רכב של מחבלים במחנה נוסעיראת בעזה בחודש אוקטובר. בתדרוך לכתבים נמסר כי מסוק של חיל האוויר ירה טיל "הלפיר" לעבר המטרה, אולם אחר-כך התברר כי מדובר היה במערכת נשק אחרת, שפרטיה נאסרו לפרסום על-ידי הצנזורה הצבאית.

21 רובינשטיין תוקף. "רשעות, בורות והזנחת הסטנדרטים העיתונאיים", במלים אלו האשים היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, את אמצעי התקשורת בנאום בפורום למשפט וחברה.

23 בעלים חדשים לערוץ. אנשי העסקים רונ

לד לאודר ושלמה בן-צבי רכשו מיוסי מימן, בעליו של ערוץ 10, שישים אחוז מהבעלות על הערוץ. לאודר יחזיק בארבעים אחוז, בן-צבי בעשרים אחוז, ומימן ימשיך להחזיק בארבעים אחוז. העיסקה אושרה בידי נאמני הערוץ, המפעילים אותו על-פי צו של בית-המשפט, והיא כפופה לאישור הנושים הגדולים של הערוץ, בעיקר בנק לאומי.

23 דרושה שפנופה. חברת פליי טי.וי, זכיינית ערוץ פלייבוי הישראלי, ערכה מבחני קבלה לתפקיד מנחת הערוץ, ולדברי המארגנים הגיעו כ-200 נשים המוכנות להופיע בלבוש חושפני בקטעי קישור בערוץ המשרד סרטים אירוטיים. נציגי ארגוני נשים הפגינו בכניסה לאירוע.

23 קוטנר פורש מגלי-צה"ל. השרדן הוותיק יואב קוטנר סיים את עבודתו בגלי-צה"ל, לאחר עשרות שנות שידור שבהן היה אחד המגישים והעורכים המוסיקליים הבולטים מהתחנה. קוטנר פוטר מהתחנה לאחר שהיה לעורך הראשי של ערוץ מוסיקה 24 בטלוויזיה.

25 טלפון גם בבבלים. זכייניות הטלוויזיה בכבלים קיבלו רישיון להפעיל גם שירותי טלפון ולהתחרות בחברת בזק. הרישיון הוענק לחברות בידי שר התקשורת אהוד אולמרט. בענף התקשורת מעריכים שחברות הכבלים יציעו למנויים חבילה משולבת של שירותי טלפון, טלוויזיה ואינטרנט.

27 נגד כותרות שחורות. ראש הממשלה אריאל שרון מותח ביקורת על הדרך שבה מציגה העיתונות את המצב במדינה. "התמונה המצטיירת היא של ייאוש קורר, שחור משחור. לא שאין בעיות, אך עמדתנו במצבים של בעיות יותר קשות", אמר. שרון נאם במפגש השנתי בבית-סוקולוב עם עורכי העיתונים לרגל כ"ט בנובמבר.

30 שילון הודח מ"יומן". רשות השידור החליטה להפסיק את עבודתו של דן שילון כמגיש "יומן", תוכנית הטלוויזיה ביום שישי. מרשות השידור נמסר כי ההחלטה על כך התקבלה לאחר ששילון וגאולה אבן, שותפתו להגשה, התעלמו מהנחיות עורך התוכנית.

דעמובר

4 כתב אישום נגד הפרקליטה. כתב אישום נגד ליאורה גלאטי-ברקוביץ, פרקליטה בכירה בפרקליטות מחוז תל-אביב, הוגש לכית-משפט השלום בעיר. היא נאשמת בגילוי, בהפרת חובה, במרמה ובהפרת אמונים, בעקבות הרלפת מידע בחודש ינואר לכתב "הארץ" ברוך קרא. ההדלפה נגעה לפרטי חיקור הדין בדרום-אפריקה של סיריל קון, בקשר לחקירה הנוגעת לגלעד שרון, בנו של ראש הממשלה.

4 השתלחות עיתונאים. מועצת העיתונות בשיתוף עם מכון הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה באוניברסיטת תל-אביב החלו בסדרת השתלמויות מקצועיות לכתבים ולעורכים. בהשתלמות הראשונה השתתפו עורכי חדשות, והיא הוקדשה לסיקור נושאי משפט.

5 צנזורה ברשות. רשות-השדור פסלה לשידור קטע מתשדירי הפרסום השבועיים של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב", שכללו אזכור לכתבות על תפקודו של המנכ"ל יוסף בראל.

8 טלוויזיה לתינוקות. טלוויזיה לתינוקות "בייבי", ערוץ חדש, ששידוריו מיועדים לתינוקות מיום לידתם ועד גיל שלוש, החל בשידוריו בחברת הלוויין "יס".

9 אורבן התפטר. אורי אורבך, מנהל התור כניות בערוץ המסורת היהודית התכלת, התפטר מתפקידו בעקבות מחלוקת עם המנכ"לית איריס הוד על תוכני השידורים.

9 קולנוע במקום בריוזה. ערוץ חדש בשידורי הלוויין יס - ערוץ הקולנוע הישראלי - התחיל בשידוריו בטקס חגיגי שנערך בבית הנשיא. הערוץ החדש יקרין סרטים ישראליים ויחליף את ערוץ בריוזה, שהוגדר כ"ישראלי יס-יתכונני". עד היום הופקו בישראל כ-400 סרטי עלילה.

9 יצא מן האולפן. המגיש הוותיק יעקב אחי-מאיר הודח מהגשת התוכנית "שבע וחצי" לאחר שסירב לכלול בה תגובה חריפה של עו"ד אמנון זכרוני על כתבה שפורסמה

ב"מעריב", על מחיר השיפוז בחדרו של זליג רבינוביץ, מפיץ "פוליטיקה". מאוחר יותר קיבל אחימאיר מכתב אזהרה על כתיבת מאמר ב"מעריב" ללא קבלת היתר מרשות-השידור.

10 יותר חדשות. יותר פרסוחות. ערוץ 2 מתכנן להאריך את מהדורת החדשות הערב של הערוץ מ-30 ל-45 דקות, כדי שניתן יהיה לשדר יותר פרסוחות ולהגדיל את ההכנסות.

14 הבעלים חתערב. מנכ"ל ערוץ 10, מודי פרידמן, איים להתפטר מתפקידו אם הבעלים החדש של הערוץ, שלמה בן-צבי, יתערב בתוכני השידורים. פרידמן דרש לקבוע הגדרת תחומים מדויקת של כל המעורבים בפעילות הערוץ.

15 להפסיק לאלתר. נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה, פרופ' אריק כרמון, פנה למנכ"ל רשות-השידור יוסף בראל בדרישה להפסיק לאלתר את הופעותיו של אורי דן בקול-ישראל ובערוץ 1. הדרישה באה בעקבות דברים על ערבים שאמר דן ב"יומן", שיש בהם כדי "לבזות, להשפיל ולהמיט קלון על מיעוט בקרב אזרחי ישראל". בתגובה טען בראל כי דעותיו של דן "אינן חורגות מהמקובל במחנה הרחב ביותר של הימין, ולא הקיצוני במיוחד", ולכן אין לשלול את הופעותיו.

15 פחות בידור. מועצת החדשות השנייה לטלוויזיה ורדיו החליטה להגביל את היקף תוכניות הבידור בשידורי ערוץ 2 לשלושים אחוז מכלל השידורים. המועצה אישרה כללים חדשים שמחייבים את זכיני ערוץ 2 וערוץ 10, בעקבות גידול ניכר בהיקף תוכניות הבידור בלוח המשדרים.

16 שיח האטום. ביקורת בצמרת מערכת הביטחון על פרסום פרטים ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות" על מבצע "שיח האטום" שתוכנן בצה"ל בשנת 1992, לחיסולו של סדאם חוסיין בידי סירת מטכ"ל. הרמטכ"ל משה יעלון טען כי הפרסום הוא "הפקרות". הצנזורה הצבאית אישרה לעיתונים לפרסם את דבר המבצע, אך לטענת הצנזורה הראשית, תת-אלוף רחל דולב, חרגו העיתונים ממה שהותר להם.

17 סחנכ"ל טכנולוגיה. נאזה בת-צור מוני תה לתפקיד סמנכ"ל טכנולוגיה ברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, במקביל לתפקידה כסמנכ"ל הרדיו ברשות.

18 פורש ועובר. מגיש התוכנית "פוליטיקה" דן מרגלית הודיע למנכ"ל רשות-השידור יוסף בראל על פרישתו מערוץ 1. במכתב הפרישה תוקף מרגלית "נורמות מקצועיות ועיתונאיות בלתי ראויות בהתנהלות הרשות". מרגלית אמור לעבור, יחד עם עורך "פוליטיקה" שהודח מתפקידו, אהרן גולדפינגר, לערוץ 10, כדי להגיש שם תוכנית פוליטית דומה.

18 ערוץ טבע חדש. ערוץ חדש, כבעלות קבר צת טבע-הדברים, מו"לית כתבי-עת בשם זה, יתחיל בשידוריו בחודש פברואר. הקבוצה קיבלה אישור להפעלת ערוץ טלוויזיה בכבלים ובלוויין, שיעסוק בנושאי טבע, מדע, תיירות, סביבה ועוד.

21 אנציקלופדיה ברשת. אתר האינטרנט Ynet שבבעלות ידיעות-אחרונות החל להפעיל אנציקלופדיה מקוונת, הכוללת אלפי ערכים, תוך שימוש בקטעי וידיאו וקול. בשלב הראשון יהיה השימוש באנציקלופדיה ללא תשלום, אך בעתיד ייגבה תשלום עבור השימוש בה. העורכת האחרת אית של הפרויקט היא מיכל שכטר והעורך המדעי הוא ד"ר עמנואל לוטם.

22 ערוץ פרלמנטרי. הכנסת אישרה בקריאה שנייה ושלישית הצעת חוק שעל פיה יוקם ערוץ שידורים חדש מן הכנסת, במקום ערוץ 33 של רשות-השידור. הערוץ החדש ישדר את דיוני הכנסת, וכן תוכניות בנושאים שונים ושידורים מאירועים פוליטיים. השידור יופק באמצעות אחת החברות הפעילות כיום בשוק הטלוויזיה, אך תכניו יהיו בפיקוח ועדה של הכנסת.

22 נפטור. אהוד זמורה, מבעלי הוצאת הספרים זמורה-ביתן-כנרת ואחד המו"לים החשובים בישראל, נפטר בגיל 70, לאחר מחלה קשה. בצעירותו הוא היה עורך "דבר השבוע" ומד"כיר מערכת "דבר".

הידיעות מתבססות ברובן על מידע שפורסם באמצעי התקשורת